

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Petročnik

**Položaj delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma:
primer Filipinov in Malezije**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Petročnik

Mentorica: red. prof. dr. Aleksandra Kanjuo-Mrčela

**Položaj delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma:
primer Filipinov in Malezije**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

»Poklicali smo delovno silo, prišli pa so ljudje.«

Max Frisch

Mami, oči, hvala!

Položaj delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma: primer Filipinov in Malezije

Magistrsko delo obravnava ekonomske oziroma delovne migracije, ki so danes sestavni del globalne ekonomije, pri čemer se osredotoča na pravice delavcev migrantov in njihove kršitve. Položaja delavcev migrantov tekom celotnega migracijskega procesa prikaže s primeroma Filipinov kot države izvora in Malezije kot države prihoda delavcev migrantov. Filipini se osredotočajo predvsem na »izvoz« delovne sile, manj pa na promocijo in zagotavljanje spoštovanja pravic delavcev migrantov. V Maleziji je izkoriščanje delavcev migrantov razširjeno in pogosto, zaradi nedostopnosti pravnih sredstev pa podporo delavcem migrantom v težavah zagotavljajo predvsem nevladne in migrantske organizacije. Izbrana primera – predvsem z vrzeljo med tem, kar je zapisano, in tem, kar se v resnici uveljavlja – pokazeta, da je režim praktično neučinkovit, zlasti v fazi implementacije, in da obstoječe stanje vodi v discipliniranje, poblagovljenje in izločevanje delavcev migrantov ter reprodukcijo obstoječih odnosov moči. V magistrskem delu zasledujemo idejo, da »globalne igre potrebujejo globalna pravila«, in ugotavljamo, da se mora vprašanje varstva pravic delavcev migrantov reševati znotraj poenotenega in enotno implementiranega okvirja, ki bo učinkovito preprečil izkoriščanje, prisilno delo in diskriminacijo delavcev migrantov.

Ključne besede: delavci migranti, Filipini, Malezija, pravice, izkoriščanje.

Migrant workers' position in global capitalism: a case of the Philippines and Malaysia

The master thesis deals with economic or labour migration, an inseparable part of the global economy, and focuses on migrant workers' rights and their violations. We apply cases of the Philippines as a country of origin and Malaysia as a destination country to illustrate the position of migrant workers during the whole migration process. The government of the Philippines focuses mostly on »export« of labour and less on promotion and respect of migrant workers' rights. In Malaysia the exploitation of migrant workers is common and widespread. Due to limited access to legal remedies NGOs and migrants' associations provide most of the support to migrant workers. The two cases show that there is a gap between what is written and what is put into practice and that the migrant workers' rights protection regime is thus practically ineffective. Also, the existing conditions lead to disciplining, commodification and exclusion of migrant workers and reproduce existing power relations. The master thesis follows the idea that »global games need global rules«. We conclude that the issue of migrant workers' rights protection needs to be solved within a single and uniformly implemented framework that will effectively prevent exploitation, forced labour and discrimination of migrant workers.

Key words: migrant workers, the Philippines, Malaysia, rights, exploitation.

KAZALO

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Predmet in cilji preučevanja	9
2.2 Pomen in relevantnost magistrskega dela.....	9
2.3 Raziskovalno vprašanje.....	10
2.4 Metode dela	11
2.5 Struktura magistrskega dela	11
2.6 Temeljni pojmi	12
3 GLOBALIZACIJA IN GLOBALNI KAPITALIZEM	14
4 STRUKTURA MEDNARODNE SKUPNOSTI.....	19
5 MIGRACIJE IN ČLOVEKOVE PRAVICE	23
5.1 Migracije v Aziji	25
5.2 Koncept in varstvo človekovih pravic.....	26
5.3 Globalno upravljanje (ekonomskih) migracij in okvir varstva pravic delavcev migrantov	31
5.3.1 Mednarodni standardi varstva pravic delavcev (migrantov) v okviru MOD.....	32
5.3.2 Pravice delavcev migrantov iz Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov.....	37
5.3.3 Drugi mehanizmi in organizacije ter dopolnilni ukrepi.....	44
5.3.4 Regionalni mehanizmi varstva pravic delavcev migrantov v jugovzhodni Aziji	46
5.4 Problematika začasnih delavcev migrantov	47
5.5 Feminizacija migracij in spolno specifične kršitve človekovih pravic.....	48
5.6 Neregularni (nedokumentirani) migranti in človekove pravice	49
6 FILIPINI KOT DRŽAVA IZVORA DELAVCEV MIGRANTOV	51
6.1 Agencije za posredovanje dela in nezakonito novačenje delavcev	54
6.2 Trgovanje z ljudmi in prisilno delo	58
6.3 Pravica do informiranosti	59
6.4 Zavarovanje, prenosljivost prispevkov za socialno varnost	60
6.5 Svoboda izražanja, volilna pravica.....	62
6.6 Dostop do učinkovitih pravnih sredstev	63
6.7 Aktivnosti vlade: nekoordiniranost vladnih politik in problematični bilateralni sporazumi	65
6.8 Vrnitev in reintegracija.....	67
6.9 Spolno specifične kršitve pravic delavk migrantk.....	68
6.10 Nedokumentirani delavci.....	69
6.11 Zagovorništvo pravic delavcev migrantov in vloga sindikatov.....	70
7 MALEZIJA KOT DRŽAVA PRIHODA DELAVCEV MIGRANTOV	73
7.1 Agencije za posredovanje dela in zunanje izvajanje	76
7.2 Pridobivanje in urejanje delovnih dovoljenj.....	78

7.3 Zadolževanje delavcev migrantov	79
7.4 Kršitve v zvezi s pogodbami o zaposlitvi.....	80
7.5 (Ne)svoboda gibanja: odvzem osebnih dokumentov.....	81
7.6 Pogoji zaposlitve: delovni čas in plačilo	82
7.7 Pogoji dela: varnost in zdravje na delovnem mestu	85
7.8 Nastanitev in bivalni pogoji	87
7.9 Socialna varnost	88
7.10 Dostop do pravnih sredstev, pritožbe	88
7.11 Izkoriščanje, prisilno delo in trgovanje z ljudmi	91
7.12 Zaposleni v gospodinjstvu.....	93
7.13 Nedokumentirani delavci.....	96
7.14 Članstvo v sindikatih in zagovorništvo pravic delavcev migrantov	99
8 IMPLIKACIJE OBSTOJEČEGA STANJA NA POLOŽAJ DELAVCEV MIGRANTOV	104
9 UČINKOVITOST REŽIMA ZAŠČITE PRAVIC DELAVCEV MIGRANTOV	112
9.1 Uveljavljanje režima zaščite pravic delavcev migrantov na Filipinih in v Maleziji	116
10 ZAKLJUČEK.....	126
LITERATURA.....	129

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

ASEAN - Združenje držav jugovzhodne Azije (Association of Southeast Asian Nations)

MOD - Mednarodna organizacija dela (International Labour Organisation, ILO)

MOM - Mednarodna organizacija za migracije (International Organisation for Migration, IOM)

ZN - Združeni narodi (United Nations, UN)

1 UVOD

Ekonomске migracije so danes sestavni del globalne ekonomije; v sistemu globalnega kapitalizma so delavci »svobodni prodajalci svoje delovne sile« (Badalič 2009, 62), kar pomeni, da lahko svojo željo in potrebo po izboljšanju življenjskih pogojev (prostovoljno ali prisilno) zasledujejo ne le v lastni državi, ampak tudi v tujini (Grugel in Piper 2007, 24). Prav s tem, da je svet postal bolj odprt, so posamezniki postali svobodnejši, da se preselijo, to pa za liberalne države pomeni tudi večji pritisk (Hollifield 2000, 96).

Države s presežkom delovne sile tako v migracijah nastopajo kot države izvora in so na strani ponudbe, države s primanjkljajem delovne sile pa so države prihoda in so na strani povpraševanja ter delavce migrante vključujejo v različne sektorje gospodarstva. Vlade v državah izvora so vključene v migrantske tokove s promocijo migracij delavcev, saj emigracijo vidijo kot priložnost za razvoj, manj učinkovite pa so na področju zaščite odhajajočih delavcev. Nekatere države nastopajo tudi v vlogi tranzitnih držav (glej Ahn 2004). Pomembno je zavedanje, da so delavci migranti prav v vseh fazah migracije lahko podvrženi izkoriščanju in kršitvam pravic (prav tam).

Kljub temu, da so migracije po svoji naravi inherentno mednarodne (oziroma globalne), za enkrat ne obstaja mednarodni režim, ki bi jih na tej ravni tudi urejal. Upravljanje z migracijami je v glavnem domena suverenih držav, vendar pa v zadnjem času nastaja kompleksen, a razmeroma fragmentiran okvir globalnega upravljanja migracij. Prav zaradi njegove nekoherentnosti pa so v praksi migracijske politike prepuščene gospodarskim in varnostnim interesom držav, s čimer se ohranjajo razmerja moči med državami (pa tudi med delom in kapitalom) tudi v mednarodni politiki (upravljanja) migracij (Betts 2008, 2, 3). Prav s tem, kako učinkovito je varstvo pravic delavcev migrantov v takšnem okvirju upravljanja migracij oziroma režima varstva pravic delavcev migrantov in tudi širše v sistemu globalnega kapitalizma, se ukvarjamo v magistrskem delu.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Predmet in cilji preučevanja

Cilj magistrskega dela je obravnavati položaj delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma na primeru dveh držav jugovzhodne Azije, in sicer Filipinov kot ene največjih držav »izvoznice« delovne sile v Aziji in Malezije kot ene največjih držav »uvoznice«¹. V središču našega zanimanja bo problematika delavcev migrantov z vidika delavskih oziroma človekovih pravic ter njihovega kršenja, torej (pravni) status in (dejanski) položaj v povezavi z zaposlitvijo in delom ter socialni, zdravstveni in varnostni vidiki le-tega. Upoštevali bomo tako njihov status položaj v državi izvora kot v državi prihoda. Konkretno se bomo v magistrskem delu osredotočili na najbolj ranljive skupine delavcev migrantov, ki predstavljajo tudi večino delavcev migrantov, tj. nizko in nekvalificirane delavce, neregularne migrante, ženske. Pri zaposlovanju delavcev pomembno vlogo igrajo različni akterji: ministrstva in vladne agencije, podjetja, privatni agenti ter njihovi lokalni in mednarodni posredniki, mednarodne vladne in nevladne organizacije (glej Ahn 2004, 10), tako da bomo njihovo vlogo ovrednotili z vidika teme magistrskega dela. Cilj preučevanja je ugotoviti, ali in kako se uveljavlja režim zaščite pravic delavcev migrantov ter kakšen je pomen učinkovitega režima za varstvo pravic delavcev migrantov.

2.2 Pomen in relevantnost magistrskega dela

V povezavi z ekonomskimi migracijami se teoretični diskurz o ekonomskih migracijah najpogosteje nanaša na regulacijo migracij (torej na določanje, kdo in kdaj lahko prestopi državne meje, op.a.) ali na migracije kot dejavnik razvoja, v zadnjem času pa so vanj vstopile tudi človekove pravice in vprašanje migracij z ravni držav prenesle na raven posameznika (Grugel in Piper 2007, 41–43). Tudi v magistrskem delu bomo na ekonomske migracije pogledali z vidika pravic delavcev migrantov in ne z vidika ekonomskih, razvojnih ali varnostnih učinkov, osredotočamo pa se na Azijo, konkretnije jugovzhodno Azijo, ki se v globalnem smislu sooča z zelo močnimi migracijskimi tokovi, tako znotraj posamezne regije

¹ Obravnavali ne bomo zgolj »enosmernih« migracij s Filipinov v Malezijo, temveč bomo za ponazoritev dejanskega položaja uporabili tudi primere migracij filipinskih državljanov v druge države in migracije državljanov drugih držav v Malezijo.

kot med regijami. Iz Azije prihaja velik del začasnih pogodbenih delavcev migrantov, Kitajska, Indija in Filipini pa so tudi tri največje države izvora (The Global Compact 2012).

V petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja so delavci iz držav južne Azije večinoma emigrirali na Zahod, kjer so zapolnili visoko kvalificirana delovna mesta; v sedemdesetih letih je narasla potreba po delavcih v državah Bližnjega Vzhoda, ko je narasla cena nafte vplivala na razvoj infrastrukture in povečano potrebo po različnih delavcih. Po letu 1980 pa so se migracijski tokovi iz južne Azije usmerili v industrializirane države južne in jugovzhodne Azije, kjer so zasedli t.i. 3-D (ang. *dangerous, dirty, degraded* – nevarna, umazana, degradirana) delovna mesta. Južna in jugovzhodna Azija združuje države izvora, tranzita in prihoda (ekonomskih) migrantov ter se ponaša z najbolj diverzificirano populacijo migrantov (Ahn 2004, 2, 3; Grugel in Piper 2007, 65). Večino delavcev migrantov predstavljajo ne-oziroma nizko kvalificirani začasni delavci, ki pa so tudi bolj ranljivi zaradi svojega specifičnega položaja; pestijo jih denimo prenizke ali neizplačane mezde, nepravilna odpuščanja, odvzem osebnih dokumentov, dolg delavnik (Grugel in Piper 2007, 69). Poleg kršitev pravic se delavci soočajo tudi s socialno izključenostjo, zlasti ženske pa s spolnim nasiljem (Ahn 2004, 11). Menimo, da je zaradi veličine migrantskih tokov ter razširjenosti kršitev, pa tudi zato, ker odsotnost formalnih regionalnih mehanizmov za zaščito človekovih oziroma bolj specifično delavskih pravic še povečuje razkorak med pravnim in dejanskim, izbrana regija – oziroma konkretni državi – še posebej relevantna, zato bomo na izbranih primerih analizirali obstoj, uveljavljanje in pomen učinkovitega mednarodnega oziroma regionalnega režima (ekonomskih) migracij.

2.3 Raziskovalno vprašanje

Pri pripravi magistrskega dela nas bo vodilo sledeče raziskovalno vprašanje: ali in kako se uveljavlja režim zaščite pravic delavcev migrantov na Filipinih in v Maleziji. Pri tem si bomo pomagali z naslednjima podvprašanjema: (i) kakšen je pravni status in dejanski položaj delavcev migrantov, zlasti najbolj ranljivih skupin le-teh, v državah izvora in ciljnih državah, z vidika kršitev delavskih oziroma človekovih pravic, in kakšna je vloga prej naštetih akterjev pri tem; (ii) kakšne so aktivnosti držav, podjetij in drugih vključenih akterjev pri preprečevanju kršitev in ali v konkretnih primerih obstajajo, kakšni so in kako se uveljavljajo

mehanizmi, na katere se lahko sklicujejo delavci migranti za zaščito svojih delavskih oziroma človekovih pravic.

2.4 Metode dela

Magistrsko delo je interdisciplinarno zasnovano: v presečišče globalnega kapitalizma in migracijskih tokov postavljamo usode posameznikov. Pristop, ki ga uporabljamo pri raziskovanju, temelji na kritični sociološki obravnavi globalizacijskih procesov in politološki analizi mednarodnih režimov in migracijskih tokov s poudarkom na izbrani regiji oziroma državah. Analiza je tako zasnovana večplastno ter status in položaj delavcev migrantov, torej raven posameznikov, umešča v stičišče (ne)delovanja držav in medvladnih organizacij, privatnih akterjev in civilne družbe, na ta način pa predstavlja tudi okvir za razumevanje problematike delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma. Pri tem skušamo ves čas držati ravnotežje med ravno države ter drugih akterjev, globalnimi tokovi in posamezniki.

Pri analizi upravljanja ekonomskih migracij s poudarkom na zaščiti pravic delavcev migrantov skozi zakonodajo in politike, aktivnosti delodajalcev in agencij za posredovanje dela, delavcev in njihovih predstavniških organizacij, mednarodnih in regionalnih organizacij ter civilne družbe se naslanjamo na primarne in sekundarne vire, predvsem pa na podatke mednarodnih, zlasti nevladnih organizacij. Preučujemo mednarodne standarde na področju ekonomskih migracij ter delavskih oziroma ekonomskih in socialnih človekovih pravic, ki so ključnega pomena pri oblikovanju nacionalne zakonodaje in politik (glej denimo Office of the High Commissioner on Human Rights 2012), regionalne mehanizme, nacionalno zakonodajo in politike ter bilateralne dogovore in pravni status delavcev migrantov ocenjujemo s tega vidika. Dejanski položaj delavcev migrantov, ki je odvisen tudi od delovanja privatnih, nedržavnih in civilnodružbenih akterjev, pa preučujemo na podlagi primerov izbranih držav predvsem s pomočjo podatkov iz gradiv relevantnih mednarodnih in zlasti nevladnih organizacij ter zagovornikov pravic delavcev migrantov, in ga nato umestimo širše.

2.5 Struktura magistrskega dela

V uvodnih poglavjih magistrskega dela najprej opredelimo in predstavimo nekatere temeljne teoretične koncepte, in sicer se ukvarjamo z globalizacijo, mednarodno skupnostjo in upravljanjem v mednarodni skupnosti ter migracijami in človekovimi pravicami. Predstavimo

tudi konkreten pravni okvir varstva pravic delavcev migrantov na globalni oziroma mednarodni ter regionalni ravni. Nato se v empiričnem delu posvetimo usodam posameznikov, torej statusu in položaju delavcev migrantov na primeru Filipinov in Malezije. Pri vsaki obravnavani državi najprej opredelimo socio-ekonomske okoliščine ter pravni okvir in relevantne akterje na področju delavcev migrantov, nato pa se posvetimo kršitvam po posameznih področjih. V sklepnem delu najprej napravimo »ekskurz« na področje negativnih implikacij obstoječega stanja, nato pa sledi razprava o učinkovitosti režima zaščite pravic delavcev migrantov na splošno in konkretno v obravnavanih državah ter odgovor na raziskovalno vprašanje, nato pa v zaključku povzamemo ugotovitve.

2.6 Temeljni pojmi

Mednarodna organizacija za migracije (MOM; International Organisation for Migration 2013a) **migracije** opredeljuje kot »gibanje osebe ali skupine oseb preko mednarodne meje ali znotraj države«. **Ekonomski migrant** je oseba, ki zapusti svoj kraj prebivanja z namenom naseliti se izven svojega kraja prebivanja oziroma države izvora, da bi izboljšal kakovost svojega življenja; izraz se lahko uporablja tudi za osebe, ki državo izvora zapustijo z namenom iskanja zaposlitve, v tem kontekstu tako lahko govorimo tudi o **delovnih migracijah** (prav tam). Mednarodna organizacija dela (MOD) **delavce migrante**² opredeljuje kot posameznike in posameznice, ki »zapustijo svoje domove, da bi našli delo izven svojega mesta ali države« (International Labour Organization 2007, 7). Posamezniki, ki migrirajo preko meja države izvora, so mednarodni delavci migranti, ki lahko migrirajo z namenom opravljanja kratkotrajnega ali sezonskega dela, ali pa tudi trajne izselitve. Migracije se lahko odvijajo v okviru vladnih programov, ob pomoči privatnih agencij za posredovanje dela ali v okviru samostojnih aktivnosti delavca migranta (prav tam). V magistrskem delu obravnavamo zgolj mednarodne delavce migrante, zato bomo odslej uporabljali le izraz delavci migranti.

Delavci migranti so **dokumentirani ali tudi regularni**, ko sta njihov vstop, bivanje in delo v državi prihoda skladna z imigracijsko zakonodajo te države, torej imajo veljaven potni list, dovoljenje za vstop in bivanje v državi za določeno obdobje ter delovno dovoljenje. Neregularni so migranti, ki zaradi nezakonitega vstopa v državo, kršenja pogojev vstopa ali

² Na tem mestu želimo poudariti, da izraz delavec migrant uporabljamo kot skupni izraz za žensko in moško spolno obliko, razen v primeru spolno specifičnih kršitev pravic delavk migrantk in v primeru zaposlenih v gospodinjstvu, ki so v veliki meri prav ženske, ko uporabljamo zapis v pretežno ženski obliki.

preteka vize oziroma dovoljenja nimajo (več) pravnega (regularnega, op.a.) statusa v državi tranzita ali prihoda. Definicija vključuje tudi osebe, ki so v državo vstopili regularno, vendar so v njej ostali po izteku dovoljenja, ali pa sprejeli zaposlitev, za katero nimajo delovnega dovoljenja. Če so torej delavci migranti zaposleni brez da bi imeli veljavno dovoljenje za vstop v državo ali le-tega ne morejo dokazati, so neregularni ali tudi nedokumentirani delavci migranti (prav tam; International Organisation for Migration 2013a; Kaur 2008, 8). V nadaljevanju magistrskega dela uporabljamo oba izraza. Pri tem je potrebno poudariti še slednje: če je neregularen vstop v državo prihoda nameren in poteka ob pomoči osebe, ki ima od kršenja imigracijske zakonodaje korist, gre za tihotapljenje ljudi, če pa neregularen vstop v državo poteka brez soglasja migranta pod pretvezo ali z namenom izkoriščati to osebo, pa govorimo o trgovanju z ljudmi (Internatinoal Labour Organization 2007, 8).

Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov v svojem 6. členu **državo izvora** opredeli kot državo, katere državljan (ali državo, kjer ima oseba stalno prebivališče, op.a.) je oseba (delavec migrant, op.a.), državo zaposlitve (ali tudi ciljno državo ali **državo prihoda**, op.a.) pa kot državo, v kateri bo ali je delavec migrant vključen v plačane delovne aktivnosti. V nadaljevanju sicer uporabljamo izraz država prihoda. Konvencija omenja tudi državo tranzita, ki je katera koli država na poti do ali iz države prihoda v državo izvora ali državo, kjer ima oseba stalno prebivališče (Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov 1990).

Mednarodni režim je mogoče opredeliti kot »niz eksplicitnih in implicitnih načel, norm, pravil in postopkov odločanja, h katerim se usmerjajo pričakovanja dejavnikov tedaj, ko gre za kako področje mednarodnih odnosov« (Krasner v Benko 205, 206). Rittberger (v Roter 1999, 43) meni, da je režim učinkovit, če »je ravnanje akterjev dejansko rezultat obstoja norm in pravil režima«. Učinkovitost tako razumemo kot »merilo doseganja namena nekega režima oziroma kot skladnost med štirimi komponentami režima in ravnanjem akterjev (prav tam). Mednarodni režim je tudi ena izmed oblik mednarodnega (oziroma globalnega, op.a.) upravljanja, kar natančneje pojasnujemo v nadaljevanju.

3 GLOBALIZACIJA IN GLOBALNI KAPITALIZEM

Migracije, morda še najbolj prav ekonomske migracije, so eden izmed najbolj očitnih sodobnih izkazov globalizacije in po svoji naravi izrazito transnacionalno vprašanje, zato se bomo najprej dotaknili koncepta globalizacije in globalnega kapitalizma. Ko obravnavamo proces globalizacije, imamo lahko v mislih več različnih vidikov le-tega; večina sodobnejših teorij globalizacije (Kralj 2008) kot skupno podstat postavlja širitev kapitalistične ekonomije³. Poleg ekonomskega vidika ima globalizacija tudi pomembno kulturno-ideološko dimenzijo, in sicer širitev neoliberalnih načel prostega trga, svobodne konkurence in individualizma (Kralj 2008, 12). V nadaljevanju na kratko predstavljamo ideje izbranih avtorjev; o nekaterih bomo nekoliko bolj podrobno razpravljali tudi v zaključnih poglavjih, ko bomo problematizirali položaj delavcev migrantov v globalnem kapitalizmu.

McGraw (v Burnell 2008, 292) globalizacijo opredeljuje kot proces, ki vključuje širjenje, poglobljanje, pospeševanje in večanje vpliva svetovne povezanosti. Munck (v Overbeek 2002, 75) jo označuje kot sociopolitični projekt, ki vključuje svetovno aplikacijo t.i. *laissez-faire* načel. Overbeek (prav tam) nadaljuje, da globalizacija obstaja v dialektiki med širitvijo tržnih odnosov ter doseganjem ekonomskega liberalizma. Vse več ljudi in držav je pridruženih v svetovno tržno gospodarstvo, obenem pa je vse več sfer človekovega življenja vključenih in podrejenih tržnim odnosom (Overbeek 2002, 76). Overbeek (2000, 49, 50) nadalje razlikuje tudi med globalizacijo v kvantitativnem in v kvalitativnem pomenu, in sicer prvi vidik poudarja intenziviranje ekonomskih, političnih, socialnih in kulturnih čezmejnih odnosov, medtem ko drugi vidik v ospredje postavlja stopnjujočo vključitev vsega svetovnega prebivalstva v medsebojno povezane, raztegnjene in medsebojno prekrivajoče se mreže komunikacij, izmenjave in produkcijskih odnosov. V bistvu slednje pomeni proces komodifikacije ali transformacijo dobrin, storitev in narave, vključno z ljudmi, v enote, ki lahko predmet privatne lastnine ter nakupa ali prodaje na trgu (Overbeek 2000, 50); v nadaljevanju ponekod uporabljamo tudi izraz poglobljevanje. Tudi na tem mestu opozori na dialektični proces privatizacije in socializacije, pri čemer prav pomeni komodifikacijo vseh sfer človekovega življenja, tekmovalnost tržnih sil in individualizacijo posameznikov, slednja pa nadomeščanje medosebnih vezi s širjenjem polj brezosebne odvisnosti in zvezo skozi delitev dela (prav tam). V zvezi z vlogo države Overbeek (2002, 80) opozori tudi na to, da v

³ Pri tem je potrebno poudariti še, da na eni strani globalizacija obsega ves svet, na drugi pa »obstajajo obsežna območja, ki se jih globalizacija ni niti dotaknila. /Globalizaciji je tako/ »imanentna dialektika vključevanja in izključevanja« (Mittelman v Kralj 2008, 12).

kontekstu globalizacije vse več funkcij države v transnacionalnih procesih prevzemajo različne državne, meddržavne in nedejavne institucije, meje med nacionalnimi in mednarodnimi odnosi vse bolj zabrisane, oblikovanje politik pa vse manj formal(izira)no.

Kralj (2008) se ukvarja predvsem s povezavami in presečišči med procesi globalizacije, nacionalizma in migracij, zato na tem mestu povzemamo nekatere zamisli piscev, ki jih obravnava Kralj in ki ponujajo pomemben uvid tudi v temo našega dela. Immanuel Wallerstein (v Kralj 2008, 22) globalizacijo opredeljuje kot dokončno »razgrnitev kapitalistične⁴ svetovne-ekonomije⁵ v sleherno svetovno vas (neomejeno gibanje kapitala in dobrin, ne pa tudi ljudi) in hkrati krepitev strukturnih omejitev kapitalizma, nezadržno gibanje h koncu sedanjega svetovnega-sistema«. Globalizacija, kot jo obravnava Anthony Giddens (v Kralj 2008, 33), pomeni intenzifikacijo »svetovnih mednarodnih družbenih odnosov, ki povzročajo, da lokalna dogajanja in procesi vplivajo na dogajanja in procese tisoče kilometrov stran in nasprotno.« Nacionalne države so v tem konstrukt tako spodbujevalec kot žrtev globalizacije: z medsebojnim povezovanjem in vzpostavljanjem mrež in asociacij morda izgubljajo del svoje nacionalne suverenosti, a obenem krepijo svojo moč in moč območij, ki jih te povezave zajemajo (Kralj 2008, 35). Giddens (v Kralj 2008, 32), ko govori o kapitalizmu⁶, trdi, da je le-ta imanentno internacionalen oziroma globalen: njegova polna uresničitev bi delovala socialno destruktivno. V duhu Giddensove manire Kralj (2008, 35) pomembno poudarja, da »svetovna kapitalistična ekonomija ni bila nikoli le 'nevtralni' mehanizem menjave dobrin in storitev na globalnem trgu, /ampak gre pri tem za nenehno reproduciranje matrike/, na osnovi katere deluje, to pa je poglobljenje delovne sile in reproduciranje razrednih razmerij, v katerih delavci nimajo nadzora nad proizvodnimi sredstvi.« Gre torej za nenehno reproduciranje svetovne revščine (prav tam).

Ulrich Beck (v Kralj 2008, 44) razlikuje med globalizmom in globalizacijo; pri globalizmu gre za »ideologijo gospostva svetovnega trga, ideologijo neoliberalizma« in je torej ekonomistična razsežnost globalizacije. Čeprav se skriva pod krinko nepolitičnosti, gre za politični projekt (Kralj 2008, 45). Temeljna logika kapitalističnega tržnega gospodarstva je namreč v akumulaciji presežne vrednosti, ki se dosega predvsem na področju

⁴ Wallerstein (v Kralj 2008, 22) meni, da kapitalizem »najtočneje definira neskončna akumulacija kapitala«.

⁵ Svetovna-ekonomija nima enotne politične strukture ali homogene kulture, njen bistven integrativni dejavnik je delitev dela med centrom, periferijo in polperifernimi območji (več glej Kralj 2008, 22, 23).

⁶ Poleg ekonomskega vidika Giddens (v Kralj 2008, 36) poudarja še politične, tehnološke in kulturne razsežnosti globalizacije.

(pol)monopolov, prav v tem pa odločilno vlogo igrajo državni (politični) mehanizmi⁷ (prav tam). Globalnost zaznamujejo multidimenzionalni, policentrični, kontingenčni družbeni odnosi, ki niso (dokončno) določljivi s politiko nacionalne države; Beckova (v Kralj 2008, 47) perspektiva tako zajema »transnacionalne procese in pojave, ki jih nacionalnodržavna aksiomatika ni zmožna« in predstavi zametke koncepta transnacionalnih družbenih prostorov, ki odpravljajo nacionalnodržavno vezanost skupnosti na določen prostor (Beck v Kralj 2008, 51). V kontekstu migracij in človekovih pravic je takšno stališče še posebej relevantno, saj pravice običajno obravnavamo kot nekaj, kar je vezano na določeno (državno) skupnost, trendi v migracijah pa kažejo na transnacionalizacijo pravic (več glej Piper 2007, 15), čemur se podrobneje posvečamo v nadaljevanju.

V globaliziranem svetu gre za »časovno-prostorsko zgoščanje« oziroma »skrajševanje časovno-prostorske distance« in torej izgubljanje pomena teritorialnosti (Bauman v Kralj 2008, 53, 55). Bauman (v Kralj 2008, 53) med drugim tudi poudarja, da se, ko imamo v mislih proces globalizacije, »poleg širjenja globalnih tokov informacij, gospodarstva, financ, ki tako rekoč ne poznajo meja, /.../ pojavlja tudi nasproten proces, namreč 'lokalizacija' oziroma ujetost, omejenost v prostoru.« Meje za prebivalce prvega sveta postajajo nepomembne in prepustne, medtem ko so prebivalci drugega in tretjega sveta obsojeni na prikrite ali celo nezakonite načine potovanja (Kralj 2008, 56, 57). Čeprav je iskanje boljših življenjskih pogojev povsem racionalna odločitev, svoboda odločanja in gibanja pa ena temeljnih pravic, je mnogim kršena: »lokalci ostanejo lokalizirani«, kar je »vulgaren opomin« na prostorsko omejenost tistih, ki si eksteritorialnosti ne morejo privoščiti. Dostop do globalne mobilnosti tako postane nova oblika stratifikacije (Kralj 2008, 56–58). Tudi pri tej dimenziji globalizacijskih procesov se bomo v nadaljevanju magistrskega dela še zadržali.

Če se pri obravnavi globalizacijskih procesov nekoliko naslonimo še na položaj delavstva v njih, lahko ponovimo, da so v sistemu globalnega kapitalizma delavci in delavke obravnavani kot »svobodni prodajalci svoje delovne sile« (Badalič 2009, 62). Globalna delitev dela sledi logiki zniževanja stroškov dela, ki – z drobitvijo produkcijskega procesa – vzpostavi z nekvalificirano delovno silo prenasičen trg dela in v proizvodni proces vključi delavce z vsega sveta (Badalič 2009, 70–72; glej tudi Voiculescu in Yanacopulos 2011). Širjenje mezdnega

⁷ Kralj (2008, 46) ob tem navaja misel Hardta in Negrija, da gre pri neoliberalizmu tako prej za obliko državne regulacije, ki kapitalu omogoča najbolj enostavno globalno gibanje in profite, ne pa za režim nereguliranega kapitala.

dela je privedlo v poslabšanje pozicije delovne sile napram kapitalu, velika kompetitivnost pa nižanje plačil in razkrojavanje pravic (Badalič 2009, 72; Fulcher 2010, 104). Dinamiko delovanja sistema globalnega kapitalizma Badalič (2010, 84, 85) pojasnjuje z ekspanzijo kapitala, ki je v iskanju »novih zalog delovne sile /.../ v svoje proizvodne obrate vpotegnil tretjesvetovne delavce in delavke« in ki se je oprl na razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije.

Nova globalna delitev dela povzroča, da se svet diferencira na industrijsko bolj in manj razvita območja (Giddens v Kralj 2008, 36) oziroma »predpostavlja, da se nematerialno delo zgošča v razvitih državah, medtem ko mora biti materialno delo razpršeno po tretjem svetu«, katerega primerjalna prednost je prav poceni delovna sila (Badalič 2010, 85, 87). S procesi globalizacije je tako vse večji delež svetovne populacije neposredno vključen v kapitalistični trg delovne sile, nacionalni in regionalni trgi delovne sile pa »vklenjeni« v integriran globalni trg delovne sile, kar Overbeek (2002, 78, 79) pojasnjuje s procesom komodifikacije dela, integriranostjo trgov delovne sile v internacionalizacijo proizvodnje in nadaljnjo integracijo trgov delovne sile z naraščajočo mednarodno mobilnostjo dela. Proces globalizacije tako nedvomno pomeni povečan pritisk za migracijo v državah izvora in večje povpraševanje po takšni delovni sili v državah prihoda, vendar prost pretok delavcev – z izjemo tistih s specifičnimi veščinami – še zdaleč ni tako olajšan in zaželen, kot je pretok kapitala, blaga in storitev (Cholewinski 2007, 255; Overbeek 2002, 75). Vstop v državo oziroma prestop državne meje namreč še vedno ostaja osrednja značilnost državne suverenosti, v zadnjem času povezan tudi z vprašanji državne varnosti (prav tam).

Nadalje, globalizacija je povzročila prestrukturiranje zaposlovanja tako v razvitih državah kot v državah v razvoju: v gospodarstvih razvitih držav je tako več delovnih mest na voljo ali za visoko- ali pa za nizko- oziroma nekvalificirane delavce. Ker domača delovna sila ne želi zasesti slednjih – zaradi slabega plačila ter težkih in nevarnih delovnih pogojev – pa tudi zato, ker se ti delovno intenzivni sektorji gospodarstva ne morejo preprosto preseliti v tujino, države mesta v panogah, kot so kmetijstvo, predelava hrane, gradbeništvo, proizvodnja, gospodinjstva pomoč in skrb za otroke ali starejše, zapolnijo s tujimi delavci. Za ohranitev konkurenčnosti uvajajo načela fleksibilnosti delovne sile in deregulacije in liberalizacije, situacija pa se slabša tudi zaradi širjenja neformalnega sektorja gospodarstva, v katerem se sicer lahko znajdejo tako domači kot tuji delavci, vendar pa je le-ta »privlačnejši« zlasti za

neregularne migrante⁸ (Cholewinski 2007, 256). Za ohranjanje konkurenčnosti se poleg tega vse pogosteje žrtvujejo tudi pravice delavcev, zlasti tistih manj- oziroma nekvalificiranih (prav tam). Na drugi strani se države s presežkom delovne sile vključujejo v aktivno promocijo migracij, saj denarna nakazila delavcev iz tujine pomenijo dodaten pritek denarja (Overbeek 2002, 77). Po pričakovanju Svetovne banke naj bi delavci migranti iz držav v razvoju tako v letošnjem letu domov poslali 414 milijard ameriških dolarjev⁹, po višini denarnih nakazil pa prednjačijo Indija, Kitajska in Filipini (The World Bank 2013).

Odnos med globalizacijo in človekovimi pravicami ni enoznačen: nekateri akademiki zagovarjajo pozitivno korelacijo med investicijami multinacionalnih korporacij in človekovimi pravicami (Meyer v Freeman 2008, 367), medtem ko drugi trdijo, da globalizacija povečuje neenakosti, odrija ranljive skupine na meje preživetja in tako neti različne ekstremizme (Smith, Bolyard in Ippolito v Freeman 2008, 367). Globalni kapitalizem je dinamičen proces, ki ima verjetno tako pozitivne kot negativne implikacije za človekove pravice (Freeman 2008, 367). K vprašanju človekovih pravic in migracij, tudi v kontekstu globalizacije, se v nadaljevanju magistrskega dela še vrnemo.

⁸ Overbeek (2002, 77) trdi, da načela fleksibilizacije, deregulacije in liberalizacije spodkopavajo moč sindikatov in organiziranega dela ter obenem ustvarjajo potrebo po ne- oziroma manjkvalificirani delovni sili, ki je zaposlena v izrazito prekernih pogojih dela. S tega vidika so neregularne migracije celo funkcionalne (prav tam).

⁹ Posameznih vrednosti zaradi različnih menjalnih tečajev nismo pretvarjali v poenoteno valuto, temveč ohranjamo izvirne oznake valut, kot jih navajajo viri (ameriški dolarji, malezijski ringiti in filipinski pesi).

4 STRUKTURA MEDNARODNE SKUPNOSTI

V ospredju našega magistrskega dela ostaja vprašanje uveljavljanja in učinkovitosti režima zaščite pravic delavcev migrantov v Filipinih in Maleziji, zato ga v tem poglavju umeščamo v pojem mednarodne skupnosti, v okviru katere se – kot mednarodno oziroma globalno vprašanje – tudi poskuša reševati. Ko govorimo o strukturi mednarodne skupnosti, torej mednarodne skupnosti (kot specifične oblike družbene organizacije) s svojo posebno naravo in obstojem (glej Benko 2000, 127–133), imamo v mislih naslednje elemente: dejavniki objektivnega značaja ali faktorji¹⁰, subjekti mednarodne skupnosti in mednarodnega prava, konjunktivni in disjunktivni procesi, ki potekajo v mednarodni skupnosti, in odnosi kot zunanja stran procesov¹¹ ter norme, ki te odnose uravnavajo in urejajo ter določajo standarde obnašanja subjektov v mednarodni skupnosti (Benko 2000, 133, 134).

Med subjekte mednarodne skupnosti spadajo tiste družbene organizacije ljudi, ki usmerjajoče delujejo na razvoj le-te; poleg subjektov mednarodnega prava, ki se jim podrobneje posvečamo spodaj, tudi vse tiste sile in organizacije, ki vplivajo na mednarodne odnose ne glede na svoj mednarodnopravni položaj ter stopnjo organiziranosti in homogenosti, med katere štejemo nacije, manjšine, narodnoosvobodilna gibanja, mednarodno delavsko gibanje, zavezniške in blokvske grupacije, nadržavne družbene skupine in transnacionalne subjekte (Benko 2000, 133). Subjekt mednarodnega prava pa je »vsak subjekt, ki je podrejen pravilom mednarodnega prava (mednarodna oseba), ki je sposoben biti nosilec pravic in dolžnosti v mednarodnem pravnem redu ter biti stranka v postopku pred Mednarodnim sodiščem« (Murgel 2003, 30)¹². Države so »primarni, redni in poglobitni subjekti mednarodnega prava« (Murgel 2003, 31); slednje se je razvilo prav na podlagi sodelovanja med državami (prav tam). Poleg držav obstajajo tudi drugi subjekti mednarodnega prava (mednarodne vladne organizacije; Benko 2000, 133) in pri opredelitvi le-teh je še posebej zanimiv položaj človeka (glej denimo Murgel 2003, 32–37). Le- ta na univerzalni ravni »urejajo predvsem

¹⁰ Mednje uvrščamo gibanje materialnih in proizvodjalnih sil, koncentracijo proizvodnje v nacionalnih in internacionalnih okvirih, (neenakomeren) ekonomski, politični in družbeni razvoj, naravne in družbene pojave, geografsko okolje, demografski element ter razvoj znanosti in tehnike (Benko 2000, 133).

¹¹ Benko (2000, 134) navaja širok in pester nabor teh odnosov med subjekti mednarodne skupnosti.

¹² Če definicijo nekoliko razčlenimo (povzeto po Murgel 2003, 37-39), mora biti subjekt mednarodnega prava nosilec pravic in dolžnosti iz mednarodnega prava, mora biti sposoben ravnati se neposredno v skladu s pravili mednarodnega prava, gre torej »za primere, ko mednarodno pravo ureja pravico subjekta, da se ravna v skladu s pravili tega prava«, in biti potrjen mednarodnemu pravnemu redu brez posredovanja drugih subjektov mednarodnega prava. Vsi trije pogoji morajo biti izpolnjenih hkrati, da je subjektu priznana mednarodnopravna subjektiviteta.

mednarodnopravni instrumenti, ki se nanašajo na prepoved diskriminacije in varstvo človekovih pravic« (Murgel 2003, 46) ter nekatere druge norme, denimo diplomatsko in konzularno pravo ter humanitarno in vojno pravo (prav tam).

Pomembna značilnost sodobnih mednarodnih odnosov so mednarodni režimi; ti predstavljajo odziv racionalnih delovalcev, ki delujejo v anarhični strukturi mednarodnega sistema¹³ (Little 2008, 131). Za upravljanje v mednarodni skupnosti oziroma mednarodne skupnosti so tako zadolžene mednarodne organizacije in institucije, med katere štejemo tudi mednarodne režime (Benko 2000, 234; Roter 1999, 33). Mednarodne institucije razumemo kot »komplekse pravil, norm in praks, ki 'predpisujejo vloge obnašanja, zamejujejo delovanje in oblikujejo pričakovanja'« (Keohane v Reus-Smit 2008, 100). Reus-Smit (2008, 101, 102) razlikuje tri ravni mednarodnih institucij, in sicer konstitutivne institucije, ki obsegajo primarna pravila in določbe mednarodne družbe, brez katerih družba suverenih držav ne bi mogla obstajati¹⁴, temeljne institucije, ki predstavljajo osnovna pravila in prakse, ki jih suverene države uporabljajo za zagotavljanje sobivanja in sodelovanja v anarhični mednarodni skupnosti¹⁵, in specifične institucije ali režime, ki uveljavljajo temeljne institucionalne prakse na posameznih področjih mednarodnih odnosov¹⁶ oziroma pomenijo konkretno uzakonitev temeljnih institucij na določenem specifičnem področju.

Na tem mestu se bomo še nekoliko zadržali pri mednarodnih režimih in nato upravljanju; najprej podajamo t.i. Krasnerjevo definicijo mednarodnih režimov:

Mednarodne režime je mogoče opredeliti kot niz eksplicitnih in implicitnih načel, norm, pravil in postopkov odločanja, h katerim se usmerjajo pričakovanja dejavnikov tedaj, ko gre za kako področje mednarodnih odnosov. Načela zajemajo empirična, kavzalna in normativna določila, norme zadevajo standarde obnašanja, kakršni se izražajo v pravicah in dolžnostih, pravila pa je razumeti kot posebne zapovedi in prepovedi

¹³ Mednarodna skupnost je anarhična v smislu, da »ne obstaja nobena osredja oblast, ki bi bila sposobna uveljavljati odločitve in skrbeti za izvrševanje dogovorov in mednarodnih pogodb« (Roter 1999, 33), in ne v pomenu kaotičnosti ali nereda. Red v mednarodni skupnosti tako »ni posledica obstoja neke vrhovne avtoritete, ampak je predvsem rezultat dogovarjanja med številnimi akterji« (prav tam).

¹⁴ To je denimo načelo suverenosti, ki kot konstitutivna institucija definira pogoje legitimne državnosti (Reus-Smit 2008, 101).

¹⁵ To sta denimo mednarodno pravo in multilateralizem (Reus-Smit 2008, 101).

¹⁶ Gre za t.i. (problemska) področja mednarodnih odnosov oziroma t.i. issue-areas (Dahl v Benko 2000, 235; glej tudi Roter 1999, 35).

ravnanj. Vzorci odločanja izhajajo iz prevladujoče prakse, ki se pojavlja v stiku s problemi in uporabo kolektivnega odločanja. (Krasner v Benko 2000, 222).

Rittberger (v Benko 2000, 223) »Krasnerjevim štirim normativno-institucionalnim elementom dodaja še zahtevo po obstoju takšnih mehanizmov nadzora, ki subjektom v mednarodnih režimih narekuje spoštovanje pravil in norm obnašanja.« Behavioristi poudarjajo, da je poleg elementov režima iz Krasnerjeve definicije za nastanek in obstoj režima potrebno upoštevati tudi njegovo učinkovitost (Benko 2000, 230). Pri mednarodnih režimih gre predvsem za institucionalizacijo sodelovanja, ki nastane iz potreb naraščajoče gostote in pogostosti interakcij; t.i. tübinški projekt je pokazal, da je za nastanek režima najpomembnejša situacijska struktura; mednarodni režim nastane »tedaj, ko je distribucija celotne moči med državami ('overall power structure') sistematična, kot tudi, da je distribucija virov moči na določenem problemskem /področju/ simetrična« (Benko 2000, 223, 226, 227). Ko preučujejo režime, se liberalistični institucionalisti osredotočajo na načine, na katere režimi državam omogočajo premagovanje ovir za sodelovanje, ki jih postavlja anarhična mednarodna skupnost, realisti pa preučujejo, kako države uporabljajo zmogljivosti moči v razmerah, ki terjajo usklajevanje, da vplivajo na naravo režimov, in delitev koristi in škode (Little 2008, 125). Družbeni konstruktivisti na drugi strani predpostavljajo, da »lahko obstoj pravil pomaga določati, kako delovalci definirajo svojo identiteto in interese ter pokažejo, da imajo skupne poglede na svet« (prav tam).

Mednarodni režimi pa so tudi ena od oblik mednarodnega (oziroma globalnega, op.a.) upravljanja (ang. *governance*) (Benko 2000, 235). Slednje je »niz legitimnih postopkov, ki so primerni za razreševanje določenih problemov zainteresiranih subjektov in kot taki najčešče poverjeni kaki instituciji« (prav tam). Betts (2008, 3) pojasnjuje, da je globalno upravljanje sicer izmuzljiv in slabo definiran pojem, in da o globalnem upravljanju, bodisi na mednarodni, nadnacionalni ali transnacionalni ravni, govorimo na podoben način kot o vladanju na nacionalni oziroma državni ravni. Globalno upravljanje lahko poteka po principu od zgoraj navzdol ali od spodaj navzgor (ang. *top-down* ali *bottom-up*); v primeru *top-down* upravljanja govorimo o nadnacionalnem upravljanju, ko države del svoje suverenosti prenesejo na višjo raven oblasti, ki postavlja pravila, omejuje delovanje, spremlja skladnost delovanja s pravili in kaznuje neskladnosti. Države so takšnemu načinu upravljanja, zlasti na področju migracij, nenaklonjene. Na drugi strani princip *bottom-up* predpostavlja intenzivne interakcije med uradniki z določenega področja z namenom reševanja nekega problema,

običajno skozi razvoj dobrih praks in oblikovanja kodeksov ravnanja, in z vidika globalnega upravljanja pomeni »naslavljanje vprašanj in reševanje težav, ki izhajajo iz dejstva, da je gibanje državljanov postalo globalno« (Newland 2005, 3–5). Koncept globalnega upravljanja je v ospredje stopil po nezadovoljstvu z režimsko teorijo oziroma njeno pojasnjevalno zmožnostjo v svetu, ki ga zaznamujejo čezmejna vprašanja in težave, in se uporablja predvsem za pojasnjevanje »celotnega nabora vlog, ki jih igrajo mednarodne organizacije in institucije pri upravljanju procesov, ki prehajajo oziroma presegajo (ang. *transcend*) pristojnost države«. Poleg tega globalno upravljanje ni omejeno na vlogo držav in v svojo policentričnost vključuje tudi nedržavne akterje, kot so nevladne organizacije ali multinacionalne družbe (Betts 2008, 4, 5). V nadaljevanju magistrskega dela bomo videli, da se režim varstva pravic delavcev migrantov pravzaprav bolj približuje oziroma umešča v koncept upravljanja ekonomskih migracij, na kar bomo na več mestih v nadaljevanju tudi opozorili.

Z uveljavljanjem globalnega upravljanja (op. a.) se je pričelo spreminjati tudi mednarodno pravo. Države so sicer še vedno »v središču mednarodnega pravnega sistema« (Higgins v Reus-Smit 2008, 111), vendar pa subjekti mednarodnega prava vedno bolj postajajo tudi posamezniki, skupine in organizacije. Nedržavni akterji so udeleženci v mednarodnopravnih procesih in »pogosto igrajo odločilno vlogo pri oblikovanju normativnega okolja, v katerem države spodbudijo, da določena pravna pravila kodificirajo, pri zagotavljanju informacij nacionalnim vladam, ki spodbujajo redefinicijo državnih interesov in usklajevanje politike v različnih državah, in končno, pri dejanskem sestavljanju mednarodnih sporazumov in konvencij« (Reus-Smit 2008, 111). Poleg tega mednarodno pravo vedno bolj upošteva globalno, ne le mednarodno komponento; to nakazuje razvoj mednarodnih pravil, ki urejajo ravnanje držav znotraj njihovega ozemlja. Mednarodno pravo naj bi se tako pričelo postopoma spreminjati v naddržavno (prav tam).

5 MIGRACIJE IN ČLOVEKOVE PRAVICE

MOM (International Organisation for Migration 2013a) migracije opredeljuje kot »gibanje osebe ali skupine oseb preko mednarodne meje ali znotraj države«. Ekonomski migrant je tako oseba, ki zapusti svoj kraj prebivanja z namenom naseliti se izven svojega kraja prebivanja oziroma države izvora, da bi izboljšal kakovost svojega življenja (prav tam). Izraz se lahko ohlapno uporablja tudi za razlikovanje migrantov od beguncev, ki bežijo pred preganjanjem oziroma za označevanje oseb, ki državo izvora zapustijo z namenom zaposlitve, čemur rečemo tudi delovne migracije (prav tam).

Prevladujoči teoretični pristopi k preučevanju migracij, kot jih navaja Velazquez (2000, 137, 138), so:

- teorija strukturnih dejavnikov oziroma dejavnikov potiska in potega (ang. *push-pull theory*), ki se osredotoča na makroekonomske pogoje v državah izvora in državah prihoda kot ključne dejavnike migracijskih tokov¹⁷;
- pristop zaposlovanja delovne sile (ang. *labour recruitment approach*), ki poudarja vlogo delodajalcev oziroma zaposlovanja v državah prihoda kot glavni »dejavnik potega« migracijskih tokov;
- pristop, ki migracije obravnava kot družbeni proces ter pri pojasnjevanju dinamike mednarodnih migracij poleg ekonomskih vključuje tudi družbene in kulturne dejavnike¹⁸.

Massey (v Kralj 2008, 150, 151) na drugi strani kot ključne teorije navaja (in dopolnjuje oziroma nadgrajuje zgornjo delitev, op.a.):

¹⁷ Ta teorija predpostavlja, da mednarodne migracije izvirajo v ekonomski zaostalosti držav v razvoju, ki deluje kot dejavnik potiska in torej spodbuja migriranje proti industrijsko razvitejšim državam. Dejavniki potega v državah prihoda – višje plače, (večja) zaposlenost, boljši sistemi socialnega varstva – tako v kombinaciji z dejavniki potiska pojasnjujejo nastanek in smer migracijskih tokov (Velazquez 2000, 139). Pri tem je potrebno omeniti, da je porazdelitev dohodka (oziroma dohodkovna neenakost, op. a.) najbrž pomembnejši dejavnik kot le njegova višina (Morrison v Velazquez 2000, 140), pa tudi, da zgolj višina in porazdelitev dohodka zadostujeta pri pojasnjevanju migracij; nekatere struje znotraj te teorije poudarjajo vlogo zaposlenosti oziroma brezposelnosti in podzaposlenosti, pa tudi gospodarsko rast oziroma pomanjkanje le-te v državah izvora in prihoda (Velazquez 2000, 142, 144).

¹⁸ Ta pristop države oziroma območja izvora in prihoda obravnava kot dva sestavna dela migracijskega sistema, ki sta medsebojno povezana z različnimi elementi, denimo meddržavnimi odnosi na področju trgovine, migracijskih politik ipd., družinskimi in osebnimi migrantskimi mrežami, posredniki pri migracijah in kulturnimi povezavami (Velazquez 2000, 155, 156). Pristop skuša preseči razdrobljenost študij migracij in le-te obravnava kot družbeni proces in ne proces, ki izvira iz izoliranih dejanj (Velazquez 2000, 156).

- neoklasično ekonomsko teorijo, ki izpostavlja geografske razlike v ponudbi in povpraševanju na trgu delovne sile;
- novo ekonomijo migracij, ki izpostavlja migracije večjih skupin ljudi, ki se zanje ne odločajo le zaradi maksimizacije pričakovanega zaslužke, temveč tudi zato, da bi si skupno zagotovili čim višji socialni status;
- teorijo segmentiranosti trga delovne sile, ki poudarja že zgoraj omenjene dejavnike potega; pomanjkanje fleksibilne in cenene delovne sile v državi prihoda tako zapolnijo delavci migranti;
- teorijo svetovnega-sistema obravnava migracije kot posledico širitve kapitalistične ekonomije na območja svetovne (pol)periferije;
- teorijo socialnega kapitala, ki poudarja povezave in poznanstva, ki jih je moč spremeniti v vire, s katerimi si migrant lahko olajša bivanje v državi prihoda,
- teorijo kumulativne vzročnosti, ki poleg ekonomskih izpostavlja tudi druge dejavnike oziroma vzroke migracij (glej tudi zgoraj).

Zaradi tehnološkega napredka, širitve globalnega produkcijskega sistema in naraščajoče neformalnosti dela (globalna) mobilnost narašča. Migracijski tokovi v zadnjem času postajajo vse bolj globalizirani in se spreminjajo tako kvantitativno – število migrantov v svetu, več kot 210 milijonov ljudi, bi, če bi bili naseljeni v eni državi, predstavljalo peto največjo državo na svetu – kot kvalitativno (Anglican Alliance 2013, 1; Center for Migrant Advocacy 2009, 40; Kralj 2008, 144).

Sodobne migracije tako zaznamujejo naslednji trendi (Kralj 2008, 144–146):

- vse več migracij je začasnih (dnevni, tedenski, sezonski), te pa so večinoma ekonomske narave in se nanašajo večinoma na nizko kvalificirano delovno silo; na drugi strani je vse več tudi migracij visokokvalificiranih strokovnjakov, ki jih povezujemo s t.i. begom možganov;
- narašča pomen denarnih nakazil migrantov v državo izvora;
- povečuje se pomen t.i. verižnih migrantov oziroma socialnih mrež migrantov, ki že bivajo v državi prihoda;
- povečevanje števila in koncentracije migrantov v t.i. razvitih državah;
- poleg ekonomskih migracij narašča število migrantov, ki uveljavljajo pravico do združitve z družino in pa tistih, ki migrirajo iz humanitarnih razlogov;

- feminizacija migracij – ženske za razliko od preteklosti vse pogosteje migrirajo samostojno, poleg tega pa v številnih državah delež žensk predstavlja večino migrantske populacije;
- povečevanje števila neregularnih migrantov, zlasti v državah svetovnega centra;
- politizacija in sekuritizacija migracij.

Stalna izselitev običajno predpostavlja tudi vključitev v družbo v državi prihoda in sčasoma pridobitev državljanstva, ekonomske migracije pa so na drugi strani začasne oziroma časovno omejene in vezane na konkretno pogodbo oziroma zaposlitev (Tomas 2008, 1). Rečemo lahko, da so ekonomske migracije izrazito eksistenčne narave in prav zato migranti toliko bolj ranljivi; Cholewinski (2005) v tem kontekstu trdi, da je pravica do dela osnovna pravica in tudi temelj uresničevanja drugih pravic posameznika.

Ne nazadnje je potrebno omeniti tudi dejstvo, da je globalna gospodarska kriza nesorazmerno vplivala na (slabši) položaj delavcev migrantov; države prihoda so uvedle ali zmanjšale kvote za zaposlovanje tujih delavcev, delavci migranti so običajno prvi pri odpuščanju in nižanju plač, imajo manjši dostop do socialnih storitev, zaradi položaja, v katerem so, pristanejo na vsakršne pogoje dela, v državi prihoda postanejo grešni kozli za brezposelnost in se soočajo s ksenofobijo, država izvora pa ima manj koristi od nižjih denarnih nakazil (Castles in Miller 2009; Center for Migrant Advocacy 2009, 41, 42).

5.1 Migracije v Aziji

Azija predstavlja drugo največjo regijo migracij na svetu (International Labour Organization v Piper 2007, 5); Martin (2008, 3) celo trdi, da je Azija morda najbolj dinamičen mednarodni trg delovne sile v globalni perspektivi. Države vzhodne Azije so izrazito države prihoda, države južne Azije pa so v večini izvor delovne sile¹⁹; jugovzhodna Azija²⁰ je regija, za katero so značilne tako države izvora kot prihoda (Anglican Alliance 2013, 3). V jugovzhodni Aziji so migracije ena izmed zaposlitvenih strategij tako za vlade kot tudi za posameznike, ki iščejo možnosti za dostojnejše življenje. Največje države izvora so Filipini, Indonezija, Burma,

¹⁹ Japonska, Južna Koreja, Hong Kong, Macau in Tajvan so pretežno države prihoda delavcev migrantov in južne in jugovzhodne Azije; na Japonskem je denimo več kot 2 milijona delavcev migrantov. Hong Kong in Macau zaposlujeta delavce migrante predvsem v storitvenem sektorju in v gospodinjstvih, pri čemer gre skoraj v vseh primerih (99 odstotkov) za ženske s Filipinov ter iz Indonezije in Bangladeša (Anglican Alliance 2013, 3).

²⁰ Indonezija, Kambodža, Vietnam, Mjanmar in Laos so pretežno države izvora delavcev migrantov, Malezija, Singapur in Brunej pa države prihoda iz sosednjih, pa tudi južnoazijskih držav (Anglican Alliance 2013, 3).

Vietnam in Kambodža, medtem ko so največje države prihoda Malezija in Tajsko, izven regije pa države Bližnjega Vzhoda, Evrope in Združene države Amerike. Migrantski tokovi tako odražajo tudi politično, ekonomsko in socialno stanje v državah (War on Want 2012, 4).

Migracije v Aziji so po naravi izrazito začasne, kar migrantom onemogoča, da bi si v državi prihoda vzpostavili običajno življenje, se vključili v družbo ali kasneje združili z družino. V nasprotju z zahodnimi oziroma evropskimi medvladnimi programi migracij so migracije v Aziji domena privatnih agencij in posredniških mrež – deloma tudi zaradi nepripravljenosti držav prihoda sklepati bilateralne sporazume na področju zaposlovanja – migranti pa so izpostavljeni izkoriščanju v vseh fazah migracije (Asis v Piper 2007, 5; Castles in Miller 2009; International Labour Organization 2007, 3). Večinoma gre za ne- oziroma nizko kvalificirane delavce migrante: moški se večinoma zaposlujejo v sektorjih, kot so gradbeništvo, proizvodnja, mala in srednje velika podjetja, podizvajalska podjetja, kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo in različne storitve, ženske pa se usmerjajo v tipično ženske poklice, kot so delo v zdravstvu, »industriji zabave«, gospodinjstvu in proizvodnji, zlasti v oblačilni industriji. Ta dela so običajno slabše plačana in povezana s stereotipi o ženski učljivosti in ubogljivosti. Predvsem je opazen prehod povpraševanja po moški delovni sili za potrebe gradbeništva v bolj storitvene dejavnosti, ki zahtevajo pretežno žensko delovno silo (Anglican Alliance 2013, 3; Castles in Miller 2009; Martin 2008, 13; Piper 2007, 5).

V Aziji je zelo visoko tudi število neregularnih migracij, po podatkih MOD (v Castles in Miller 2009) naj bi bila v Aziji kar četrtina delavcev migrantov nedokumentiranih. Porast neregularnih migracij avtorja (prav tam) pripisujeta nepripravljenosti vlad za upravljanje migracij in interes delodajalcev za lahko razpoložljivo delovno silo, ki pa tako ostane brez pravic. Azijske vlade v času gospodarske rasti ob tem pojavu običajno zamižijo na eno oko, v času težav pa problematiko urejajo z masovnimi izgoni, ki pa so dejansko omejeni z institucionalnimi kapacitetami in interesi delodajalcev.

5.2 Koncept in varstvo človekovih pravic

Najsplošnejša opredelitev človekovih pravic je, da človekove pravice pripadajo vsakomur že zato, ker je človek; iz politične interpretacije pa v bistvu izhaja, da so človekove pravice tiste pravice, ki jih posameznikom priznava vlada oziroma oblast (Freeman 2008, 356). Pogosto govorimo o treh generacijah človekovih pravic, in sicer politične in državljske pravice prve

generacije, ekonomske, socialne in kulturne pravice druge generacije, ter tretja generacija, ki obsega skupnostne pravice in torej zaobjema bolj kolektivističen pristop (Freeman 2008, 356, 357). Ideja človekovih pravic ni nekaj novega, saj so številne skupnosti na osnovi verskih, političnih ali moralnih prepričanj vzpostavile neke pravice posameznih članov skupnosti; sodoben koncept človekovih pravic izhaja iz zahodne filozofske tradicije, in sicer iz koncepta naravnih pravic, danes pa predvsem iz posameznikove svobode, ki jo poudarja zahodna liberalistična misel (Freeman 2008, 358; Zard 2005), pa vendar je pri tem potrebno omeniti tudi kritiko tega koncepta z vidika kulturne raznolikosti: zlasti države jugovzhodne in vzhodne Azije so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja poudarjale, da bi morale biti človekove pravice interpretirane tudi z vidika t.i. azijskih vrednot (Freeman 2008, 355). Čeprav je Azija izrazito kulturno, ideološko in drugače raznolika, je Mahathir Mohamad, eden glavnih zagovornikov koncepta azijskih vrednot, le-te primerjal s konzervativnimi zahodnimi vrednotami: red, harmonija in spoštovanje avtoritet. Ta vidik je delno pripoznala Dunajska deklaracija, ki je poudarila univerzalnost človekovih pravic ob pomenu spoštovanja »nacionalnih in regionalnih partikularnosti« (Freeman 2008, 363).

Dominanten diskurz na področju človekovih pravic je sicer predvsem legalističen in poudarja pravne rešitve kršitev človekovih pravic, vendar v zadnjem času ponovno vznika tudi koncept, ki poudarja pomen civilne družbe na tem področju (Freeman 2008, 355). Johnston (v Piper 2007, 4) tako izpostavlja sociološki vidik človekovih pravic, ki poudarja, da človekove pravice ne obstajajo v tem, da jih priznajo in zapišejo vlade, temveč takrat, ko jih posamezniki pričnejo zahtevati in uveljavljati oziroma uresničevati.

Ključna načela, ki opredeljujejo koncept človekovih pravic, so naslednja (Ruhs 2012, 1278):

- univerzalnost, ki pomeni, da se človekove pravice nanašajo povsod in na vsakogar;
- nedeljivost, ki pomeni, da ne obstaja hierarhija pravic in določene vrste pravic ne morejo biti ločene od drugih;
- neodtujljivost, ki pomeni, da nikomur ne moremo zanikati njegovih človekovih pravic, niti se jim sam ne more odreči prostovoljno;
- enakost vseh človeških bitij in nerazlikovanje med njimi.

De Guchteneire in Pecoud (2004, 2) navajata, da so zgodovinsko gledano osebe brez državljanstva določene države (ang. *non-nationals*) uživale zelo malo pravne zaščite; pravice

so bile v dominantnem diskurzu vezane na nacionalnost (oziroma državljanstvo, op.a.). Razvoj koncepta človekovih pravic je sčasoma oblikoval pogled, da človekove pravice pripadajo vsem posameznikom ne glede na njihov status, kar obravnavamo v nadaljevanju.

Človekove pravice tako predstavljajo pravni okvir, ki omejuje oblast, oziroma zagotavlja, da se z vsemi posamezniki ravna v skladu z določenimi standardi, ne glede na to, v kakšnem položaju se znajdejo, in v tem smislu pomenijo določeno stopnjo predvidljivosti in pravičnosti. Z vidika (delavcev) migrantov pa pomenijo tudi določen, s strani držav dogovorjen okvir, ki ureja različne interese držav izvora in prihoda ter posameznikov, »ujetih« v migrantskih tokovih (Zard 2005). Zard (prav tam) trdi, da je pravica brez pomena, če ne ustvarja tudi z njo povezane dolžnosti (spoštovanja pravic, op.a.). Le-te so običajno »dodeljene« državi, vendar Zard (prav tam) pomembno opozarja tudi na vedno bolj prepoznano dejstvo, da pravice lahko kršijo tudi nedržavni akterji, denimo podjetja.

Mednarodno varstvo človekovih pravic temelji na mednarodnem pravu. Izhaja iz Ustanovne listine ZN in Splošne deklaracije o človekovih pravicah (1948). Nestrinjanje glede tega, katere pravice naj bi bile pravno zavezujoče, je leta 1966 vodilo do sprejema dveh paktov, in sicer Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah in Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Režim človekovih pravic pa vključuje tudi več specializiranih konvencij na ravni ZN in regionalne konvencije (Freeman 2008, 354, 355). Vsebino pravnega okvirja oziroma režima varstva človekovih pravic, posebej relevantno za upravljanje ekonomskih migracij, obravnavamo nekoliko kasneje.

Mehanizmov nadzora nad implementacijo norm mednarodnega prava je več; posameznik ali skupina posameznikov lahko sproži postopke, ki potekajo pred mednarodnimi telesi, ustanovljenimi z mednarodno pogodbo (tj. pogodbenimi telesi) ali pa sodne postopke pred mednarodnimi sodišči (Murgel 2003, 117). V okviru ZN so razvili postopek ugotavljanja obstoja množičnih kršitev človekovih pravic (ang. *fact-finding missions*) in pa položaj Visokega komisarja ZN za človekove pravice²¹ (Murgel 2003, 119). Slednji je pristojen za pospeševanje zaščite in varstvo vseh človekovih pravic, mednarodno sodelovanje za pospeševanje in varstvo človekovih pravic, odzivanje na situacije, ki vplivajo na varstvo človekovih pravic, in prilagajanje mehanizmov varstva človekovih pravic v okviru ZN

²¹ Ta dva instrumenta ne predvidevata možnosti individualne pritožbe (Murgel 2003, 119).

nastajajočim potrebam (Murgel 2003, 120). Murgel (prav tam) poudarja, da Visoki komisar ZN za človekove pravice ni nekakšen mednarodni tožilec, univerzalni varuh človekovih pravic ali celo nadomestek pogodbenih teles za nadzor nad izvajanjem mednarodnih pogodb o človekovih pravicah, pač pa je njegova vloga skrbeti za pospeševanje zagotavljanja varstva človekovih pravic in odstranjevanje ovir za uveljavljanje le-teh ter preprečevanje njihovih kršitev. Na drugi strani imamo postopke nadzora nad implementacijo pred pogodbenimi telesi, tj. predvsem odbori, pristojnimi za mednarodni nadzor nad implementacijo konvencij o človekovih pravicah, sprejetih v okviru ZN. Ti se delijo na tri osnovne podskupine, in sicer poročanje pogodbenim telesom o izvajanju določil posamezne pogodbe na notranjepravni ravni; postopek, v katerem država pogodbenica obdolži drugo pogodbenico kršitve mednarodne pogodbe; in postopek, v katerem posameznik ali skupina posameznikov zatrjuje, da jim je pogodbenica kršila pravice iz mednarodne pogodbe (Murgel 2003, 121).

V zvezi z migracijami lahko rečemo, da je koncept človekovih pravic ključen in »intimno povezan« (Zard 2005) z vsako fazo migracijskega procesa: pogosto so v osrčju odločitve posameznika za migriranje, tesno so povezane s tem, kako se ravna s posamezniki pri prehodu mej in bivanju ter delu v državi prihoda, pa tudi s problematiko integracije v skupnost v državi prihoda in nato reintegracije v državi izvora. Človekove pravice, kot jih zagotavljajo mednarodni in nacionalni standardi, tako predstavljajo pomembno varovalko za osebe, ki se znajdejo v migrantskih tokovih (International Commission of Jurists 2011, 30). Global Migration Group (v International Commission of Jurists 2011, 30, 31) je kot temeljne pravice vseh oseb ne glede na njihov status²² navedla naslednje:

- pravica do življenja, svobode in varnosti, prepoved samovoljnega pridržanja ali odvzema prostosti, pravica do iskanja in uživanja azila;
- pravica do enake obravnave oziroma prepoved diskriminacije na osnovi rase, spola, veroizpovedi, socialnega porekla ali drugih osebnih okoliščin;
- pravica do zaščite pred izkoriščanjem in zlorabami, prepoved suženjstva in prisilnega dela, prepoved mučenja in nečloveškega ravnanja ali kaznovanja;
- pravica do pravičnega sojenja in dostopa do pravnih postopkov za povrnitev škode;

²² Temeljne pravice so pravice, ki pripadajo vsem, torej tudi migrantom, ne glede na njihovo državljanstvo, status delavca, regularnost vstopa v državo ipd. (International Commission of Jurists 2011, 31). Ruhs (2012, 1278) ob tem dodaja, da koncept človekovih pravic izhaja iz »splošne človečnosti« in »inherentnega dostojanstva vsakogar« in ne iz državljanstva posamezne države (oziroma nacionalnosti, op.a.).

- pravica do zaščite ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, vključno s pravico do zdravja, primernega življenjskega standarda, socialne varnosti, primerne nastanitve, izobraževanja, pravičnih in ugodnih delovnih pogojev;
- druge pravice, ki jih zagotavljajo mednarodni instrumenti človekovih pravic, katerih podpisnica je država, in mednarodno običajno pravo.

Glede na to, da so ekonomske migracije prevladujoča oblika migracij, so delovnopravne pravice in pravice, vezane na obravnavo na delovnem mestu, zlasti pomembne za migrante²³ (International Commission of Jurists 2011, 223). Med te pravice štejemo pravico do dela, vključno s prosto izbiro zaposlitve in prepovedjo prisilnega dela; pravice na delovnem mestu, vključno z enakim in poštenim plačilom, ustreznim delovnim okoljem, zaščito pred odpustom brez odpovednega razloga in primernim delovnim časom; prepoved razlikovanja pri uživanju pravice do dela in pravic na delovnem mestu; svobodo združevanja in pravica do ustanovitve ali pridružitve sindikatu (prav tam), ki jih podrobneje opišemo v nadaljevanju.

Nedržavljeni, tudi delavci migranti, so, z nekaterimi izjemami²⁴, tako vsaj v teoriji deležni enake ravni varstva pravic kot državljani; govorimo torej o načelu nediskriminacije, ki dovoljuje le utemeljeno razlikovanje med državljani in tujci (De Guchteneire in Pecoud 2004, 2, 3; Weissbrodt v Cholewinski 2007, 257). Cholewinski (prav tam) pa opozarja, da dejstvo, da delavci migranti v resnici težko dosežejo uresničenje zaščite svojih človekovih in delavskih pravic, kaže na prepad med retoriko oziroma načeli in normami, ki urejajo mednarodne (oziroma globalne) migracije, in dejanskim stanjem, torej prakso varstva pravic na nacionalni ravni.

V nadaljevanju predstavljamo režim varstva pravic delavcev v okviru ekonomskih migracij oziroma upravljanje (ekonomskih) migracij na globalni oziroma mednarodni in regionalni ravni, pri čemer se posebej osredotočamo na pravni okvir varstva pravic delavcev migrantov.

²³ Migranti so zaradi dejstva, da zaposlitev iščejo preko meja svoje države in s tem vstopijo v precej »luknjasto« in kompleksno mednarodno zakonodajo, pa tudi zaradi tega, ker imajo kot tujci običajno manj pravic in vpliva, neznanja jezika, nepoznavanja pravnega okolja v državi prihoda in negativne nastrojenosti ali ksenofobije v državi prihoda, še posebej ranljiva skupina. Poleg tega se običajno znajdejo v sektorjih gospodarstva z manj razvitimi standardi zaščite in opravljajo težaška in nevarna dela (De Guchteneire in Pecoud 2004, 3, 4).

²⁴ Posebni poročevalec ZN za človekove pravice migrantov François Crépeau je v povezavi s tem septembra leta 2013 na dialogu na visoki ravni o mednarodnih migracijah in razvoju še enkrat poudaril, da so vsi migranti na osnovi človekovega dostojanstva in brez diskriminacije zaščiteni z mednarodnim pravom človekovih pravic enako kot državljani, z dvema izjemama, in sicer pravico voliti in biti voljen ter pravico vstopiti in ostati v državi (Office of the High Commissioner on Human Rights 2013).

Na tem mestu želimo opozoriti na dejstvo, da se zavedamo, da je namen magistrskega dela preučevanje režima varstva pravic delavcev migrantov na primeru izbranih držav, pravzaprav pa se v samem delu bolj ukvarjamo z upravljanjem (ang. *governance*) ekonomskih migracij oziroma v tem okviru varstvom pravic delavcev migrantov. Menimo, da policentričnost koncepta upravljanja bolje odraža procese in delovanje akterjev na področju ekonomskih migracij, tako da v nadaljevanju govorimo predvsem o upravljanju.

5.3 Globalno upravljanje (ekonomskih) migracij in okvir varstva pravic delavcev migrantov

Prav dejstvo, da posamezniki zaposlitvene priložnosti iščejo tudi izven svoje države, prinaša tudi globalne izzive, kot so izkoriščanje in kršitve človekovih pravic, neregularne migracije, trgovanje z ljudmi; za naslavljanje teh izzivov je tako vzniknil koncept in potreba po (globalnem) upravljanju migracij (Hamada 2011, 521). Danes še ne obstaja celovit (pravni) okvir globalnega upravljanja migracij: z različnimi vidiki in skupinami ljudi, ki prehajajo državne meje iz različnih vzrokov, se ukvarjajo različne agencije ZN oziroma jih pokrivajo različne mednarodne konvencije, področja pa so tudi različno institucionalizirana. Na ravni ZN tako delujeta MOD in tudi urad Visokega komisariata za človekove pravice, ki se ukvarjata z vprašanji pravic migrantov – MOD z delavci migranti in urad Visokega komisariata za človekove pravice z ne-državljanji; enotna organizacija, ki bi vprašanje migracij urejala enotno in imela tudi mandat, podoben denimo Urad visokega komisarja ZN za begunce, ne obstaja. Raven pravic, ki »pripadajo« migrantu, so torej odvisne od tega, v katero kategorijo migrantov sodi. Instrumenti za upravljanje ekonomskih migracij, torej tisti, ki se nanašajo na delavce migrante, so med najmanj ratificiranimi, različna vprašanja v zvezi s položajem delavcev migrantov pa razdrobljena po posameznih institucijah, ki se jim posvečamo v nadaljevanju (Grant 2005; Piper 2007, 8, 9).

Šibkost in nerazvitost režima za upravljanje migracij Overbeek (2002, 81) pojasnjuje s tem, da so države načeloma nenaklonjene prepuščanju suverenosti oziroma odločanja o tem, kdo bo prehajal njihove državne meje, pa tudi z relativno skromnim obsegom mednarodnih migracij v 20. stoletju. Ne nazadnje, v obdobju po drugi svetovni vojni je bila tuja delovna sila na voljo v presežnih količinah in državam pri novačenju ni bilo potrebno tekmovati. S krepitvijo učinkov globalizacije na mobilnost posameznikov so postali močnejši tudi pozivi za urejanje tega področja in Overbeek (prav tam) opaža dva na videz nasprotujoča si fenomena,

in sicer krepitev prizadevanj za omejevanje neregularnih migracij in azila ter obenem prizadevanja za liberalizacijo migracij, ki so ekonomsko bolj zaželene.

Osnova za pristop k mednarodnim (ekonomskim) migracijam, ki temelji na človekovih pravicah, so mednarodne pogodbe in instrumenti; ključne med njimi so Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov ter nekatere konvencije, nastale v okviru MOD (Ruhs 2012, 1278). »Skupaj z bolj splošnimi pogodbami²⁵ na področju človekovih pravic ti instrumenti vzpostavljajo zelo obsežen nabor državljskih, političnih, ekonomskih, socialnih in drugih pravic migrantov, vključno s pravico do enake zaščite delovnopravne zakonodaje ter protidiskriminacijsko in družinsko zakonodajo« (Ruhs 2012, 1279). Kljub številnim konvencijam in protokolom pa je nizka raven ratifikacije in implementacije le-teh razlog, da najbolj ranljive skupine delavcev migrantov ostajajo nezaščitene (Anglican Alliance 2013, 2). V nadaljevanju tega poglavja predstavljamo mednarodni (pravni) okvir varstva pravic delavcev migrantov, začenši s standardi MOD in ZN ter aktivnostmi nekaterih drugih organizacij. Nato predstavimo tudi nekatere globalne pobude in ukrepe na politični ravni ter mehanizme, ki delujejo na regionalni ravni v naši obravnavani regiji. Zakonodajo in politike v izbranih državah pa predstavljamo v naslednjih poglavjih.

5.3.1 Mednarodni standardi varstva pravic delavcev (migrantov) v okviru MOD

MOD je specializirana agencija ZN, ustanovljena leta 1919, ki se ukvarja z zaščito oseb v njihovem delovnem okolju. Ima tripartitno strukturo in združuje predstavnike konfederacij sindikatov, organizacije delodajalcev in vlade, ki imajo enakovredno vlogo pri odločanju in postavljanju standardov v obliki konvencij in priporočil. V svoj mandat že od samega začetka svojega delovanja vključuje tudi zaščito delavcev migrantov, vendar pa je, morda ravno zaradi svoje strukture, na področju problematike delavcev migrantov manj glasna, kot bi lahko bila (Cholewinski 2007, 257; Newland 2005, 9; Pecoud 2013; Piper 2007, 11). Poleg številnih instrumentov²⁶, ki načeloma ne razlikujejo med delavci na osnovi njihovega državljanstva ali pravnega statusa, je Mednarodna konferenca dela, zakonodajno telo MOD,

²⁵ Migranti torej uživajo zaščito mednarodnega prava oziroma najpomembnejših dokumentov varstva človekovih pravic – Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah, Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, pa tudi druge (De Guchteneire in Pecoud 2004, 3).

²⁶ Gre za osem temeljnih konvencij in številne druge, ki urejajo pravice in položaj delavcev; te predstavljamo v nadaljevanju tega podpoglavja. Za naslavljanje kršitev obstajajo tudi pritožbeni mehanizmi; glede na tripartitno strukturo organizacije lahko problematiko delavcev migrantov neposredno naslavlja sindikati, nevladne organizacije, denimo, pa ne (Piper 2007, 11).

sprejela tudi dva pravno zavezujoča instrumenta (in dve priporočili, ki predstavljata nezavezujoče smernice), namenjena posebej zaščititi pravic delavcev migrantov. Konvencija številka 97 o migraciji zaradi zaposlitve (spremenjena), sprejeta leta 1949, »spodbuja države k podpisu bilateralnih sporazumov in vključuje ukrepe za upravljanje pogojev, v katerih migracije nastopijo, določbe glede zaščite delavcev migrantov in prvič tudi ukrepe, ki zagotavljajo enako obravnavo delavcev migrantov pri novačenju in zaposlovanju²⁷«. Konvencija številka 97 se nanaša zgolj na regularne delavce migrante in temelji na načelu enake obravnave domačih delavcev in delavcev migrantov (Office of High Commissioner for Human Rights 2005; 13, Ruhs 2012, 1279). Konvencija številka 143 o delavcih migrantih (dodatne določbe), sprejeta leta 1975, pa odraža ekonomske in socialne spremembe, ki so se odvijale v šestdesetih in v začetku sedemdesetih letih prejšnjega stoletja; namenjena je nadzoru upravljanja migracijskih tokov ter preprečevanju neregularnih migracij in kriminalnih aktivnosti, povezanih z njimi, in nezakonitega zaposlovanja. Konvencija razširja obseg pojmovanja enake obravnave delavcev migrantov z domačimi delavci, in sicer poleg področja enake obravnave tudi na področje enakih možnosti pri zaposlovanju, socialni varnosti, sindikalnih aktivnosti; poleg tega omejuje obdobje, ko države prihoda lahko omejujejo pravico do proste izbire zaposlitve, na največ dve leti, določa, da izguba zaposlitve ne sme vplivati na dovoljenje za bivanje, in da morajo vsi regularni delavci migranti uživati enako obravnavo glede nekaterih zagotovil varnosti zaposlitve, alternativne zaposlitve, podpore in prekvalifikacij. Morda najpomembneje, konvencija številka 143 se prvič eksplicitno nanaša tudi na varstvo in spoštovanje pravic nedokumentiranih delavcev, ki naj bi skladno s konvencijo uživali enakopravnost pri spoštovanju pravic, ki izhajajo iz prejšnje zaposlitve, kot so plačilo, socialna varnosti in druge ugodnosti (prav tam). Sprejeti sta bili tudi dve pripadajoči priporočili, in sicer Priporočilo številka 86 o migraciji zaradi zaposlitve in Priporočilo številka 151 o delavcih migrantih, ter Priporočilo številka 100 o zaščiti delavcev migrantov v državah v razvoju (International Labour Organization 2007, 9; Normlex 2014). Konvenciji številka 97 in 143 temeljita na načelu proste izbire metod in progresivnega uresničevanja, kar naj bi spodbujalo večjo pripravljenost držav, ki se med seboj razlikujejo glede na pravno ureditev in razvitost, za sprejetje standardov (Goodwin-Gill 2000, 176, 177).

²⁷ Pri tem gre za določbe glede enake obravnave pri višini plačila, članstva v sindikatih, uživanja ugodnosti, ki izhajajo iz kolektivnih pogajanj, nastanitve in socialne varnosti, v določenih primerih z omejitvami (Ruhs 2012, 1279).

Na tem mestu se bomo dotaknili še nekaterih drugih konvencij MOD, ki prav tako zagotavljajo delavske pravice, in jih tako lahko štejemo tudi v okvir globalnega upravljanja ekonomskih migracij. Gre za osem temeljnih delavskih konvencij, ki smo jih omenili že prej in ki obsegajo Konvencijo številka 87 o sindikalni svobodi in varstvu sindikalnih pravic (1948), Konvencijo številka 98 o pravicah organiziranja in kolektivnega pogajanja (1949), Konvencijo številka 29 o prisilnem ali obveznem delu (1930), Konvencijo številka 105 o odpravi prisilnega dela (1957), Konvencijo številka 138 o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja (1973), Konvencijo številka 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo (1999), Konvencijo številka 100 o enakem nagrajevanju moške in ženske delovne sile za delo enake vrednosti (1951) in Konvencijo številka 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih (1958). Leta 1998 je MOD sprejela tudi Deklaracijo o temeljnih principih in pravicah pri delu, ki povzema številne prejšnje konvencije in kot osrednje mednarodne delavske standarde navaja svobodo združevanja in kolektivnih pogajanj, nediskriminacijo, prepoved prisilnega dela in prepoved otroškega dela. Ti standardi zavezujejo praktično vse članice MOD (Betts 2008, 12).

Omeniti pa je potrebno tudi zadnjo v vrsti konvencij, ki so relevantne za področje zaposlovanja delavcev migrantov, in sicer Konvencija številka 189 o zaposlenih v gospodinjstvu. Sprejeta je bila leta 2011, v veljavo pa je stopila 5. septembra 2013 in tako postala del zavezujočega mednarodnega prava. Kot bomo na več mestih ugotovili v nadaljevanju magistrskega dela zaposleni v gospodinjstvu najpogosteje delajo za privatna gospodinjstva brez jasnih pogojev zaposlitve in urejenih papirjev ter izključeni iz delovnopravne zakonodaje. Po ugotovitvah MOD (v Sunstar Manila 2013) naj bi bilo le 10 odstotkov zaposlenih v gospodinjstvu kritih z delovnopravno zakonodajo v enakem obsegu kot preostali delavci, več kot ena četrtnina pa je iz nje celo popolnoma izključena. Konvencija tako ureja predvsem pravice v zvezi s pogoji dela, kot so dnevni in tedenski počitek, minimalno plačilo in prosta izbira bivališča. Podpisnice prav tako zavezuje k preprečevanju nasilja nad zaposlenimi v gospodinjstvu (prav tam). V zvezi z uresničevanjem določb konvencij so države članice MOD obvezane k oddaji periodičnih poročil glede konvencij, ki so jih ratificirale, in izbranih poročil o zakonodaji na področjih, ki jih urejajo konvencije, ki jih še niso ratificirale (International Labour Organization 2007, 47).

Temeljna delavska načela in pravice, izhajajoč iz standardov MOD in prej omenjene deklaracije, tako vsebinsko obsegajo enako(pravno)st pri delu in prepoved diskriminacije, kar

vključuje enakost priložnosti in enako obravnavo ter prepoved vseh oblik posredne ali neposredne diskriminacije na osnovi zase, barve kože, spola, veroizpovedi, političnega prepričanja, narodnosti ali socialnega porekla (International Labour Organization 2007, 10–16), ter pravico do ustanavljanja ali pridruževanja organizacijam za predstavljanje interesov delavstva, pri čemer je posebej prepovedana diskriminacija na osnovi nacionalnosti ali statusa migranta. Pravice na področju sindikalnih aktivnosti – poleg splošnejših državljskih pravic in svoboščin, kot sta denimo svoboda prepričanja ali pravica do pravičnega sojenja – vključujejo tudi sodelovanje v kolektivnih pogajanjih, sodelovanje pri volitvah svojih predstavnikov, uporabo mehanizmov za reševanje sporov in stavko. Delavcem migrantom bi morala biti omogočena tudi kandidatura v organe sindikatov ali predstavniških teles (International Labour Organization 2007, 22). Nadalje, prepoved prisilnega dela pomeni, da mora biti delo stvar izbire, ne pa prisile ali grožnje, ki vključujeta grožnjo kazni, zaprtje, disciplinske ukrepe v obliki obveznega dela ter še možnost prekinitve pogodbe in možnost stavke brez prisilne vrnitve na delo, skladno z zakonodajo. Grožnje, posebej relevantne za delavce migrante, so grožnja z deportacijo, posebej v primeru nedokumentiranih delavcev, fizično kaznovanje, zadržanje plač ali odvzem osebnih dokumentov. Tudi te pravice se nanašajo na vse delavce migrante, ne glede na njihov status. Ker so delavci migranti še posebej ranljivi, je MOD v področje prisilnega dela vključila tudi trgovanje z ljudmi in pozvala vlade, da v svojih poročilih glede uresničevanja konvencije številka 29 vključijo tudi poročanje o ukrepih za preprečevanje in sankcioniranje trgovanja z ljudmi (International Labour Organization 2007, 22, 23). Velja tudi prepoved dela otrok pod določeno minimalno starostjo, ki ne sme biti nižja od 15 oziroma 14 let, na nekaterih bolj tveganih področjih dela pa 18 let. Poleg tega imajo otroci delavcev migrantov pravico do rojstnega lista, namenjeni pa naj bi jim bili tudi posebni ukrepi za preprečevanje najhujših oblik otroškega dela (International Labour Organization 2007, 23). Te pravice veljajo v vseh fazah migracijskega procesa, ki pa ga bomo sedaj še podrobneje razdelali.

Novačenje delavcev migrantov naj bi se izvajalo le skozi aktivnosti javnih oblasti, bodočih delodajalcev ali pooblaščenih privatnih agencij (za posamezno področje in kategorijo dela). Storitve javnih oblasti naj bi bile brezplačne, v primeru privatnih agencij pa je delavce migrante potrebno zaščititi pred plačevanjem prekomernih stroškov, goljufivih pogodb, zavajanja in poskusov izogniti se imigracijskim postopkom. Prepovedani so neposredni odbitki od plač delavca migranta. V času pred odhodom imajo delavci migranti pravico do informiranosti o delovnih in bivalnih pogojih v državi, v katero se odpravljajo, pa tudi o

drugih zanje pomembnih stvareh. Če ima vlada vzpostavljen sistem nadzora pogodb o zaposlitvi, ima delavec migrant pred odhodom pravico do pisne pogodbe o zaposlitvi, ki mora vsebovati pogoje dela in zaposlitve, zlasti višino plačila in trajanje pogodbenih obveznosti v jeziku, ki ga delavec migrant razume. Delavec migrant lahko po dogovoru vlad kopijo pogodbe prejme šele po prihodu v državo dela, vendar mora pred tem dobiti dokument, v katerem je specificirana kategorija dela in drugi pogoji dela, zlasti zagotovljena minimalna plača. Stroške potovanja naj bi kril delodajalec, če je bil delavec migrant novačen neposredno od njega. Ob odhodu je delavec migrant upravičen tudi do praktične in administrativne podpore ter zdravstvenih pregledov in oskrbe, pri čemer delavci migranti ne smejo biti prisiljeni v obvezne ali nezaupne zdravstvene preglede, denimo za nosečnost ali pozitivnost na HIV/AIDS, prav tako pa zaradi rezultatov takšnih testov ne smejo biti odpuščeni (International Labour Organization 2007, 24–28).

Po prihodu naj bi delavcem migrantom pripadala praktična in jezikovna pomoč. Glede zaposlitve ponovno poudarjamo, da za delavce migrante, ki imajo v državi prihoda regularen status, velja načelo enake obravnave z državljani tiste države glede pogojev dela in zaposlitve, vključno z višino plačila²⁸ za primerljivo delo, trajanjem dela, nadurami, počitkom, dela prostimi dnevi in podobno, zaščito pred fizičnimi in psihičnimi zlorabami, varnostjo in zdravjem pri delu²⁹, članstvom v sindikatih, med drugim pa tudi v zvezi z bivalnimi pogoji³⁰, socialno varnostjo³¹ (z nekaterimi omejitvami), pri čemer naj bi socialni prispevki »sledili« delavcu migrantu, ki naj bi tako imel možnost zahtevati izplačilo oziroma prenos prispevkov tudi po vrnitvi v državo prihoda, varnostjo zaposlitve, pri čemer seveda ne gre za absolutno pravico do zaposlitve, le zaščito pred diskriminacijo denimo pri odpuščanju, davki, pravnimi sredstvi v primeru delovnih sporov in svobodo gibanja. Posebna pozornost naj bi bila namenjena ženskam in mladim delavcem. Prav tako naj bi delavci migranti v državi prihoda

²⁸ V zvezi s plačilom standardi MOD predvidevajo tudi minimalno zagotovljeno plačo, neposredno in redno plačilo, svobodno razpolaganje s plačo ter redno zagotavljanje hrane in nastanitve, če je le-to vključeno v plačilo (International Labour Organization 2007, 30).

²⁹ Dodatni ukrepi na tem področju naj bi za delavce migrante predvidevali tudi zaščito pred boleznimi, katerim niso izpostavljeni v državi izvora, psihološko podporo, informiranje na področju tveganj pri delu in podobno (International Labour Organization 2007, 32). Predvsem je potrebno poudariti, da so delavci migranti pogosto »potisnjeni« v dela, ki so zahtevna in nevarna in ki jih domači delavci ne želijo (več) opravljati. Priporočilo številka 151 tako države posebej poziva, naj »sprejmejo vse potrebne ukrepe, da bi preprečile zdravstvena tveganja, ki so jim lahko izpostavljeni delavci migranti« (prav tam).

³⁰ Če bivališče zagotovi delodajalec, naj le-to ne bi bilo vir dodatnega dobička zanj, prav tako pa naj najemnina ne bi bila del plače delavca migranta (International Labour Organization 2007, 34).

³¹ Tudi nedokumentirani delavci migranti, katerih status ne more biti regulariziran, naj bi bili upravičeni do ugodnosti iz sistema socialne varnosti na osnovi svoje prejšnje zaposlitve (International Labour Organization 2007, 34).

uživali določeno stopnjo državljanskih pravic (International Labour Organization 2007, 28–37).

Po zaključku pogodbenih obveznosti v državi prihoda naj bi se delavci migranti vrnili domov, čeprav se mnogi odločijo, da bodo bivanje in delo v državi prihoda podaljšali, tudi če pri tem tvegajo neregularnost statusa. Delavci migranti imajo med drugim tudi pravico, da se pritožijo zoper odločitve o prekinitvi pogodbe ali dovoljenja za bivanje, in če so uspešni, tudi do obnovitve prejšnjega stanja ali dodatnega časa, da najdejo novo zaposlitev. Delavci migranti imajo v državi prihoda pred vrnitvijo domov pravico do izplačila neizplačanih plač in kompenzacij za neizkoriščene dela proste dneve. Če pri tem pride do težav, imajo pravico do uporabe pravnih sredstev, prav tako pa naj bi jim država prihoda zagotovila določeno obdobje, ko še lahko ostanejo v državi prihoda, da dosežejo popravo krivic. Obstoječi standardi MOD delavcem migrantom ne zagotavljajo absolutne pravice do kritja stroškov za potovanje domov. Po vrnitvi v državo izvora imajo delavci migranti pravico do podpornih storitev: nadomestila za brezposelnost, v kolikor je to potrebno, ali pa pomoč pri iskanju nove zaposlitve, če le-ta obstaja. Po vrnitvi domov naj bi bili delavci migranti opravičeni carinskih dajatev. Področje, ki ga politike običajno najmanj in najslabše pokrivajo, pa je reintegracija v skupnost: delavci migranti se namreč pogosto soočajo z družinskimi problemi zaradi ločitve, težavami pri iskanju nove zaposlitve ali ustanavljanja podjetja in finančnimi težavami (International Labour Organization 2007, 37–39).

5.3.2 Pravice delavcev migrantov iz Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov

Po več kot desetletju pogajanj³² pa je bila – na osnovi prej omenjenih konvencij MOD – v Generalni skupščini ZN leta 1990 soglasno sprejeta Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov. Konvencija izpostavlja povezanost

³² Konvencija je v glavnini napisana s strani držav v razvoju za države v razvoju (Vucetic v Ruhs 2012, 1285). Snovanje se je pričelo že leta 1979 v delovni skupini; države so proces zaupale ZN in ne MOD, kot bi bilo morda pričakovati, in sicer zaradi tripartitne strukture MOD, v kateri države v razvoju ne uživajo avtomatske večine (Bohning v Ruhs 2012, 1285). Prvi osnutek konvencije je bil zavrnjen; pri snovanju drugega osnutka so se delovni skupini pridružile tudi nekatere države prihoda delavcev migrantov, ki so bile zaskrbljene nad pričakovanimi stroški uveljavitve konvencije, predvsem pa so si želele zagotoviti, da se določbe konvencije ne bi vmešavale v njihovo zmožnost upravljanja meja (Lonroth v ruhs 2012, 1285). Ruhs (2012, 1285, 1286) tako ocenjuje, da so bili pri snovanju besedila konvencije v ospredju nacionalni interesi in razmerja moči, ne pa varstvo pravic delavcev migrantov. Vucetic (v Ruhs 2012, 1286) tudi meni, da bi »več občutljivosti glede potencialno neproporcionalnih stroškov uveljavitve /konvencije/ v fazi snovanja povečalo možnosti za njen uspeh«.

med migracijami in človekovimi pravicami in podobno kot ostali inštrumenti varstva človekovih pravic vzpostavlja (minimalne) standarde, ki jih morajo države upoštevati s svoji zakonodaji ter pri sodnih in upravnih postopkih. Vlade podpisnice se tako zavežejo k upoštevanju določb konvencije skozi vpeljavo ustreznih in potrebnih ukrepov ter zagotovitvijo poprave krivic v primerih, da so bile delavcem migrantom in njihovim družinskim članom pravice kršene. S podpisom se države z vstopom konvencije v veljavo zavežejo tudi k procesu spremljanja in poročanja (Office of High Commissioner for Human Rights 2005, 1, 4; Yau 2005). Konvencija je namenjena promociji »zakonitih in humanih migracijskih kanalov« (Yau 2005); obsega 93 členov in vključuje pravice za vse delavce migrante, tako regularne kot neregularne³³, in temelji na načelu enake obravnave delavcev migrantov in domačih delavcev³⁴ – in ne na določanju minimalnih standardov za delavce migrante. V preambuli posebej omenja tudi načela in standarde, vzpostavljene z mehanizmi MOD, zlasti konvencijama številka 97 in 143 ter njunimi pripadajočimi priporočili, pa tudi konvenciji številka 29 in 105 (prisilno delo) (Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov 1990). Pravice delavcev migrantov, kot izhajajo iz konvencije, natančneje predstavljamo in razdelamo v nadaljevanju.

Pravice, ki jih konvencija določa za vse delavce migrante (in njihove družinske člane) ne glede na njihov status in se nahajajo v tretjem delu konvencije (členi 8–35), so v veliki meri vsebovane že v drugih mednarodnih temeljnih pogodbah o varstvu človekovih pravic in obsegajo pravico zapustiti svojo državo (in se vanjo tudi vrniti), pravico do življenja, prepoved mučenja in krutega, nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prepoved suženjstva in prisilnega dela, svobodo mišljenja in vesti, pravico do zasebnosti, zaščito pred samovoljnim poseganjem v lastnino, pravico do svobode in varnosti, vključno s prepovedjo samovoljnega prijetja ali pridržanja, enakopravnost v kazenskih postopkih, enakost pred zakonom, prepoved pridržanja, izгона ali preklica dovoljenj zgolj zaradi neizpolnjevanja pogodbenih obveznosti, prepoved odvzema ali uničenja dokumentov s strani kogar koli, razen državnega uradnika, prepoved kolektivnega izгона, pravico do konzularne zaščite države izvora, pravico do enake obravnave glede plačila in drugih pogojev dela in zaposlitve, pravico do sodelovanja v sindikalnih aktivnostih, enako obravnavo na področju

³³ Pri čemer vsaki osebi priznava pravico do priznavanja pred zakonom. Konvencija tudi eksplicitno navaja, da iz pravic, ki pripadajo nedokumentiranim delavcem, ne sledi regularizacija položaja oziroma da se pravic ne sme tolmačiti tako, da bi avtomatsko vodile v regularizacijo položaja nedokumentiranih delavcev (Yau 2005).

³⁴ Konvencija naslavlja »položaj migrantov na delovnem mestu in jim pripisuje enako plačilo, število delovnih ur in varnostnih ukrepov ter druge pogoje dela, ki jih uživajo domači delavci (pri opravljanju enakega dela, op.a.)« (Yau 2005).

socialne varnosti ob izpolnjevanju zakonsko določenih pogojev, pravico do nujne medicinske pomoči, spoštovanje kulturne identitete delavca migranta in članov njegove družine, pravico do prenosa prihrankov v državo izvora po izteku zaposlitve, pravico do informiranosti o svojih pravicah. Poleg tega imajo otroci delavcev migrantov posebej zagotovljeno pravico do imena, zabeležnja rojstva in nacionalnosti ter dostop do izobrazbe na osnovi enake obravnave (Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov 1990).

Pravice, ki se nanašajo le na regularne migrante in njihove družinske člane, so vsebovane v četrtem delu konvencije (členi 36–56) in dopolnjujejo pravice iz tretjega dela konvencije. So širše ter obsegajo še svobodo gibanja v državi prihoda, pravico do ustanavljanja združenj in sindikatov, pravice do sodelovanja v političnem življenju v državi izvora in do določene mere tudi v državi prihoda (ob spoštovanju suverenih pravic te države), pravico do enake obravnave v zvezi z dostopom do izobraževanja in usposabljanja, nastanitve ter socialnih in zdravstvenih storitev, določene izjeme od carinskih dajatev in davkov, svobodno izbiro zaposlitve v državi prihoda z določenimi omejitvami glede kategorij zaposlenih, poklicnih kvalifikacij in trajanja zaposlitve, pravico do enake obravnave pri zaščiti pred odpustitvijo, (po)zaposlitvenih zaslužkih in dostopu do programov za preprečevanje brezposelnosti, obvezo države prihoda, da delavcu migrantu zagotovi dovoljenje za bivanje s trajanjem vsaj toliko, kot traja pogodba o zaposlitvi; v primeru pravice svobodne izbire zaposlitve le-ta ne sme biti tolmačena kot izguba regularnega statusa, prav tako pa predhodna prekinitve zaposlitve ne sme pomeniti prekinitve veljavnosti dovoljenja za bivanje. Delavci migranti morajo tako imeti možnost iskati alternativno zaposlitev. V primeru ločitve mora družinskim članom delavca migranta biti zagotovljena možnost, da ostanejo v državi prihoda (Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov 1990; glej tudi Ruhs 2012, 1280; Yau 2005).

Peti del konvencije se nanaša na posebne kategorije delavcev, denimo zaposlene, vezane na konkretne projekte, sezonske delavce, samozaposlene delavce, ki se jim v magistrskem delu ne posvečamo posebej, šesti del pa obsega določbe za promocijo varnih, humanih in zakonitih pogojev dela s poudarkom na procesu novačenja (Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov 1990). Z vidika držav podpisnic konvencije tako obstajata dve vrsti obveznosti; odgovornost države izvora je, da svojim državljanom dovoli iskanje zaposlitve izven svojih meja in vrnitev po izteku zaposlitve v

tujini, pa tudi, da ureja proces novačenja in preprečuje zlorabe, državljane pred odhodom ustrezno informira, spodbuja izvajanje in uresničevanje političnih pravic (na primer volilne pravice, op.a.) v državi prihoda, zagotavlja ustrezne konzularne storitve in podporo ter lajša vrnitev delavcev migrantov domov. Država prihoda pa mora zagotavljati svobodo in varnost delavcev migrantov, varne in dostojne delovne in bivalne pogoje, preprečevati samovoljne posege v lastnino, zagotavljati enakopravnost na področju zaposlovanja ter dostopa do sodišč, dovoliti sindikalne aktivnosti, ščititi osebne dokumente delavcev migrantov in omogočati združevanje družin (Das 2008).

V zvezi z uživanjem pravic je Odbor za zaščito pravic delavcev migrantov (v Office of High Commissioner for Human Rights 2005, 12) izpostavil, da so do uživanja pravic, ki izhajajo iz dela in zaposlitve, upravičeni vsi posamezniki od začetka pa do konca trajanja delovnega razmerja. Potrebno je izpostaviti tudi dejstvo, da konvencija v svojih določbah ne obsega zgolj pravic na delovnem mestu in predstavlja tudi celovit nabor zaščitnih mehanizmov za družinske člane delavcev migrantov; le-teh torej ne obravnava zgolj kot produkcijskih sredstev (Yau 2005).

Konvencija o pravicah vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov v sedmem delu predvideva tudi ustanovitev že omenjenega Odbora za zaščito pravic delavcev migrantov, ki je pristojen za nadziranje izvajanja določb konvencije (Murgel 2003, 125). 77. člen konvencije predvideva možnost, da države odboru priznajo pristojnost za obravnavanje sporočil posameznikov, ki zatrjujejo, da jim je pogodbenica kršila pravice, ki jih vsebuje konvencija, in sicer pod naslednjimi pogoji (prav tam):

- da so izčrpali domača pravna sredstva,
- da zadeva ni v drugem postopku mednarodne preiskave ali obravnave,
- da ni anonimno,
- da ne pomeni zlorabe pravice do pošiljanja sporočil odboru.

Odbor deluje od leta 2003, vendar so individualne pritožbe možne le pod posebnimi pogoji, ki v praksi še niso bili preizkušeni (Piper 2007, 10). Sistem pogodbenih teles omogoča nevladnim organizacijam tudi možnost, da pripravijo t.i. senčna poročila, to je alternativen in kritičen pogled na stanje pravic v državi pogodbenici, in na ta način civilni družbi zagotavlja še eno pot za opozarjanje na kršitve (prav tam). Prav senčna poročila so bila pomemben vir

podatkov za prikaz dejanskega stanja na področju pravic delavcev migrantov v nadaljevanju magistrskega dela.

Konvencija predstavlja pomemben dokument mednarodne skupnosti za zaščito človekovih pravic te ranljive skupine, pa vendar je – udeležbi članic ZN navkljub – trajalo kar 13 let, da je konvencija postala del mednarodnega prava; to je bilo šele leta 2003, zlasti po zaslugi številnih nevladnih organizacij, ki so sodelovale pri njeni promociji (Iredale in Piper 2003, 1; Piper 2007, 9; Ruhs 2012, 1280). Prav tako je potrebno še enkrat posebej poudariti, da pravice, zapisane v konvenciji, (večinoma) niso nove oziroma na novo ustvarjene – številne so namreč vključene v druge dokumente varstva človekovih pravic, sprejete pred sprejetjem te konvencije³⁵. Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov tako predstavlja le »preciznejšo interpretacijo človekovih pravic v primeru delavcev migrantov« (De Guchteneire in Pecoud v Ruhs 2012, 1281; Yau 2005). Cholewinski (2005 in 2007, 260) pa opozarja, da vsi doslej omenjeni instrumenti, svoji obsežnosti navkljub, zaradi sprememb v mednarodnih oziroma globalnih migracijah – vse večja vloga privatnih zaposlovalnih agencij in migrantskih mrež, feminizacija migracij, vedno večji delež začasnih pogodbenih migrantov, porast neregularnih migracij – in upiranje držav, da bi podprle pravno zavezujoče instrumente, ne nudijo popolne ravni varstva pravic delavcev migrantov.

Mnoge države mednarodnih instrumentov za zaščito pravic delavcev migrantov sploh niso ratificirale – Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov je med glavnimi dokumenti varstva človekovih pravic najmanjkrat ratificirana – oziroma so jo večinoma ratificirale le države izvora³⁶, pri čemer so največje ovire za to neskladnost nacionalne zakonodaje z mednarodnimi standardi, administrativna bremena oziroma pomanjkanje sredstev za implementacijo instrumentov, slabo gospodarsko stanje in visoka brezposelnost, ki daje prednost zaposlovanju domače delovne sile³⁷, relativna

³⁵ Čeprav se pravice iz mednarodnih dokumentov varstva človekovih pravic nanašajo na vse posameznike, ne glede na njihovo nacionalnost ali državljanstvo, pa to običajno v njih ni eksplicitno poudarjeno (Ruhs 2012, 1281). Konvencija torej pravice eksplicitno širi oziroma aplicira na delavce migrante in njihove družinske člane.

³⁶ Ruhs (2012, 1282) ob tem poudarja, da so države izvora delavcev migrantov običajno države z nižjimi prihodki, države prihoda pa razvite države, ki načeloma sprejemajo (in promovirajo) ideje človekovih pravic. Med državami, ki so konvencijo podpisale in ratificirale, so tudi Filipini, ki so konvencijo podpisali 15.11.1993, ratificirali pa 5.7.1995 (United Nations Treaty Collection 2014). Malezije ni med podpisnicami.

³⁷ Zagotavljanje pravic delavcem migrantom države prihoda vidijo kot strošek, na drugi strani pa velika fleksibilnost, ki jo zagotavlja prisotnost tuje delovne sile, zagotavlja enostavnejše reguliranje trga delovne sile v slabši gospodarski situaciji (Yau 2005).

novost ekonomskih migracij v nekaterih državah, specifične trgov delovne sile v nekaterih državah in stališče nekaterih držav izvora, da so instrumenti namenjeni predvsem naslavljanju problema pomanjkanja delovne sile v državah prihoda in ne toliko zaščiti pravic delavcev migrantov (International Labour Organization v Cholewinski 2005 in 2007, 266; Yau 2005). Poleg tega Cholewinski (2007, 266, 267) kot razlog za visoko raven neratifikacije Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov³⁸ navaja tudi njeno ambicioznost, dolžino in kompleksnost³⁹ ter dejstvo, da zaščita pravic delavcev migrantov v večini primerov zahteva sodelovanje in koordinacijo delovanja številnih vladnih uradov, nezadostno razlikovanje določb konvencije med regularnimi in neregularnimi⁴⁰ ter začasnimi in drugimi delavci migranti, pa tudi pomanjkanje ozaveščenosti in poznavanja ter promocije konvencije, in splošno pomanjkanje politične volje. Ruhs (2012, 1283) k tem dejavnikom dodaja tudi nerazumevanje konvencije⁴¹, in prepričanje držav, da njihova nacionalna zakonodaja ter obstoječe mednarodno pravo že zagotavljata pravice, zapisane v konvenciji. Mnoge države tudi ne želijo »biti prve« v procesu ratifikacije in se zanašajo na to, da bodo vodstvo prevzele druge države. Človekove pravice pa nimajo vrednosti zgolj same po sebi, vplivajo namreč tudi na učinke migracij; mnoge države prihoda so tako nenaklonjene ratifikaciji konvencije, saj ocenjujejo, da bo ta zanje pomenila prevelik strošek⁴² in pomenila še dodaten faktor potega, prav tako pa nabor pravic, zapisanih v konvenciji, vidijo kot nasprotujoč njihovi politiki priseljevanja, ki skozi programe začasnih migracij omogoča omejevanje določenih pravic (Ruhs 2012, 1284).

Z ozirom na azijsko-pacifiško regijo Iredale in Piper (2003, 2) ocenjujeta, da je konvencija v vladnih krogih tam sicer dobro poznana, večinoma po zaslugi aktivne promocije s strani nevladnih organizacij, vendar pa je problematika delavcev migrantov in varstva človekovih pravic nasploh običajno na ministrski ravni »kadrovske podhranjena«. Poleg tega običajno vključuje številne navzkrižne interese, pri čemer imamo v mislih agencije za posredovanje

³⁸ Poleg tega pa je kar tretjina držav, ki so konvencijo ratificirale, dodalo pridržek, najpogosteje k členu 92, ki omogoča, da se nerešeni spori na željo ene od vpletenih strank napotijo pred arbitražo ali na Meddržavno sodišče (Ruhs 2012, 1282).

³⁹ Zaradi obsega in kompleksnosti konvencije bi bila njena ratifikacija v mnogih državah dolgotrajna in zapletena ter bi zahtevala obsežne spremembe v nacionalni zakonodaji (Ruhs 2012, 1283).

⁴⁰ Prav za mnoge države prihoda so ta vprašanja zelo politično občutljiva; prav tako nekaterim delodajalcem »fleksibilnost« neregularnih migrantov celo ustreza, čeprav bi, kot menijo zagovorniki konvencije, širitev pravic pomenila izboljšanje pogojev dela za vse in omejila neregularne migracije (Yau 2005).

⁴¹ Mnoge države konvencijo namreč razumejo kot instrument liberalizacije politike priseljevanja, ki v veliki meri omejuje sposobnost države, da nadzoruje svoje meje (Piper v Ruhs 2012, 1283).

⁴² Strošek se mnogim državam prihoda zdi prevelik tudi zaradi pravic, ki jih konvencija eksplicitno priznava neregularnim migrantom, vendar te pomisleke običajno zapakirajo v argument pravne države (Ruhs 2012, 1284).

dela, delodajalce, vladne uradnike, nevladne organizacije in ne nazadnje delavce migrante (prav tam). Države izvora delavcev migrantov pristopu h konvenciji niso najbolj naklonjene, saj se bojijo, da bodo proti drugim državam izvora, ki niso podpisnice, postale manj konkurenčne in tako izgubile tržni delež (Iredale in Piper 2003, 4). Kot razlog, da Malezija kot država prihoda ni podpisala in ratificirala konvencije, Iredale in Piper (2003, 3) denimo navajata dejstvo, da se področjem migracij ukvarja več ministrstev in oddelkov znotraj ministrstev, ki pa med seboj niso usklajeni, prav tako pa njihovo delovanje ni posebej transparentno in je večkrat celo konfliktno, oziroma da se s področjem ekonomskih migracij in programi zaposlovanja delavcev migrantov ukvarja Urad za imigracijo in ne na primer Ministrstvo za delo. Poleg tega Malezija, tako kot druge države prihoda, delavce migrante obravnava kot dobro zaščitene z vidika delavskih pravic, čeprav v praksi (ne)urejenost statusa lahko pomeni oviro pri izvrševanju delavskih pravic. Naslavljanje drugih pravic, kot so na primer socialne, ekonomske in kulturne pravice, je seveda težje (Iredale in Piper 2003, 4). Agencije za posredovanje dela predstavljajo težavo, vendar Iredale in Piper (prav tam) ocenjujeta, da vlade v državah prihoda običajno bolje ščitijo delodajalce kot delavce. Čeprav imajo delovnopravno zakonodajo, je potrebno omeniti, da so iz nje izključene velike skupine tuje delovne sile, denimo zaposleni v gospodinjstvu. Prav tako obstaja strah pred tem, da bodo prihodu delavca migranta sledili še njegov družinski člani. Države prihoda običajno tudi ne želijo razširiti obsega pravic na nedokumentirane delavce, saj to vidijo kot obliko spodbujanja neregularnih migracij, kljub temu pa ne posvečajo posebne pozornosti temu, kako so delavci sploh postali nedokumentirani; krivda za to je običajno pripisana kar delavcem samim. Obenem nedokumentirane delavce vidijo kot ceneno in fleksibilno delovno silo (prav tam; glej tudi Cholewinski 2007).

Tomas (2008, 23) izpostavlja tudi problematiko uporabe konvencije v praksi, saj se delavec migrant, ko se sooči s kršitvami svojih pravic, lahko zanese le na pogajanja za rešitev spora med državami pogodbenicami⁴³, v primeru, da so pogajanja neuspešna, pa se državi lahko obrneta na arbitražo ali pa spor naslovita na Meddržavno sodišče, k čemur pa so, kot že omenjeno, mnoge države dodale pridržek. V vsakem primeru je to dolgotrajen in zapleten proces, kot alternativa temu pa se lahko uporabi prepoved potovanja in dela za določeno državo.

⁴³ Težava pri tem je, da večina držav prihoda ni podpisnic konvencije (Tomas 2008, 23).

5.3.3 Drugi mehanizmi in organizacije ter dopolnilni ukrepi

Poleg pogodbenih teles sistem ZN vzpostavlja tudi položaj t.i. posebnih poročevalcev, tudi na področju delavcev migrantov, ki zbirajo in preučujejo informacije, pripravljajo priporočila glede ukrepov in dejanj ter spodbujajo učinkovito uporabo mednarodnih norm in standardov varstva pravic. Izvajajo lahko postopke ugotavljanja obstoja množičnih kršitev človekovih pravic (ang. *fact-finding missions*), torej obiske posameznih držav, vendar le na povabilo vlade, sodelujejo na konferencah, pripravljajo letna poročila (Piper 2007, 10).

Na področju migracij – izven sistema ZN – sicer deluje še nekaj organizacij na medvladni ravni; takšna je denimo MOM, ki pa nima pristojnosti oblikovanja norm in standardov, in neposredno ne vključuje organizacij civilne družbe. Ustanovljena je bila leta 1951 zlasti za namen pomoči beguncem in razseljenim osebam po drugi svetovni vojni, danes pa služi predvsem promociji humanih in regularnih migracij z zagotavljanjem storitev in podpore tako migrantom kot vladam, in spodbujanju sodelovanja na področju vprašanj, povezanih z migracijami. Globalno upravljanje (ekonomskih) migracij je svoje mesto našlo tudi v okviru Svetovne trgovinske organizacije, in sicer v okviru pogajanj Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami, ki migracije vključujejo v področje trgovanja. Migracije, ki jih obravnavajo v okviru t.i. načina 4, pa se nanašajo le na izključno začasne migracije visoko usposobljenih posameznikov, zato se jim na tem mestu podrobneje ne bomo posvečali (Betts 2008, 9; Newland 2005, 8, 9; Piper 2007, 11, 12).

Poleg multilateralizma in vpetosti problematike delavcev migrantov v druge institucije so nastali tudi dodatni oziroma dopolnilni ukrepi za zagotavljanje pravic delavcev migrantov na politični ravni: v devetdesetih letih prejšnjega stoletja in kasneje smo tako bili priča pravi politizaciji mednarodnih migracij; vprašanja, povezana z migracijami, so vstopila na agende konferenc, dialogov na visoki ravni in delovnih skupin (Betts 2008, 10). Leta 2004 je denimo Mednarodna konferenca dela v okviru MOD sprejela sklepe in akcijski načrt o pravičnem dogovoru za delavce migrante v globalnem gospodarstvu, ki namesto pravno zavezujočih standardov predpostavljajo sodelovanje s socialnimi partnerji in drugimi mednarodnimi organizacijami z namenom razviti multilateralni okvir z na pravicah osnovanem pristopu k ekonomskim migracijam. Na ravni ZN je bil leta 2006 imenovan posebni predstavnik za migracije in razvoj (Cholewinski 2007, 267–270).

Pojavile so se tudi številne pobude na področju migracij in mednarodnega sodelovanja, tako v okviru sistema ZN kot izven njega; omenjamo nekatere izmed njih: ena takih je Globalna komisija za mednarodne migracije (Global Commission for International Migration), ki je z delovanjem pričela leta 2003 na pobudo generalnega sekretarja ZN z namenom »postaviti mednarodne migracije na globalno agendo« ter zagotoviti boljšo koordinacijo med mednarodnimi organizacijami; Skupina za globalne migracije (Global Migration Group), ki od leta 2006 kot medagencijsko telo deluje na področju mednarodnega sodelovanja na področju migracij ter vključuje Urad visokega komisarja ZN za begunce, MOM, MOD in urad Visokega komisariata za človekove pravice; Globalni forum za migracije in razvoj (Global Forum for Migration and Development) pa je neformalen, nezavezujoč proces, ki ga vodijo vlade, in se ukvarja s povezavo med migracijami in razvojem (Pecoud 2013). Pecoud (prav tam), ko podrobneje obravnava delovanje Skupine za globalne migracije, kot velik izziv navaja prav politično okolje, znotraj katerega deluje: številne države so namreč nenaklonjene temu, da bi se mednarodne organizacije oziroma mednarodna skupnost vmešavale v upravljanje migracij, le-te so namreč tesno povezane z državno suverenostjo. Diskurz in diskusije v zvezi z upravljanjem migracij se tako pogosto vežejo na manj »kontroverzna« področja, ki uživajo večjo stopnjo soglasja med državami, kot je denimo razvoj.

Pri tem je potrebno omeniti še, da številne pobude in procesi vzpostavljajo globalno upravljanje migracij kot *bottom-up* strukturo, ki pa državam omogoča precejšnjo mero fleksibilnosti pri vzpostavljanju različnih oblik sodelovanja, ki vključuje ali izključuje druge akterje glede na neposredne interese držav (Betts 2008, 12, 13). Na področju upravljanja migracij so tako precej izraziti tudi bilateralni sporazumi ali manj formalni memorandumi o razumevanju, ki jih je kot nezavezujoče sporazume tudi lažje izpogajati in implementirati ter so med državami bolj priljubljeni (International Labour Organization 2013); ti urejajo različna področja migracij in se pogosto lahko navezujejo na pogojevanje na področju trgovanja ali razvoja. Nekaj pozornosti jim bomo namenili tudi v nadaljevanju. Vse te strukture pa nakazujejo precejšnjo ekskluzivnost: za razliko od multilateralizma na ravni ZN v vseh bilateralnih, regionalnih in drugih ad hoc strukturah ne sodelujejo vse države, prav tako pa fragmentiranost prav teh struktur državam omogoča precejšnjo selektivnost in izmenjajoče zatekanje v unilateralizem, bilateralizem, regionalizem in ad hoc strukture, seveda pod lastnimi pogoji in skladno z lastnimi interesi. Vse to pa pomeni krepitev asimetrije moči med državami (Betts 2008, 13, 14).

5.3.4 Regionalni mehanizmi varstva pravic delavcev migrantov v jugovzhodni Aziji

Po mnenju nekaterih so (naj)učinkovitejši način naslavljanja kršitev lahko regionalni mehanizmi varstva pravic oziroma pristopi k upravljanju migracij, saj je za takšnem omejenem kontekstu lažje reševati probleme recipročnosti in skupnega delovanja, prav tako pa je manj izražena asimetrija moči (glej denimo Hollifield 2000, 97). Pri tem je potrebno opozoriti, da imajo vse svetovne regije, razen azijske, oblikovano nekakšno telo za človekove pravice (Piper 2007, 13). Regionalni procesi, ki bi lahko vodili k osnovanju zavezujočih dogovorov na področju upravljanja migracij, so običajno začeti s strani držav izvora delavcev migrantov s ciljem izboljšanja zaščite svojih državljanov v tujini. Nekatere pomembnejše obravnavamo v nadaljevanju. V regiji, s katero se ukvarjamo v magistrskem delu, seveda ne moremo mimo Združenja držav jugovzhodne Azije (ASEAN). Le-to sestavljajo Indonezija, Malezija, Tajska, Filipini, Singapur, Brunei, Burma, Kambodža, Laos in Vietnam, namenjeno pa je predvsem spodbujanju gospodarske rasti v regiji, socialnemu in kulturnemu napredku ter miru in stabilnosti. Združenje spodbuja tudi gospodarsko sodelovanje med državami, tuje investicije in prostotrgovinske sporazume ter izboljševanje konkurenčnosti vključenih držav napram državam Evropske unije, Združenim državam Amerike in Kitajski (War on Want 2012, 5). Poročilo organizacije War on Want (prav tam) navaja, da aktivnosti ASEAN sicer res doprinesejo h gospodarski rasti, ne pa k zmanjševanju revščine ali varstvu pravic manj kvalificiranih delavcev (migrantov), ki k le-tej najbolj doprinesejo.

V okviru socio-kulturne skupnosti ASEAN se združenje od leta 2007 ukvarja tudi s problematiko delavcev migrantov; voditelji držav ASEAN so 13.1.2007 namreč podpisali deklaracijo o zaščiti in promociji pravic delavcev migrantov (ASEAN 2014). Deklaracija članicam ASEAN nalaga spodbujanje pravičnih in ustreznih pogojev zaposlitve in plačila ter dostop do dostojnih pogojev dela in bivanja za delavce migrante. Ustanovljen je bil tudi odbor za implementacijo deklaracije, ki se je prvič sestel septembra 2008, trenutno pa se ukvarja s snovanjem instrumenta za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov (prav tam). Deklaracija navaja obveznosti tako držav izvora kot prihoda do delavcev migrantov ter zaveze skupnosti. Poleg splošnih določb v prvih štirih členih, ki so namenjeni spodbujanju sodelovanja in promociji pravic delavcev migrantov, četrti člen izrecno navaja, da nobena določba v deklaraciji ne predpostavlja regularizacije statusa nedokumentiranih delavcev (Deklaracija ASEAN za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov). Deklaracija v svojem osmem členu državam prihoda nalaga spodbujanje pravično in primerno zaščito zaposlitve, izplačilo plač in dostop do primernih delovnih in bivalnih pogojev za delavce

migrante (Robertson 2008, 1, 2), prav tako pa, skladno z obstoječo zakonodajo in politikami, predvideva krepitev prizadevanj za zaščito pravic delavcev migrantov, informiranje in izobraževanje, zagotavljanje ustreznih pravnih sredstev in omogočanje konzularne dejavnosti za namen podpore in pomoči delavcem migrantom. Na drugi strani naj bi države izvora, skladno z obstoječo zakonodajo in politikami, izvajale promocijo pravic delavcev migrantov, zagotavljale dostop do zaposlitve doma kot alternativno migracijam, vzpostavile ustrezne politike za lajšanje vseh faz migracije in zagotovile dostop do pravnih sredstev za preprečevanje kršitev. Skupnost pa se z deklaracijo med drugim zavezuje k vzpostavitvi ustreznih programov za razvoj človeških virov in reintegracijo, ukrepov za preprečevanje trgovanja z ljudmi, spodbujanje izmenjave podatkov in dobrih praks ter pomagati državam članicam v primeru kriz (Deklaracija ASEAN za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov). Robertson (Robertson 2008, 1) navaja, da naj bi bila za relativno blagost določb deklaracije »zaslužna« Malezija in Singapur, ki sta si s tem želela zagotoviti, da nedokumentirani delavci migranti ter družinski člani delavcev migrantov niso vključeni v besedilo.

Na tem mestu se bomo dotaknili še dveh regionalnih posvetovalnih mehanizmov: t.i. Colombo proces se je pričel leta 2003 in je po svoji naravi posvetovanje na ministrski ravni držav izvora delavcev migrantov. Proces se odvija v obliki srečanj in sestankov, dopolnjuje pa ga t.i. Dialog Abu Dhabi, in sicer tako, da v posvetovanja skuša vključiti tudi države prihoda. Namen je doseči sodelovanje držav izvora in prihoda na področju oblikovanja skupnih standardov za upravljanje ekonomskih migracij, vendar le-to ovira politična in gospodarska realnost v sodelujočih državah (več glej Hamada 2011, 533).

5.4 Problematika začasnih delavcev migrantov

Fleksibilizacija trgov delovne sile, ki jo je prinesla globalizacija, je spodbudila porast potrebe po začasnih delovnih migracijah, zlasti v sektorjih, ki zaposlujejo nizko kvalificirano delovno silo, denimo v gradbeništvu, kmetijstvu ter v proizvodnji in predelavi hrane. Začasne in krožne migracije bi lahko ob primernem upravljanju pomenile uspeh tako za države izvora kot države prihoda: prve bi tako lahko reševale problem brezposelnosti in se obenem izognile procesu odtekanja možganov (ang. *brain drain*), na ta način promovirale prenos znanja in veščin ter pridobile iz naslova denarnih nakazil delavcev iz tujine, slednje pa bi tako naslovile

svoje potrebe po delovni sili brez da bi se morale ukvarjati z ekonomskimi in socialnimi problemi, ki izvirajo iz integracije (dolgo)trajnih migrantov (Cholewinski 2007, 261).

Po drugi strani pa začasne migracije odpirajo nova polja za kršitve pravic⁴⁴ te specifične skupine delavcev migrantov: delavci so vezani na enega samega delodajalca, ki ga kasneje težko zamenjajo, praktično nemogoče dosežejo združevanje družine ter težko pridobijo status stalnega prebivališča in dostop do programov socialne varnosti. Prav tako so bolj nagnjeni k uporabi storitev privatnih zaposlovalnih agencij, ki jih lahko načrtno zavajajo glede pogojev in narave dela in jim zaračunavajo prekomerne stroške storitve. V nekaterih državah lahko vezanost na delodajalca v obliki sponzorstva vodi v izkoriščanje, neizplačilo plač, zamenjavo pogodbe, omejevanje svobode gibanja in zlorabe (prav tam).

5.5 Feminizacija migracij in spolno specifične kršitve človekovih pravic

Sklad ZN za ženske (v Center for Migrant Advocacy 2009, 47) glede feminizacije migracij pravi, da je ta pojav tako vzrok kot posledica globalizacije: »globalizacija je povzročila večjo mobilnost dela, obenem pa je prispevala k deregulaciji trga delovne sile, razraščanju neformalnega sektorja in pojavu novih oblik izkoriščanja«. In čeprav delo v tujini lahko pomeni izboljšanje ekonomskega statusa za ženske, pomeni tudi krepitev spolne neenakosti na mednarodni ravni (prav tam). Ženske se kot tuje delavke oziroma delavke migrantke namreč najpogosteje znajdejo v spolno specifičnih zaposlitvah: kot kvalificirane delavke na področju socialnega varstva in skrbstva, kot nekvalificirane pa kot delavke v gospodinjstvu ali »zabavni industriji« in na nekvalificiranih delovnih mestih v proizvodnji, zlasti v oblačilni industriji, manj pa v kmetijstvu (Piper in Satterthwaite 2007, 238, 239). Večina delavk migrantk tako služi na delovnih mestih, ki se običajno sploh ne štejejo za pravo delo, so slabo plačana ter v gospodinjstvu ali skrbstvu, kar prinaša stigmo in ekonomsko razvrednotenje njihovega dela, poleg tega pa v številnih državah prihoda področja dela ženskih migrant ne uživajo zaščite iz delovnopravne zakonodaje (Piper in Satterthwaite 2007, 239). Ker so delavke migrantke zaposlene zlasti na nekvalificiranih delovnih mestih in v neformalnem sektorju oziroma v sektorjih, v katerih tudi lokalni delavci ne uživajo pravic, so bolj ranljive za kršitve človekovih pravic, vendar pa ob tem Piper in Satterthwaite (2007, 244) poudarjata

⁴⁴ Cholewinski (2007, 262) tako meni, da obstoječi instrumenti problematike začasnih migracij in potencialnih kršitev, ki iz tega izvirajo, ne naslavlajo v zadostni meri.

tudi, da so izkoriščevalske prakse običajno bolj vidne in dokumentirane v sektorjih, v katerih prevladujejo moški in v katerih so aktivni sindikati.

Piper in Satterthwaite (2007, 241, 242) opozarjata še, da ženske in dekleta predstavljajo večino žrtev trgovanja z ljudmi; ker so priložnosti za regularno migracijo oziroma zakonit vstop v državo zelo omejene, ekonomske priložnosti za izrazito globalizirane, pa se vedno več žensk poslužuje tudi »storitev« tihotapcev. V magistrskem delu se vprašanja žensk – delavk migrantk lotevamo zlasti z vidika zaposlenih v gospodinjstvu ter obravnavamo nekatere od bolj perečih kršitev, ki jih zadevajo. Piper in Satterthwaite (2007, 251) ob tem na primeru Azije opisujeta trend povečevanja ozaveščenosti o pravicah žensk oziroma zaposlenih v gospodinjstvu, vendar pa se delodajalci na to odzivajo tako, da jih zamenjujejo z manj ozaveščenimi in raje zaposlujejo cenejše in ubogljivejše delavke. Gre torej za posploševanje atributov delavk: avtorici (prav tam) navajata primer filipinskih zaposlenih v gospodinjstvu v Hong Kongu in na Tajvanu, ki postajajo bolj ozaveščene, vendar tudi vse pogosteje nadomeščene z delavkami iz Indonezije ali s Šri Lanke.

Truong (v Piper in Satterthwaite 2007, 244) tudi pomembno izpostavlja, da glavni dokumenti za varstvo človekovih pravic ne prepoznavajo spolno specifičnih kršitev, s čimer prispevajo k nevidnosti le-teh; Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov, ki zagotavlja enako obravnavo in dostop do pravic ter zaščito pred prisilnim delom in drugimi podobnimi praksami, sicer delavke migrantke prepozna, a po njenem mnenju ne v njihovi vlogi »reproduktivnih delavk«, torej pri opravljanju dela, nujnega za vzdrževanje (človeških) virov in posledično reprodukcijo socialnih struktur in politične ideologije. Avtorici (2007, 246) navajata tudi konvenciji MOD številka 97 in 143, od katerih nobena posebej ne omenja feminizacije migracij, čeprav so številni drugi instrumenti MOD zelo relevantni za delavke migrantke.

5.6 Neregularni (nedokumentirani) migranti in človekove pravice

Najprej je potrebno poudariti, da ima država sicer suvereno pravico upravljati z varnostjo svojih meja in določati, kdo bo vstopil na njeno ozemlje, vendar pa je ta pravica omejena z mednarodnim pravom: »vsak zakon, politika ali ukrep, ki se nanaša na nadzor meja ali urejanje vstopa v državo mora spoštovati, ščititi in promovirati pravice migrantov, prosilcev za azil in beguncev« (Amnesty International 2012, 12). Po drugi strani, kompleksna

imigracijska in delavska zakonodaja lahko poveča tveganje, da bodo tudi regularni migranti, ki so v državo vstopili (in v njej delajo, op.a.) povsem zakonito, zaradi napak ali zamud v birokratskih postopkih, zlorab delodajalcev ali lukenj in nekonsistentnosti v zakonu postali neregularni (prav tam). Prej omenjeni instrumenti so v tem kontekstu posebej pomembni zato, ker edinstveno in eksplicitno vsebujejo določbe za zaščito pravic delavcev migrantov, ki so v neregularni situaciji, čeprav bi morale določbe glede varstva človekovih pravic le-to zagotavljati vsem osebam, ne glede na njihov pravni status ali nacionalnost oziroma državljanstvo (Cholewinski 2007, 263).

Neregularni migranti izrazito težko dostopajo do svojih pravic, saj jim v številnih državah zaradi odkritja grozi izgon. Poleg tega jih pri uresničevanju pravic ovirajo še neveljavnost pogodbe, zanikanje sindikalnih pravic, ukrepi, ki kriminalizirajo neregularne migrante, težave pri dostopanju do zdravstvenega varstva in osnovnega izobraževanja njihovih otrok, pomanjkanje informacij, težavni birokratski postopki ipd. (Cholewinski 2007, 265). Kljub temu je Medameriško sodišče za človekove pravice leta 2003 v pobudi Mehike med drugim odločilo, da (pravni) status migranta v nobenem primeru ne more biti osnova za odtegotvanje uživanja njegovih človekovih pravic, vključno s tistimi, ki izvirajo iz dela, da (delavci) migranti pridobijo pravice iz naslova dela, in da morajo biti le-te zato priznane in zagotovljene neodvisno od njegovega regularnega ali neregularnega statusa v državi zaposlitve (Cholewinski 2007, 266; glej tudi Piper 2007, 13).

6 FILIPINI KOT DRŽAVA IZVORA DELAVCEV MIGRANTOV

Ekonomske migracije zaznamujejo Filipine že več kot 40 let; v začetku začasna politika za zmanjševanje brezposelnosti je prerasla v stalnico vladnega pristopa k zaposlovanju in razvoju, izseljevanje pa od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je pričel program izvoza delovne sile, vztrajno narašča. Tudi danes učinki gospodarske krize, brezposelnost in revščina zaznamujejo filipinski vsakdan in tako spodbujajo izseljevanje. Nevladne organizacije ocenjujejo, da filipinska vlada načrtno spodbuja politiko ekonomskih migracij: vsaj deset odstotkov filipinskega prebivalstva že živi in dela v tujini, kar znese okoli 9 milijonov ljudi, državo pa naj bi zapustilo več kot 3000 ljudi vsak dan oziroma 1,3 milijona letno (Center for Migrant Advocacy 2012, 5, 6; Commission on Human Rights Philippines 2008, 3; Jabola-Carolus 2010; McAllister 2013; Migrante International 2009, 1). Poleg Kitajske in Indije so Filipini tretja največja država izvora delavcev migrantov (Center for migrant Advocacy 2009, 43).

Filipinski delavci migranti so zaposleni v 238 državah in ozemljih sveta, največ pa jih je v Severni Ameriki, na Bližnjem Vzhodu, v azijsko-pacifiški regiji in v Evropi (prav tam). Največ filipinskih delavcev migrantov je zaposlenih v storitvenem sektorju, še vedno pa velik del delavcev migrantov zapolnjuje težaška in nevarna delovna mesta, ki so večinoma del neformalne ekonomije. Približno 23 odstotkov delavcev migrantov je zaposlenih na morju, torej kot pomorščaki (Center for Migrant Advocacy v Mahidol Migration Centre 2011, 63). Opazen je porast zaposlovanja v gospodinjstvu: v letu 2010 se je v tem sektorju zaposlila skoraj tretjina filipinskih delavcev migrantov, večinoma ženske (Center for Migrant Advocacy 2012, 7). Kaže se tudi trend feminizacije migracij, saj naj bi ženske predstavljale tudi do 75 odstotkov »izvožene« delovne sile; ženske so zlasti novačene za namene dela v gospodinjstvu in v skrbstvenem sektorju, še vedno pa tudi na področju storitev in v »industriji zabave«. Narava in (ne)ugled takšnega dela pa tudi izključenost iz delovnopravne zakonodaje pomenijo, da so ženske še posebej ranljive za zlorabe (Alcid 2005, 8–10; Center for Migrant Advocacy 2009, 46; McAllister 2013). Poleg splošnih migracijskih trendov – večanje obsega migracij⁴⁵, diverzifikacija držav prihoda, feminizacija migracij⁴⁶, skrbi glede položaja

⁴⁵ V primeru Filipinov lahko govorimo celo o »kulturi migracij«, saj le-te močno zaznamujejo filipinski vsakdan; petina odraslih prebivalcev želi migrirati iz države, medtem ko skoraj polovica otrok, starih od 10 do 12 let, želi delati v tujini (Cai 2011).

⁴⁶ Filipini so največji »izvoznik« ženske delovne sile: ženske predstavljajo kar 70 odstotkov delavcev migrantov s Filipinov (Jabola-Carolus 2010).

nedokumentiranih migrantov⁴⁷ – izseljevanje s Filipinov zaznamuje tudi velik porast pogodbenih delavcev, torej nestalnih oziroma začasnih migrantov, ki naj bi jih bilo kar okoli 45 odstotkov, in velika odvisnost od denarnih nakazil delavcev migrantov iz tujine (Cai 2011; Mahidol Migration Centre 2011, 63).

Številni filipinski delavci migranti na tuje sledijo sorodnikom in sosedom, po tem, ko vidijo, kaj za domače gospodinjstvo pomeni pritek denarja iz tujine (Tomas 2008, 20). Izvoz delovne sile⁴⁸ tako predstavlja pomemben vir denarnih sredstev: ne le za posamezno družino, ampak tudi za državo kot delež bruto domačega proizvoda. Denarna nakazila iz tujine naj bi tako obsegala okoli deset odstotkov filipinskega bruto domačega proizvoda (Commission on Human Rights Philippines 2008, 3; Migrante International 2009, 2), od denarnih nakazil posameznega delavca migranta pa naj bi bilo doma odvisnih še vsaj pet ljudi (International Catholic Migration Commission 2008, 2). Rosewarne (2010, 109) Filippine omenja kot eno izmed prvih držav, ki je zaposlovanje v tujini pričela spodbujati kot strategijo za povečevanje prihodkov od izvoza. Vzrok za aktivno promocijo izvoza delovne sile pa ni le ekonomski, temveč tudi socialni: deluje namreč kot blažilec socialnih napetosti, ki bi lahko nastale ob porastu brezposelnosti v državi (Migrante International 2009, 3). Kot trdi Martin (2008, 17), naj bi se bilo vsaj v teoriji izseljevanje zmožno samo ustaviti, saj naj bi denarna nakazila zagnala gospodarsko rast in povečanje števila delovnih mest doma.

Pravni okvir za urejanje področja zaposlovanja delavcev migrantov v tujini je republiški akt 8042 iz leta 1995⁴⁹; vladni poseg na področje zaposlovanja filipinskih delavcev v tujini pa predstavlja delovnopравни zakonik iz leta 1974, ki zaposlovanje v tujini vzpostavlja kot program vlade in zagotavlja, da so delavci, ki odhajajo na delo v tujino pazljivo izbrani, da se v tujini ohranja dobro ime države Filipini in da so delavcem zagotovljeni kar najboljši pogoji dela oziroma zaposlitve v tujini (Tomas 2008, 2). Preden je v veljavo stopil delovnopравни

⁴⁷ Ti se v svojem položaju znajdejo na presečišču različnih oblik marginalizacije: ranljivi so zaradi neregularnega statusa, pogosto se soočajo z revščino, v veliki večini gre za ženske, odrinjeni so na rob družbe brez možnosti zahtevati pravico v primeru kršitev (Center for Migrant Advocacy 2012, 8). Po nekaterih podatkih naj bi bilo več kot 600000 filipinskih državljanov v tujini v neregularni oziroma nedokumentirani situaciji (Mahidol Migration Centre 2011, 63).

⁴⁸ Ta se je razcvetel v času naftne krize v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so zalivske države pričele vlagati v razvoj infrastrukture, obenem pa je v tem času na Filipinih vladala visoka brezposelnost, slaba gospodarska situacija in politična nestabilnost (Cai 2011).

⁴⁹ Zakon je bil sprejet kot posledica usmrtitve Flor Contemplacion, zaposlene v gospodinjstvu, ki so jo v Singapuru obesili zaradi domnevnega umora druge filipinske delavke, in pozivov nevladnih organizacij ter zagovornikov delavcev migrantov, naj vlada stori več za zaščito svojih državljanov v tujini. Incident je bil tudi povod za ratifikacijo Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov (Alcid 2005, 12).

zakonik, je področje urejal republiški akt 2468 iz leta 1915, ki je vzpostavljala pravila o izdajanju dovoljenj in določbe o dobrobiti delavcev, denimo prepoved otroškega dela brez pisnega dovoljenja staršev, ugodnosti za tiste, ki niso več zmožni opravljati dela in podobno. Poleg tega pravice za filipinske delavce migrante v tujini zagotavlja tudi ustava iz leta 1987 ter nekateri drugi republiški akti in administrativna navodila (več glej Center for Migrant Advocacy 2009, 193, 194).

To področje sodi v delokrog dveh ministrstev, in sicer Ministrstva za delo in zaposlovanje ter Ministrstva za zunanje zadeve; v okviru slednjega deluje tudi Urad za pravno pomoč delavcem migrantom. Institucije, ki skrbijo za izvajanje zakonodaje, so Uprava za zaposlovanje v tujini v okviru Ministrstva za delo in zaposlovanje, ki upravlja in nadzoruje zaposlovanje filipinskih delavcev migrantov v tujini⁵⁰ in nudi storitve, preden delavec zapusti državo, zlasti s področja informiranja o varstvu pravic delavcev migrantov. Poleg tega išče priložnosti zaposlovanja na tujih trgih in si prizadeva za krepitev stikov z izobraževalnimi ustanovami, tujimi vladami in podobno. Uprava za blaginjo delavcev migrantov v tujini v okviru Ministrstva za delo in zaposlovanje je zadolžena za blaginjo delavcev med njihovim bivanjem v tujini, in sicer za nudenje socialnih storitev in ugodnosti⁵¹ ter zagotavljanje kapitala in sredstev za zaščito filipinskih delavcev migrantov v tujini. Komisija za filipinske državljane v tujini pa je pristojna za trajno izseljene delavce migrante (Cai 2011; Center for Migrant Advocacy 2009, 43, 44; Tomas 2008, 12–14). Uradi za delavce migrante v tujini v okviru Ministrstva za delo in zaposlovanje so pristojni za zaščito filipinskih delavcev migrantov »na terenu«, in sicer z namenskimi sredstvi in imenovanjem atašejev za delo na filipinskih veleposlaništvih v tujini, ki sodelujejo pri preverjanju potencialnih delodajalcev, nudenju storitev in pomoči delavcem migrantom, zlasti v nujnih primerih; trenutno je v 32 državah v tujini 400 atašejev za delo, ki so po večini uslužbenci Ministrstva za delo in zaposlovanje.

Ministrstvo za zunanje zadeve je na področju ekonomskih migracij zadolženo za zagotavljanje ustrezne dokumentacije za filipinske delavce, ki odhajajo na delo v tujino, in za

⁵⁰ Gre za regulacijo dejavnosti agencij za posredovanje dela, v določenih primerih tudi novačenje delavcev, in izvajanje programov za promocijo dela v tujini (Tomas 2008, 12).

⁵¹ Pri tem gre zlasti za storitve socialnega varstva, na primer zavarovanje v primeru invalidnosti ali smrti, ugodnosti iz zdravstvenega zavarovanja, storitve za posredovanje denarnih nakazil, pravno in psihološko pomoč, štipendije, različne seminarje, repatriacijo filipinskih državljanov v primeru vojn ali katastrof, pomoč pri reintegraciji, ipd. Uprava ima na voljo tudi različne finančne instrumente za delavce migrante, ki se financirajo iz članskega prispevka v višini 25 dolarjev, pa tudi sklad za repatriacijo filipinskih delavcev migrantov v nujnih situacijah v višini 1 milijon filipinskih pesov (Tomas 2008, 13).

zagotavljanje pomoči delavcem migrantom v primeru sporov z delodajalcem predvsem v državah, kjer ni imenovanih atašejev za delo. Nekateri vidiki migracij sodijo tudi v pristojnost pravosodnega ministrstva, zlasti Urad za imigracijo pri odhodu in prihodu dokumentiranih delavcev migrantov, in Ministrstva za zdravje, ki izdaja akreditacije za klinike, ki izvajajo zdravstvene preglede delavcev migrantov pred odhodom. Občasno so ustanovljena tudi različna medvladna delovna telesa. Poleg tega na tem področju delujejo tudi enote policije in Nacionalnega preiskovalnega urada ter tožilstvo, zlasti pri pregonu prakse nezakonitega novačenja (Center for Migrant Advocacy 2008a; Tomas 2008, 15).

Bilateralni dogovori med filipinsko vlado in državami prihoda v veliki meri urejajo področja vstopa, bivanja in ekonomske aktivnosti migrantov, manj pa učinkovito varstvo pravic delavcev migrantov (Center for Migrant Advocacy 2008b, 2; Commission on Human Rights Philippines 2008, 7; International Catholic Migration Commission 2008, 1, 2). Nevladne organizacije (glej denimo Migrants International 2009, 3) opozarjajo, da filipinska vlada, ki jo po njihovem mnenju zaznamujejo korupcija, nelegitimnost in kršitve človekovih pravic, ne stori dovolj za zaščito pravic delavcev migrantov: število primerov kršitev, ki jih obravnava država, ni niti blizu enemu odstotku vseh filipinskih delavcev migrantov, a ne zato, ker bi bilo kršitev tako malo, pač pa zaradi pomanjkanja osebja in neučinkovitosti ter včasih celo neskladnosti sistema, ki se bolj osredotoča na pobiranje pristojbin kot na varovanje pravic delavcev migrantov in njihovih družin. Nekatero izmed najhujših in najbolj razširjenih kršitev pravic filipinskih delavcev migrantov podrobneje predstavljamo v nadaljevanju.

6.1 Agencije za posredovanje dela in nezakonito novačenje delavcev

Filipinski delavci migranti lahko na delo odidejo le v tiste države, kjer so njihove pravice varovane⁵² (Tomas 2008, 3). Center for Migrant Advocacy (2012, 10, 11) opozarja, da so zahteve nejasne; možnost, da država prihoda izpolnjuje le enega izmed navedenih kriterijev pomeni nezadostno raven varstva, poleg tega pa pregled izpolnjevanja kriterijev lahko vodi v diplomatske napetosti med državama in ne dejanskim dogovorom o zaščiti pravic delavcev migrantov. Zaradi interpretacije zahtev tako prihaja do tega, da filipinski delavci migranti

⁵² Filipinska vlada kot garant varovanja pravic delavcev v državi prihoda priznava ustrezno delovnopravno in socialno zakonodajo ali podpis mednarodnih konvencij ali deklaracij, namenjenih zaščiti pravic delavcev, ali sklenjen bilateralni sporazum ali konkretne ukrepe za zaščito pravic delavcev migrantov ali priznanje standardne pogodbe o zaposlitvi, ki jo zagovarja filipinska vlada (Center for Migrant Advocacy 2012, 10; Tomas 2008, 3). Vlada tako lahko v primeru, da se v državi prihoda stanje poslabša zaradi denimo vojne ali poslabšanja socialnih pogojev, uveljavi prepoved potovanja in dela v določeni državi (prav tam).

odhajajo tudi v države, kjer so množično kršene pravice delavcev migrantov, denimo v Saudsko Arabijo (prav tam).

Filipinske delavce je v tujino moč najeti preko Uprave za zaposlovanje v tujini ali pa preko zasebnih agencij za posredovanje dela, ki jih Uprava nadzoruje in preko katerih gre v tujino velika večina delavcev migrantov. Neposredno najemanje prvih delavcev migrantov je prepovedano (Center for Migrant Advocacy 2008b, 2; Tomas 2008, 4). Izjeme so dovoljene v okviru medvladnih sporazumov ali neposrednega novačenja, ki kot že omenjeno poteka skozi Upravo (Center for Migrant Advocacy 2008a). Agencija za posredovanje dela za obratovanje potrebuje licenco, ki jo dobi za dobo 4 let ob izpolnjevanju določenih pogojev. Agencija za posredovanje dela mora za pridobitev licence biti v filipinski lasti ter izpolniti določene kapitalske in delniške pogoje. Delavce agencija lahko napotuje le v preverjena oziroma akreditirana podjetja, katerih prosta delovna mesta lahko tudi oglašuje; filipinsko konzularno predstavništvo tudi preveri pogodbo s tujim delodajalcem. Pred napotitvijo lahko agencija delavca tudi prijavi na testiranje veščin, obvezno pa na zdravstveni pregled. Agencija je dolžna tudi urediti vso potrebno dokumentacijo ter delavcu zagotoviti kopijo pogodbe o zaposlitvi (O'Neill 2004; Tomas 2008, 5–8). Kršitev pravil novačenja in zaposlovanja s strani agencije za posredovanje dela lahko vodi v sankcije izrečene v upravnem postopku in lahko obsega ukrepe, kot so ukor, suspenz licence ali celo odvzem licence. Če konkretni delodajalec krši določila pogodbe ali zagreši prekršek, je lahko sodno preganjan ali začasno ali trajno izključen iz programa zaposlovanja filipinskih delavcev v tujini. V primeru, da pravila zaposlovanja krši delavec, denimo zagotovi nepravilne informacije ali dokumente v zvezi z zaposlitvijo ali prekrši pogodbene določbe, je prav tako lahko začasno ali trajno izključen iz programa zaposlovanja filipinskih delavcev v tujini (O'Neill 2004; Tomas 2008, 9, 10).

Agencije za posredovanje dela lahko za strošek napotitve delavcu migrantu zaračunajo ceno, ki ne sme presegati višine ene mesečne plače. Poleg tega morajo delavci migranti med drugim pred odhodom plačati tudi stroške za izdelavo potnega lista, overitev potrebnih dokumentov, potrdilo o nekaznovanosti, rojstni list, zdravstveno zavarovanje, cepljenje, če ga država prihoda zahteva, in zdravstveni pregled. Delodajalec naj bi kril stroške za pridobitev vize, letalske prevoznine, pristojbine za Upravo za zaposlovanje v tujini in prispevek za Upravo za blaginjo delavcev migrantov v tujini, vendar pa morajo te stroške pogosto nositi kar delavci migranti sami. Še več, agencije za posredovanje dela delavcem pogosto zaračunavajo prekomerno ceno za strošek napotitve, poleg tega pa se dogaja tudi, da mora delavec migrant

tudi v državi prihoda partnerski agenciji plačati pristojbino za napotitve in druge storitve, s katero pa pogosto podpišejo tudi novo, večinoma za delavca manj ugodno oziroma škodljivo pogodbo (Center for Migrant Advocacy 2008a; Jabola-Carolus 2010; Tomas 2008, 8, 9). Stroški napotitve se razlikujejo glede na državo prihoda: za delo v gospodinjstvu v Grčiji je denimo potrebno plačati od 2500 do 8000 evrov, za delo v skrbstvene sektorju v Izraelu morajo delavci migranti plačati tudi do šestkrat več, kot je dovoljeno, pri čemer si lahko ta sredstva izposodijo po 8 odstotni obrestni meri, za podobno delo v Združenem kraljestvu pa agencija računa 5000 evrov, da delavcu uredi dovoljenje oziroma študentsko vizo. V Singapurju strošek znaša od 930 do 2200 evrov in se lahko odplačuje v obliki odbitkov od plače (Center for Migrant Advocacy 2008b, 8). Nevladna organizacija Center for Migrant Advocacy (2008a) navaja primer filipinskih delavcev na Tajvanu, ki morajo za to, da odplačajo dolg, delati od 12 do 18 mesecev. Še hujši so pogoji za mnoge delavke v gospodinjstvu in skrbstvu, ki so jim po letu dela delodajalci predčasno prekinili pogodbo, tako da so se delavke morale vrniti domov zadolžene ter brez prihodkov in prihrankov. Delavci migranti takšnih zlorab pogosto ne želijo prijaviti, poleg prenašanja bremena plačila pristojbin na delavca pa so delavci pogosto tudi žrtve zamenjave pogodb ali pa kaznovani s strani agencije, če denimo prijavijo nezakonite dejavnosti agencije, in sicer tako, da so uvrščeni na »črno listo« (Center for Migrant Advocacy 2012, 19).

Nezakonito novačenje, ki med drugim vključuje dejavnosti oseb ali entitet brez veljavne licence, pa tudi zaračunavanje prekomernih pristojbin, objavljanje nepravilnih informacij o zaposlitvi, novačenje za zaposlitve, ki bi škodovala javnemu zdravju ali morali, zamenjava, ponarejanje ali spreminjanje že podpisanih pogodb o zaposlitvi, odvzem osebnih dokumentov v zameno za denar, nevrčilo stroškov v povezavi z urejanjem dokumentacije s strani agencije z veljavno licenco, se pojavlja že vse od uvedbe programa zaposlovanja filipinskih delavcev v tujini v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Posredovanje delavcev za delo v tujini je postala privlačna in dobičkonosna dejavnost, tudi zaradi velikega povpraševanja po filipinskih delavcih migrantih. Zaščito pred nezakonitim novačenjem zagotavlja republiški akt 8042 in za kršitve predvideva tako denarne kot tudi zaporne kazni, za pregon kršiteljev pa je bila ustanovljena tudi posebna delovna skupina. Žrtve takšnih praks lahko pri pristojnem vladnem uradu vložijo pritožbo, zoper kršitelje se lahko začne upravni postopek, vpleteni pa so lahko tudi kazensko preganjani (Tomas 2008, 10, 11). Po podatkih vlade je le-ta leta 2010 obravnavala 1648 primerov nezakonitega novačenja, razrešila pa jih je le 283, kar naj bi kazalo na nizko pojavnost nezakonitega novačenja; organizacije za zagovorništvo pravic

delavcev migrantov v (Monterona 2011) medtem poročajo, da se dnevno na njih obrne v povprečju 10 žrtev nezakonitega novačenja, tudi tisti, ki so se denimo že obrnili na vladne uslužbence, a so jih ti skušali odvrniti od vložitve prijave, kar kaže na neučinkovitost vlade pri boju zoper nezakonito novačenje. Očitno je vlada to prepoznala, saj naj bi reforma republiškega akta 10022 uvedla nove, strožje kazni za primere nezakonitega novačenja, med drugim tudi do 20 let zaporne kazni in 2 milijona filipinskih pesov denarne kazni, z namenom omejevanja in preprečevanja takšne prakse (Felongco 2013b). Kljub temu Center for migrant Advocacy (2012, 11, 19) opozarja, da ukrepi filipinske vlade v boju proti nezakonitemu novačenju, torej razširjanje informacij in strožje kazni, ne bodo učinkoviti, dokler vlada mednje ne bo vključila boljšega osveščanja, konkretnije mehanizme za boj proti nezakonitemu novačenju in podporo žrtvam tovrstnih praks. Zaradi strahu, da bodo delavci izključeni iz programa zaposlovanja v tujini, še vedno veliko žrtev nezakonitega novačenja ne prijavi (prav tam).

Migrante International (2009, 5) denimo opisuje primer več kot 27 filipinskih medicinskih sester, ki so podpisale pogodbo z neko agencijo za posredovanje dela, vendar so bile po prihodu v Združene države Amerike, kamor so bile namenjene, nameščene na drugo delovno mesto v drugi ustanovi, poleg tega pa se je delo razlikovalo od tistega, predvidenega s pogodbo. Njihove pritožbe so bile zavržene; uradnica Uprave za zaposlovanje v tujini je priznala nevladni organizaciji Migrante International (2009, 6), da bi v tem primeru do nezakonitega novačenja sicer lahko prišlo, vendar pa je vlada veliko bolj zaskrbljena, kako bi pritožba vplivala na številna preostala predvidena delovna mesta. Drug primer novačenja filipinskih delavcev za delo v Združenih državah Amerike pa kaže, da agenti pogosto novačijo delavce migrante v neformalnih naseljih (t.i. slumih) ali v manj razvitih ruralnih področjih in potencialnim delavcem v državi prihoda obljublajo mamljivo plačilo in ureditev državljanstva ter na ta način izkoriščajo njihovo nevednost in pogosto naivnost (Center for Migrant Advocacy 2012, 19; Tomas 2008, 20). Po prihodu se ti delavci znajdejo v nehumanih podojih dela in bivanja: prepolnih sobah, ujeti in zastraženi z bodečo žico, z odvzetimi osebnimi dokumenti. Delodajalec jim zagrozi, da bodo ob vsakršnem nasprotovanju ali protestu poslani domov. Opravljati morajo težaško delo tudi po 12 ali 14 ur na dan brez plačila nadur ali dela prostih dni, poleg tega pa jim delodajalec od plače trga tudi različne odbitke in pristojbine (Wojcik 2013).

Kljub poskusom omejevanja nezakonitega novačenja delavcev za delo v tujini, ki se pogosto odvija na spletnih posredovalnicah dela in preko e-pošte, neredko pa se za namene (nezakonitega) novačenja za delo v tujini zlorablajo tudi programi študentskih viz in podobno, so številni delavci migranti v celotnem procesu žrtve izkoriščanja in zlorab. Delovanje agencij za posredovanje dela ni zadovoljivo spremljano in nadzorovano: kar četrtina delovnih mest v Upravi za zaposlovanje v tujini ni zasedenih (International Catholic Migration Commission 2008, 3; US Department of State 2013c, 300). Pri oblikovanju in izvajanju zakonodaje in politik s področja zaposlovanja filipinskih delavcev migrantov v tujini ima vlada sicer pomemben položaj, vendar pa različni posredniki, denimo agenti in agencije za posredovanje dela, po mnenju Cai (2011) igrajo osrednjo vlogo pri dejanski implementaciji te politike. Odgovornost za novačenje tako leži v privatnem sektorju, vendar pa vlada (vsaj v teoriji, op.a.) ohranja svojo regulatorno vlogo z namenom zaščite filipinskih delavcev migrantov v tujini (O'Neill 2004).

6.2 Trgovanje z ljudmi in prisilno delo

US Department of State (2013c, 300) ugotavlja, da so številni Filipinci in Filipinke, ki se odpravijo na delo v tujino, žrtve prisilnega dela v tovarnah, na gradbiščih, plantažah, ladjah ali v gospodinjstvih, lahko pa tudi trgovine z belim blagom za namene prostitucije. Trgovci z ljudmi občasno sodelujejo s skupinami organiziranega kriminala ali celo koruptivnimi vladnimi uradniki in – včasih pod lažno krinko vladnih agencij za posredovanje dela – novačijo interesente za delo v tujini. Prevare in prakse, ki smo jih opisali že prej, pomenijo, da so posamezniki bolj ranljivi za prisilno delo, dolžniško vezanost in spolno izkoriščanje. Trgovci se enotam za nadzor na mejah poskušajo izogniti tako, da uporabljajo nizkocenovne letalske prevoznike, manjša zasebna plovila, celo čarterske lete (prav tam).

US Department of State (2013c, 301) prav tako ugotavlja, da filipinske oblasti ne upoštevajo v celoti minimalnih standardov za preprečevanje in izkoreninjenje trgovanja z ljudmi, vendar pa je v tej smeri opazen napredek: vlada je financirala delovanje posebne agencije za boj proti trgovanju z ljudmi in kaže napredek pri implementaciji relevantne zakonodaje, prav tako pa kaže trud pri preprečevanju trgovine z ljudmi v primeru novačenja za delo v tujini, saj denimo preprečuje odhode na tista področja, kjer bi delavci lahko postali žrtve trgovine z ljudmi ali

izkoriščanja⁵³ (prav tam; US Department of State 2013b, 23). Po drugi strani pa boj proti trgovanju z ljudmi otežuje neučinkovit sodni sistem, dolgotrajnost sodnih postopkov in nekaznovanost kršiteljev ter razširjenost korupcije (prav tam).

6.3 Pravica do informiranosti

Pred odhodom se morajo filipinski delavci migranti udeležiti orientacijskega seminarja⁵⁴, ki za tiste, ki na delo v tujino odhajajo prvič, traja ves dan, za tiste, ki so v tujini že bili, pa pol dneva. Nekateri seminarji so še krajši, denimo trajajo le dve ali tri ure, poleg tega pa jih obišče tudi po več kot 100 udeležencev (Center for Migrant Advocacy 2008a; Center for Migrant Advocacy 2008b, 9). Seminarje izvajajo zunanji izvajalci na podlagi cirkularjev, ki sta jih izdali Uprava za zaposlovanje v tujini in Uprava za blaginjo delavcev migrantov v tujini (Center for Migrant Advocacy 2008b, 9). Nevladne organizacije (prav tam) navajajo, da se vsebina, predstavljena na seminarjih, razlikuje od izvajalca do izvajalca, prav tako pa tudi dolžina, obravnavanje različnih tem in obseg gradiv za udeležence. Standardizirani učni cilji seminarjev, merila za evalvacijo učinkovitosti ali merila za kvalificiranost posameznih izvajalcev seminarjev ne obstajajo. Udeleženci pogrešajo večjo prilagojenost vsebine seminarjev glede na državo, v katero odhajajo, in glede na delo, ki ga bodo tam opravljali (prav tam), Tomas (2008, 19, 20) pa izpostavlja, da seminarji ne naslavljajo dovolj kulturnih razlik⁵⁵, ki čakajo filipinske delavce migrante v državi prihoda. Nekatere študije (prav tam) izpostavljajo, da se vsebina seminarjev ne posveča (dovolj) pravicam, ki jih imajo delavci migranti na tujem, denimo kje vložiti pritožbo ali kam se obrniti. Poleg tega nekatere agencije za posredovanje dela od delavcev migrantov zahtevajo tudi, da se poleg orientacijskega seminarja udeležijo še drugih treningov, ki jih ponujajo in ki so zelo dragi.

⁵³ Uprava za zaposlovanje v tujini denimo od državljanov, ki želijo delati v tujini, zahteva predhodno registracijo in izvedbo pregleda, usposabljanja in pridobitve certifikata pred zaposlitvijo v drugi državi, da bi zmanjšala možnost izkoriščanja ali trgovanja z ljudmi. Eden izmed načinov, s katerimi filipinska vlada skuša preprečevati odhode v države, kjer bi posamezniki lahko postali žrtve kršitev pravic, je tudi uvedba prepovedi potovanja; le-ta je bila denimo uvedena za Irak, Uzbekistan, Liberijo, Sierro Leone, Somalijo, Ruando, Burundi, Sudan in Sirijo. V Afganistan, Libanon in Jemen so lahko odšli zgolj delavci, ki so se vračali na svoje prejšnje delovno mesto, zaposleni v gospodinjstvu pa na delo niso smeli v Palau (US Department of State 2013b, 23, 24).

⁵⁴ Obstajajo informativni seminarji o zaposlitvi v tujini, ki se izvajajo v okviru lokalnih oblasti, obvezna pa je udeležba na seminarju pred odhodom delavca v tujino (Tomas 2008, 19).

⁵⁵ Tomas (2008, 21) navaja, da je zaradi velikih kulturnih razlike in drugačnih poslovnih običajev večina Uradov za delavce migrante v tujini locirana na Bližnjem Vzhodu. Prav kulturne razlike naj bi bile pogosto vzrok konfliktov med delodajalci in delavci, še zlasti zaposlenimi v gospodinjstvu (prav tam).

Center for Migrant Advocacy (2008a) poroča tudi o tem, da udeleženci seminarja ali pa celo izvajalci le-tega pogosto ne jemljejo resno; zlasti za izvajalce je to ena izmed vabljenih možnosti dodatnega zaslužka, prav tako pa so seminarji postali tudi »avenija« za oglaševalce, kot so banke in zavarovalnice (Migrante International 2009, 9). Vlada dela zunanjih izvajalcev ne nadzoruje oziroma pregleduje redno; od skoraj 200 izvajalcev so jih inšpektorji v letih 2005–2006 obiskali le 24, iz česar izhaja, da ni zagotovil, da so filipinski delavci migranti pred odhodom ustrezno informirani oziroma tehnično in čustveno pripravljeni na težave, s katerimi se lahko soočijo na delu v tujini (prav tam; Center for Migrant Advocacy 2008a). Nevladne organizacije (Center for Migrant Advocacy 2008a; Migrante International 2009, 9) menijo, da bi se vsebina seminarjev morala bolj posvetiti pogodbi o zaposlitvi in pravicam delavcev migrantov in obenem ugotavljajo, da se agencije za posredovanje dela tej temi zaradi konflikta interesov najraje izognejo.

6.4 Zavarovanje, prenosljivost prispevkov za socialno varnost

Obvezno splošno zavarovanje delavca migranta bi moral plačati delodajalec oziroma agencija za posredovanje dela za celotno obdobje trajanja dela oziroma pogodbe, vendar mehanizmi, ki bi to dejansko zagotavljali, ne obstajajo. Plačilo zavarovanja naj bi bilo obvezno poleg plačila prispevka za Upravo za blaginjo delavcev migrantov v tujini, ki je pogosto preneseno kar na pleča delavca, organizacija Centre for Migrant Advocacy (2012, 12, 13) pa izraža pomisleke, da bo tudi plačilo zavarovanja (nezakonito) preneseno na delavce. Eden izmed razlogov za to naj bi bila tudi slaba informiranost delavcev. Poleg tega shema obveznih zavarovanj krije zgolj delavce, zaposlene preko agencije za posredovanje dela, in na ta način izključuje številne druge delavce migrante; preko agencij naj bi v tujini delalo zgolj 26,6 odstotka filipinskih delavcev migrantov. Prav tako opozarja tudi na to, da so delavci migranti že kriti iz nekaterih drugih shem, denimo z določbami standardne pogodbe, a obenem poudarja, da je večina obstoječih mehanizmov slabo implementiranih (prav tam).

Za razliko od domačih delavcev delavci migranti med z delom v tujini ne uživajo vseh ugodnosti iz sistema socialne varnosti⁵⁶ avtomatično zaradi težave pri prenosljivosti sredstev

⁵⁶ Za potrebe magistrskega dela socialno varnost definiramo takole: socialna varnost pa vključuje vse ukrepe, ki zagotavljajo ugodnosti oziroma varstvo v primeru izpada dohodka od dela zaradi bolezni, invalidnosti, materinstva, poškodbe pri delu, brezposelnosti, starosti ali smrti družinskega člana; (cenovnega) nedostopa do zdravstvenega varstva; nezadostne družinske podpore, zlasti za otroke in vzdrževane člane; revščine in socialne izključenosti. Socialno zaščito običajno obravnavamo pomensko širše kot socialno varnost, saj vključuje tudi

in pomanjkanja dogovorov, ki bi to omogočali, z državami prihoda. Tuji delodajalci niso vedno voljni vplačevati sredstev v sheme zavarovanja, program socialne varnosti, ki ga je za reševanje teh težav ustanovila filipinska vlada in ki je na voljo filipinskim delavcem migrantom, pa deluje na prostovoljni osnovi pod kategorijo samozaposlenih. Program krije ugodnosti socialne varnosti, kot so porodniški dopust, invalidnost, upokojitev in bolezni ter smrt, pa tudi poškodbe na delovnem mestu; prispevek pa znaša približno 10 odstotkov od plače, od česar delodajalec krije približno 7 odstotkov. Trenutno je v 12 državah 15 pisarn, posebej namenjenih za sprejemanje in registracijo v program ter za informiranje (Mahidol Migration Centre 2011, 63–65). Za prenos prispevkov za socialno varnost iz države, v kateri je delavec migrant zaposlen in vplačuje prispevke, po vrnitvi na Filippine, morata običajno vladi imeti sklenjen bilateralni sporazum (Center for Migrant Advocacy 2008b, 8 in 2012, 21). Takšni sporazumi običajno vključujejo določbe o vzajemni pomoči med državama na področju socialnih pravic, enaki obravnavi, možnosti prenosa dajatev za socialno varnost, upoštevanju trajanja dela v obeh državah (t.i. totalizacija) in sorazmerni delitvi plačila prejemkov (prav tam).

Filipinske oblasti so posebej za delavce migrante v tujini ustanovile tudi program Flexi Fund, nekakšen skrbniški sklad, ki omogoča prilagodljive plačilne pogoje in enostaven dvig prihrankov; deluje tako, da gre vsak prispevek, ki je višji od maksimalnega prispevka za program socialne varnosti (ta znaša približno 33 ameriških dolarjev), avtomatsko na individualni račun delavca (Mahidol Migration Centre 2011, 65). Obstaja še socialni sklad za delavce migrante, ki naj bi zagotavljal socialne storitve in ugodnosti, kot so zavarovanje, pravna pomoč in druge podporne storitve; ta je bil sprva mišljen kot sklad z dosmrtnim »članstvom« ob enkratnem plačilu 25 dolarjev, nato pa so ga oblasti spremenile in pobirajo isti znesek na osnovi posamezne pogodbe od delodajalca in delavca. S tem so diskriminirani nedokumentirani migranti in tisti z neaktivnimi pogodbami (Migrante International 2009, 4). V zvezi s tem skladom Migrante International (2009, 12) opozarja na problematično vladno kontrolo nad skladom oziroma porabo teh sredstev; organizacija navaja, da naj bi se sredstva iz sklada porabljala celo humanitarno pomoč Iraku in predvolilno kampanjo predsednika Arroya, zaradi česar so bile začasno ustavljene ali končane nekatere storitve za delavce migrante, ki naj bi jih zagotavljala sredstva iz sklada.

zaščito družinskih članov ali pripadnikov skupnosti, lahko pa jo tolmačimo tudi ožje, in sicer kot ukrepe, namenjene najbolj ranljivim skupinam (International Labour Organization v Hall 2012, 14, 15).

V teoriji je delavcem migrantom zagotovljena socialna varnost v zakonodaji in skozi vladne agencije, vendar pa se v praksi delavci migranti pogosto soočajo s težavami pri dostopanju in uresničevanju le-te. Čeprav je filipinska vlada že napravila nekaj pomembnih korakov pri zagotavljanju socialne varnosti svojih državljanov v tujini – denimo, podpisala je sporazume s področja socialne varnosti s 13 državami prihoda – številni delavci migranti, zlasti nedokumentirani oziroma zaposleni v neformalnih sektorjih gospodarstva, nimajo dostopa do teh storitev pred, med in po migriranju, poleg tega pa so bilateralni sporazumi pogosto tudi površno implementirani. Še več, tudi številni domači delavci na Filipinih so izključeni iz sistema socialne varnosti, zlasti na področju neformalnega sektorja ali občasnega dela (Center for Migrant Advocacy 2012, 21, 22; Hall 2012, 16, 17; Mahidol Migration Centre 2011, 66). Hall (2012, 17, 18) tako opozarja na učinke, ki jih ima nedostop do storitev socialne varnosti: čeprav diskriminatorna zakonodaja ne obstaja, so delavcem migrantom v praksi pogosto odvzete oziroma zanikane pravice, ki jih domačini običajno uživajo, delavci migranti pa se na področju socialne varnosti soočajo s številnimi izzivi. Med pravicami in dejanskim dostopom do uživanja ugodnosti tako obstaja razkorak, ki ga še povečujejo pravne in administrativne ovire, na primer izključevanje na osnovi nacionalnosti ali bivališča, imigracijske določbe, časovne in dokumentacijske zahteve, dejanski prenos denarja in jezikovne težave.

6.5 Svoboda izražanja, volilna pravica

Volilna pravica filipinskih delavcev migrantov v tujini, sicer ustavno zagotovljena kategorija, je z republiškim aktom 9189 omejena: delavci migranti lahko volijo⁵⁷ na volitvah za predsednika, podpredsednika, senatorje in strankarske predstavnike, ne pa na plebiscitu, referendumu, volitvah v spodnji dom kongresa in na lokalnih volitvah. Volilnih mest je malo in so večini delavcev migrantov težko dostopna – običajno je potrebno osebno priti na veleposlaništvo, kar je še zlasti težavno za pomorščake in nedokumentirane delavce. Poleg tega je obdobje za registracijo zelo kratko, informacij in promocijskih aktivnosti pa malo. Pojavljale so se tudi napake pri registraciji volivcev, s čimer so delavci migranti marginalizirani in diskriminirani pri izražanju svojih političnih stališč (Center for Migrant Advocacy 2008a, 2009, 58, 59, in 2012, 19; Migrante International 2009, 9).

⁵⁷ Volijo lahko tisti delavci migranti, ki v tujini nimajo prijavljenega stalnega prebivališča oziroma imajo pisno izjavo pod prisego, da se bodo po največ treh letih od registracije za volitve v tujini vrnili na Filippine (Centre for Migrant Advocacy 2008a). Slednji (prav tam) poleg tega tudi opozarja, da je definicija imigranta oziroma stalnega prebivališča odvisna od države prihoda, tako da je volilna pravica omejena za vse tiste filipinske delavce migrante, ki jih države prihoda obravnavajo kot rezidente.

Prav tako ni poskrbljeno za ustrezno predstavništvo interesov delavcev migrantov v vladnih in upravnih telesih, ki se ukvarjajo neposredno z njimi, torej v Upravi za zaposlovanje v tujini in Upravi za blaginjo delavcev migrantov v tujini. Postopek izbire predstavnikov namreč ni jasan in transparenten, pravice delavcev migrantov pa torej neustrezno zastopane, trdi organizacija Center for Migrant Advocacy (2009, 59, 60). Tudi pri samem oblikovanju politik glas delavcev migrantov ni slišan: delavci migranti namreč v teh procesih niso zadostno zastopani, kar je v nasprotju z republiškim aktom 8042, ki vladi nalaga sodelovanje z nevladnimi organizacijami in zagovorniki pravic delavcev migrantov. Le-ti tako denimo niso bili vključeni v posvetovanje pri pripravi smernic za neposredno novačenje (prav tam). Nevladna organizacija Migrante International (2009, 6) beleži tudi primere, ko je bila filipinskim delavcem migrantom kršena pravica do svobode izražanja in zbiranja: osebje filipinskega veleposlaništva v Jeddahu jim je denimo prepovedalo protestirati pred poslopjem veleposlaništva, incident pa se je končal s tem, da sta bila dva protestnika pretepena s strani osebja veleposlaništva.

6.6 Dostop do učinkovitih pravnih sredstev

Pri konfliktih v zvezi z zaposlitvijo je potrebno upoštevati, da so tuji delodajalci v veliki večini primerov izven sodne oblasti Filipinov, zato je bilo potrebno razviti posebne ukrepe. Le-ti predvidevajo solidarno odgovornost glede kakršne koli kršitve pogodbe lokalne agencije za posredovanje dela skupaj z delodajalcem v tujini. Delavec, ki mu je bila pogodba kršena, tako lahko skupaj z agencijo vloži pritožbo zoper delodajalca po vrnitvi na Filippine; po končanem postopku je agencija tako lahko primorana povrniti delavcu vse, kar mu pripada po sklenjeni pogodbi (Tomas 2008, 14).

V zvezi s pravno pomočjo delavcem migrantom deluje Urad za pravno pomoč delavcem migrantom, ki je bil sprva ustanovljen za nudenje in koordinacijo vseh oblik pravne pomoči filipinskim delavcem migrantom v tujini, vendar pa se je od ustanovitve njegov mandat razširil, tako da poleg pravne pomoči pokriva tudi ostale vidike zaščite in promocije pravic delavcev migrantov (Center for Migrant Advocacy 2008a; Tomas 2008, 14). Nevladne organizacije (v Center for Migrant Advocacy 2008a) ocenjujejo, da delovanje Urada glede primerov delavcev migrantov v težavah ni proaktivno in ne sledi nadaljnjemu razvoju situacije. Prav tako naj bi delavci migranti pogosto pravno pomoč prejeli šele po tem, ko so nekaj časa že v zaporu (ali pa sploh ne). Delavci migranti velikokrat sploh niso seznanjeni s

svojimi pravicami v kazenskem postopku, zato nevladne organizacije pozivajo osebe veleposlaništev⁵⁸ k večji proaktivnosti pri zagotavljanju informacij o kršitvah in možnostih, ki so žrtvam na voljo (Center for Migrant Advocacy 2012, 16).

Zlasti neizplačilo plač za delavce migrante predstavlja veliko težavo, prav tako pa tudi denarni zahtevki za neizplačane plače. V primeru nezakonite prekinitve pogodbe lahko oškodovan delavec migrant zahteva le znesek v višini treh mesečnih plač, čeprav je bila ta zakonska določba proglašena za neustavno (Centre for Migrant Advocacy 2012, 12, 13). Tomas (2008, 21, 22) tako kot problematično navaja tudi odsotnost oziroma težko dostopnost pravnih sredstev, ki bi jih delavci migranti lahko uporabili v primeru kršitev njihovih pravic, v državah prihoda. Nekateri primeri kršitev tako ostajajo neobravnani celoten čas zaposlitve v tujini, zlasti če delodajalec izkorišča delavčevo nepoznavanje pravnega sistema v državi prihoda. Kršitev se tako pogosto naslovi šele po posredovanju veleposlaništva, ki zanjo izve od delavčevih družinskih članov doma, denimo preko pisem ali od vračajočih se delavcev migrantov.

Nevladna organizacija Migrante International (2009, 4) ocenjuje, da med zakonodajo in dejanskim izvrševanjem dostopa do učinkovitih pravnih sredstev obstaja velik razkorak; delavci migranti imajo le malo priložnosti dostopa in uporabe pravnih sredstev. Navaja, da zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, pa tudi zaradi omejitev države gostiteljice ali »diplomatske recipročnosti«, filipinska vlada pogosto ni zmožna vzpostaviti dodatnih (diplomatskih) misij, kjer bi bile potrebne; veliko predstavništev tako pokriva več držav, denimo veleposlaništvo v Riadu v Saudski Arabiji je zadolženo tudi za Jemen, veleposlaništvo v Amanu v Jordaniji pa za Irak. Pomanjkanje osebja na veleposlaništvih preprečuje nudenje hitre in učinkovite pomoči; Migrante International (prav tam) denimo navaja, da je bil leta 2006 zaposlen le en uradnik Urada za filipinske delavce migrante v tujini na 5712 filipinskih delavcev migrantov na eni lokaciji, ponekod pa celo en uradnik na 100000 delavcev migrantov.

Prav tako opozarjajo na malomaren odnos vlade, še posebej Ministrstva za zunanje zadeve, v primerih, ko je potrebno delavcu migrantu v težavah nuditi pravno pomoč. Navajajo primer

⁵⁸ Center for Migrant Advocacy (2012, 17) kot težavo navaja kadrovsko podhranjenost veleposlaništev ter pomanjkanje logističnih sredstev, ki pripomorejo k nezadostni, netočni in neučinkoviti (pravni) podpori filipinskih delavcev migrantov v tujini.

državljana, ki so mu v času sojenja priskrbeli zgolj prevajalca, ne pa tudi odvetnika, poleg tega pa poročajo tudi o primerih delavcev migrantov, ki so pobegnili pred nasilnim delodajalcem in ki jim je osebje veleposlaništva svetovalo, naj se vrnejo k delodajalcu ali pa plačajo stroške vrnitve na Filipine (Migrante International 2009, 4). Vlada ni aktivna niti v primerih, ko bi lahko posredovala, javno obsodila dejanja druge države glede filipinskih delavcev migrantov ali pa pozvala denimo k preiskavi (glej Migrante International 2009, 5). V zvezi s policijskimi racijami, prekomerno uporabo sile in samovoljnim pridržanjem nedokumentiranih delavcev v regiji Sabah v Maleziji je vlada ostala tiho (Migrante International 2009, 6).

Delavcu migranti, ki se znajdejo v težavah in potrebujejo (pravno pomoč), zaradi neuporabnih in nekonkretnih nasvetov oklevajo z obiskom veleposlaništva ali konzulata in se tako pogosto raje obrnejo na nevladne organizacije (prav tam). Uradniki v državah prihoda naj bi delavcem migrantom, ki so v težavah ali denimo doživljajo nasilje s strani delodajalca, nudili pomoč in podporo, vendar se zlorabe dogajajo tudi s strani tistih, ki bi delavce morali zaščititi. Zaposlene na filipinski ambasadi in uslužbenke Urada za filipinske delavce migrante v tujini so tako tri delavke migrantke obtožile spolnega izkoriščanja in zlorabe, bremenijo pa jih tudi obtožbe plačila stroškov za vrnitev domov v zameno za spolne usluge⁵⁹; proti njim Ministrstvo za zunanje zadeve in Ministrstvo za delo in zaposlovanje vodita preiskavo. Preiskava je razkrila, da so nekateri uradniki neposredno vključeni celo v prostitucijo delavk ter da nekateri od delavcev migrantov zaračunavajo dodatne storitve, ki jih ne bi smeli, ali pa jim preveč zaračunavajo denimo za stroške letalske karte v državo prihoda (Felongco 2013a; McAllister 2013).

6.7 Aktivnosti vlade: nekoordiniranost vladnih politik in problematični bilateralni sporazumi

Med vsemi uradi in agencijami, katerih pristojnost je urejanje področja zaposlovanja delavcev migrantov, je le malo usklajenosti; primer nekoordiniranega delovanja Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za delo in zaposlovanje oziroma Uprave za zaposlovanje v tujini in Urada

⁵⁹ T.i. dogovori, pri katerih se zgodi spolni odnos v zameno za let domov (ang. *sex-for-flight arrangements*), so primer izkoriščanja delavk migrantk s strani oseba filipinskih veleposlaništev v nekaterih bližnjevzhodnih državah, na katerega pristanejo delavke, da lahko nekaj časa bivajo v prehodnem domu in se nato vrnejo domov (Felongco 2013).

za imigracijo je na primer prepoved potovanja in dela v Nigeriji⁶⁰ (Commission on Human Rights Philippines 2008, 4–6). Poleg tega ne obstaja centralna baza podatkov filipinskih delavcev migrantov v tujini, ki bi vsebovala podatke o številu delavcev na tujem, njihovih kompetencah in zaposlitvi ipd.; vsaka vladna agencija oziroma urad vzdržuje svojo bazo podatkov, le te pa niso medsebojno povezane. Vlada skupnega informacijskega sistema delavcev migrantov, ki bi ji pomagal bolje spremljati situacijo delavcev na tujem, še ni implementirala (Center for Migrant Advocacy 2008a in 2012, 14).

Nevladna organizacija Center for Migrant Advocacy (2012, 8) meni, da vlada pripravlja in razvija številne programe upravljanja delovnih migracij, vendar jih izvršuje in spremlja pomanjkljivo in nezadovoljivo. Vladnim programom manjkajo tudi jasni in merljivi cilji, ki bi pomagali pri učinkoviti implementaciji in izvajanju. Kot primer navaja reformo politike zaposlovanja v gospodinjstvu v tujini, ki je bila zasnovana z namenom boljše zaščite pravic delavcev oziroma delavk. Reforma je tako kot minimalno starost zaposlenih v gospodinjstvu določila 23 let ter minimalno mesečno plačo 400 dolarjev, prav tako pa prepoveduje pobiranje pristojbin za napotitev s strani agencij za posredovanje dela. Vlada se postavljenih standardov ne drži oziroma tolerira njihovo obhajanje, čeprav priznava pomanjkljivosti pri uresničevanju reforme (Center for Migrant Advocacy 2012, 8, 9). Nevladne organizacije izražajo tudi zaskrbljenost nad dejstvom, da je filipinska vlada ni aktivna pri promociji pravic delavcev migrantov in obveznosti držav do njih; prav tako pri promociji Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov ne sodeluje s partnerskimi organizacijami civilne družbe ali mediji (Center for Migrant Advocacy 2012, 15).

Bilateralni sporazumi so način, s katerim državi urejata zadeve in določita denimo raven in obseg zaščite pravic delavcev migrantov. Zaradi različne pogajalske moči vključenih držav jih ni enostavno doseči, zlasti če gre, kot v primeru Filipinov, za veliko razpršenost delavcev

⁶⁰ Popolna prepoved potovanja v Nigerijo kaže na nekoordiniranost med posameznimi ministrstvi in uradi; uradnik v Abuji je Ministrstvu za delo predlagal selektivno prepoved in izločitev filipinskih delavcev migrantov ter tistih z dovoljenjem za stalno prebivanje iz prepovedi, kar so podprli tudi delavci migranti sami. Ministrstvo za zunanje zadeve je vztrajalo na popolni prepovedi za celotno državo, ne le za nevarna območja, kar kaže na neupravičenost takšne prepovedi in pomeni kršitev pravice do svobode gibanja in dela. Poleg tega so nekateri delavci lahko zapustili državo, saj so plačali imigracijskim uradnikom, kar kaže na samovoljno uveljavitev prepovedi. Podobno se je dogajalo tudi v primeru vojne v Libanonu leta 2006 (Center for Migrant Advocacy 2008a; Commission on Human Rights Philippines 2008, 5, 6). Vlada naj bi sicer doslej uveljavila še okoli 10 prepovedi potovanja in dela, ki jo lahko uveljavi v primeru, da to zahteva nacionalni interes ali blaginja, potrebno pa je omeniti, da je takšno prepoved težko uveljaviti zaradi praks nezakonitega novačenja (Castles in Miller 2009; Tomas 2008, 23).

migrantov po svetu, pogajanja pa običajno trajajo dolgo časa. Filipini imajo tako sklenjene bilateralne sporazume z manj kot polovico držav prihoda, in sicer je podpisanih 93 bilateralnih sporazumov na področju zaposlovanja oziroma dela, pri čemer je velik delež letih, 45, namenjen priznavanju izkazov pomorščakov (Go 2011; glej tudi Tomas 2008, 16, 22). Nevladne organizacije trdijo, da podpisani bilateralni sporazumi ne vključujejo dovolj določb, ki bi zagotavljale dobrobit in zaščito pravic delavcev migrantov; med drugim tako razkrivajo določbe podpisanega memoranduma o razumevanju s Saudsko Arabijo, ki praktično prepoveduje delavcu migrantu zapustiti svoje delovno mesto navkljub neprimernim delovnim pogojem, poleg tega pa tudi obvezujejo delavca, da sprejme vsakršno delo, plačilo in ugodnosti, ki so mu ponujene, čeprav so v nasprotju z določili pogodbe, kot jo predvideva Uprava za zaposlovanje v tujini. Delodajalec lahko po določbah memoranduma tudi samovoljno prekine delovno dovoljenje delavca migranta. Takšne določbe kršijo republiški akt 8042 in standardno pogodbo (Migrante International 2009, 5). Nevladna organizacija Commission on Human Rights Philippines (2008, 7) poleg tega navaja tudi, da so številni sklenjeni sporazumi že potekli in niso bili podaljšani. V zadnjem času si vlada sicer prizadeva začeti bilateralna pogajanja z nekaterimi državami prihoda, zlasti v arabskem svetu, vendar pa napredek pogajanj še ni znan (Center for Migrant Advocacy 2012, 9).

6.8 Vrnitev in reintegracija

Ekonomske migracije predstavljajo tudi znatne družbene stroške, zlasti na področju družinskega življenja in vzgoje otrok. Reintegracija je ključna za vrnitev delavcev migrantov v filipinsko družbeno realnost: mnogi filipinski delavci migranti se namreč domov vrnejo brez prihrankov⁶¹ ter z načetimi družinskimi in drugimi socialnimi vezmi. Pomenljiv je podatek, da je kar 60 odstotkov filipinskih delavcev migrantov takih, ki se v tujini zaposlijo večkrat (ang. *rehires*). To odraža trend cikličnosti migracij, pa tudi pomanjkanje ustreznih delovnih mest doma in neustrezne programe reintegracije (Center for Migrant Advocacy 2009, 63).

Programe reintegracije vodi Ministrstvo za delo in zaposlovanje. Za finančno in socialno pomoč filipinskim delavcem migrantom po vrnitvi je bil ustanovljen poseben program reintegracije, ki med drugim vključuje storitve, kot so socialno in družinsko svetovanje, poleg

⁶¹ Velik del denarnih nakazil, ki jih delavci migranti iz tujine pošljejo domov, se namreč porabi za tekoče stroške gospodinjstva delavčeve družine, prihranki pa so, zlasti v primeru nizko kvalificiranih delavcev, minimalni (Center for Migrant Advocacy 2009, 63).

tega pa zagotavlja tudi različna usposabljanja in dostop do finančnih sredstev, zlasti posojilnih programov (Tomas 2008, 17). Poseben program reintegracije pa vodi Nacionalni center za reintegracijo, ki zagotavlja seminarje in informacije o podjetništvu tistim delavcem migrantom, ki bi želeli ustanoviti svoje podjetje. Filipinci, ki se vrnejo iz tujine, tako lahko denimo zaprosijo za posojila iz posebnega sklada, da doma zaženejo svoje podjetje, vendar pa dostopanje do sredstev ni vedno jasno in enostavno. Postopek prijave za pridobitev sredstev je nejasen in ni dobro pojasnjen, prav tako ni jasno, kdo je v skupini več kot 2000 prejemnikov teh sredstev in kaj se s temi sredstvi dogaja. Velik del sredstev iz sklada denimo dobijo migranti, ki so delali v Libiji kot strokovnjaki, kar nadalje marginalizira že tako ranljive delavce migrante in razlikuje med državljani, ki so delali v Libiji in tistimi, ki so se zaposlili v drugih državah (Center for Migrant Advocacy 2012, 20, 21; Tomas 2008, 18).

Organizacija Center for Migrant Advocacy (2009, 64, 65) meni, da bi se učinkovit program reintegracije moral pravzaprav začeti še pred odhodom in poleg vladnih agencij in programov vključevati še migrantske organizacije, nevladne organizacije, lokalno skupnost, podjetniške centre, šole in podobne institucije. Prav tako (2012, 14, 15) pa opozarja na dejstvo, da Uprava za zaposlovanje v tujini zbira le podatke o delavcih migrantih, ki se odpravljajo v tujino, ne sledi pa delavcem, ki se vrnejo nazaj na Filippine ali zbira podatkov o trajanju njihove zaposlitve na tujem, njihove dejavnosti po vrnitvi ali ponovnem odhodu v tujino. Center for Migrant Advocacy (2009, 64, 65) tako zaključuje, da so filipinske oblasti oblikovale politike in zakonodajo oziroma programe za reintegracijo delavcev migrantov po vrnitvi iz tujine, le-ti šepajo pri dejanski implementaciji in spremljanju (ang. *follow-up*), kar še enkrat več nakazuje na razkorak med tem, kar je zapisano, in tem, kar se dejansko uresničuje (Odbor ZN za konvencijo o delavcih migrantih v Center for Migrant Advocacy 2009, 65, 66).

6.9 Spolno specifične kršitve pravic delavk migrantk

Kot smo že omenili migracije s Filipinov zaznamuje tudi feminizacija migracij; ženske so najpogosteje zaposlene v tipično ženskih poklicih, torej v skrbstvenem sektorju ali pa kot delavke v gospodinjstvu ali v zabavni industriji; poklicih, ki se običajno nahajajo na spodnjih stopnjah lestvice poklicev. Ženske in moški kot delavci migranti so izpostavljeni podobnim tveganjem in kršitvam pravic, vendar pa so ženske izpostavljene tudi spolno specifičnim kršitvam. V prej omenjenih sektorjih in tudi zaradi svojega socialnega statusa so ženske še posebej ranljive za fizične, verbalne in psihične zlorabe, neredno ali celo neizplačevanje plač

in delo v neprimernih pogojih, poleg tega pa pogosteje tudi za spolne zlorabe – Jabola-Carolus (2010) posilstvo in umore izpostavlja kar kot poklicno tveganje⁶² – in izoliranost⁶³. Zaradi nenatančne določenosti opravil morajo ženske delavke migrantke, torej zlasti delavke v gospodinjstvu, opravljati manjša, nepomembna, dlakocepska opravila (Center for Migrant Advocacy 2012, 17; Jabola-Carolus 2010). Center for Migrant Advocacy (2009, 48) še navaja, da so ženske delavke migrantke bolj »dovzetne« za izkoriščanje tudi zato, ker so običajno mlajše od moških; približno polovica jih je starih od 15 do 19 let, medtem ko so moški navadno starejši. Potrebno je omeniti, da se kršitve in zlorabe lahko dogajajo v vseh fazah migracije: že doma, ko jih družina lahko prisili k odhodu, v fazi novačenja, ko jih lahko (spolno) nadlegujejo agenti, v času bivanja v tujini, kot rečeno so ranljive zlasti zaposlene v gospodinjstvu zaradi specifične dela; številne zlorabe se dogajajo v zasebnih okoljih, ko posamezniki na ta način izvršujejo svojo (pre)moč nad delavko migrantko (Center for Migrant Advocacy 2009, 49).

Kljub vsem opisanim tveganjem in težavam, s katerimi se lahko soočijo delavke migrantke, pa Alcid (v Center for Migrant Advocacy 2012, 17) ocenjuje, da številni vladni uradniki, ki se ukvarjajo z delavci migranti, zanemarjajo spolne dimenzije migracij in ohranjajo patriarhalne vzorce. Obravnava prijav posilstev, vloženih na Upravo za blaginjo delavcev migrantov v tujini, je malomarna, delavke so pogosto poslani od vrat do vrat različnih vladnih agencij, Uprava za blaginjo delavcev migrantov v tujini pa zavrača tudi subvencioniranje stroškov transporta trupel umorjenih delavk domov (Jabola-Carolus 2010).

6.10 Nedokumentirani delavci

V letu 2010 so nedokumentirani filipinski delavci migranti predstavljali 8 odstotkov vseh svetovnih nedokumentiranih delavcev migrantov, in sicer jih je bilo 708216. Največ jih je bilo v Združenih državah Amerike in Maleziji⁶⁴ (Center for Migrant Advocacy 2012, 19). Le-ti so najbolj ranljiva skupina delavcev migrantov, saj so jim – zaradi neregularnega statusa –

⁶² Letno Uprava za blaginjo delavcev migrantov v tujini prejme na sto tisoče prijav posilstev (Jabola-Carolus 2010), visoka pa je tudi stopnja samomorov: organizacija Human Rights Watch (prav tam) je poročala o tem, da v Libanonu vsak teden umre vsaj ena delavka v gospodinjstvu.

⁶³ T.i. ženska dela, torej skrbstvene aktivnosti in zlasti delo v gospodinjstvu, običajno potekajo v izrazito zasebnih in zaprtih okoljih. Kar 79 odstotkov filipinskih delavk v gospodinjstvu in 85 odstotkov neprofesionalnih medicinskih sester oskrbnic na Bližnjem Vzhodu je žensk, pa tudi žrtve zlorab in kršitev so v večini ženske (Jabola-Carolus 2010).

⁶⁴ Podatki za leto 2007 (Center for Migrant Advocacy 2009, 52).

praktično zanikane temeljne pravice. Tako postanejo ranljivi za zlorabe in izkoriščanje, so prisiljeni k delu v slabih pogojih, nimajo ugodnosti, ki jih uživajo ostali delavci, ali varnosti zaposlitve. V primeru aretacije, pripora in deportacije jim grozi, da ostanejo brez plačila za opravljeno delo. V nedokumentiranem položaju se lahko znajdejo na različne načine; nekateri že zapustijo državo brez urejene dokumentacije, mnogi pa postanejo nedokumentirani, ko denimo zbežijo od nasilnega delodajalca. Zaradi slabe gospodarske situacije doma se mnogi delavci migranti raje soočajo z neprestanim tveganjem aretacije kot pa da bi se po poteku vize vrnili domov (Center for Migrant Advocacy 2009, 52, 53). Center for Migrant Advocacy (2012, 19) zato poudarja, da bi morala vlada storiti več na področju sklepanja sporazumov za preprečevanje neregularnih migracij, pa tudi pri osveščanju in pomoči delavcem migrantom, denimo s hitrejšo izdajo potnih listov. Prav tako bi v bilateralnih pogovorih filipinska vlada denimo lahko naslavljala probleme nedokumentiranosti delavcev, z Zalivskimi državami pa denimo sistem sponzorstva, poimenovan *kefala* (Center for Migrant Advocacy 2009, 53).

Včasih pa se zgodi tudi, da sicer dobronamerne politike držav, ki denimo želijo zajeziiti trgovanje z belim blagom, ali pa le zaradi zaščite lastnega gospodarstva, omejijo možnost (legalnega) vstopa tujcev v državo in tako povzročijo, da so posamezniki, ki si preživetje želijo zagotoviti z delom v tujini, prisiljeni v neko državo vstopiti »skozi zadnja vrata«, torej na neregularne načine (Center for Migrant Advocacy 2009, 51).

6.11 Zagovorništvo pravic delavcev migrantov in vloga sindikatov

Kot ključne akterje na področju ekonomskih migracij Alcid (2005, 22) navaja družine delavcev migrantov in nekdanje delavce migrante, ki so se vrnili na Filippine, organizacije delavcev migrantov, neprofitne oziroma nevladne organizacije, različne mreže, v katere se združujejo migrantske ali nevladne organizacije, in organizacije katoliške cerkve. Družine in nekdanji delavci migranti, združeni v različnih skupinah in združenjih, so tisti, ki primarno izražajo interese in skrbi delavcev migrantov in na področju zagovorništva sodelujejo tako z vlado kot z mednarodnimi organizacijami, izvajajo pa tudi različne socialne in druge podporne storitve (Alcid 2005, 23, 24). Organizacija Heroji La Uniona skupaj s svojimi partnerskimi organizacijami denimo nudi informacije in izvaja projekte, ki povezujejo delavce migrante, njihove družine, lokalne oblasti, nevladne organizacije in finančne institucije (prav tam).

Migrantske organizacije, kot so Kaibigan (Priatelji filipinskih delavcev migrantov), Migrante International ali Marino, so članske organizacije filipinskih delavcev migrantov; Kaibigan denimo nudi orientacijske seminarje pred odhodom, pravno pomoč, socialne storitve, vzpostavil pa je tudi kreditno kooperativo in dostop do kreditov, aktiven pa je tudi na področju oblikovanja politik in zagovorništva. Organizacija Marino združuje mornarje, Migrante International pa je poskus združevanja in sindikalnega organiziranja filipinskih delavcev migrantov v tujini z okoli 100 članicami po svetu; ukvarja se z izobraževanjem in zagovorništvom. Z zagovorništvom in krepitevijo kapacitet se ukvarja tudi nevladna organizacija Centre for migrant Advocacy. Mnoge druge nevladne organizacije v svoje aktivnosti vključujejo tudi problematiko delavcev migrantov, a pogosto le z določenega vidika, na primer zdravja, ženskih vprašanj in podobno (Alcid 2005, 25–28). Podporo in svetovanje, pa tudi socialne storitve in (versko) oskrbo za filipinske (delavce) migrante v tujini ali raziskovalno dejavnost izvajajo tudi različne verske organizacije v okviru katoliške cerkve, denimo Center za prekomorske delavce ali Migrantski center Scalabrini (Alcid 2005, 29, 30).

Filipinskih delavcev migrantov v tujini ne zastopa noben sindikat; filipinski sindikati se le sporadično vključujejo v problematiko delavcev migrantov v tujini in se držijo tradicionalnih načel sindikalnega delovanja oziroma se na specifične težave delavcev migrantov⁶⁵ niso zmožni ustrezno odzvati. APL in BMP sta redki organizaciji, ki sta se aktivno vključili v sindikalno organiziranje in predstavljanje delavcev migrantov, in sicer za namene filipinskih zaposlenih v gospodinjstvu v Hong Kongu (Alcid 2005, 33). Kongres filipinskih sindikatov denimo zastopa delavce pred vladnimi agencijami kot sta Uprava za zaposlovanje v tujini in Uprava za blaginjo delavcev migrantov v tujini ter pred MOD; čeprav priznava ranljivost delavcev migrantov, se strateško z njimi ne ukvarja. Posredovanje kongresa je omejeno na posamezne incidente, denimo v primeru pritožbe pred MOD zaradi domnevne kršitve konvencije številka 97; tudi nekateri drugi sindikati občasno pri svojem delu zagovarjajo interese delavcev migrantov (Alcid 2005, 34, 35).

Zaradi narave dela v pomorski industriji pa pomorski delavci so sindikalno organizirani; sindikati se tako lahko pogajajo v kolektivnih pogajanjih s paroplovnimi družbami, vendar pa se te ne držijo vedno dogovorov iz kolektivnih pogodb. Največji filipinski sindikat pomorskih

⁶⁵ Zaradi denimo nedokumentiranosti, neformalne narave dela, izoliranosti zaradi zaposlenosti v gospodinjstvu in podobno (Alcid 2005, 38).

delavcev – ki je največji tudi v svetovnem merilu – je Združeni sindikat pomorskih uslužbencev in pomorščakov, ki je nastal leta 1972 in združuje okoli 85000 članov (Alcid 2005, 32). Alcid (2005, 37, 38) navaja pomembno vlogo sindikatov, konkretno Mednarodna federacija delavcev v transportu, tudi pri prizadevanjih za izboljšanje delovnih pogojev mornarjev in njihovih pravic. Alcid (2005, 36) opaža še, da med nevladnimi organizacijami in sindikati ni vzpostavljenega strateškega sodelovanja, niti ne v okviru MOD, razen v primeru organizacije Migrante International in sindikata KMU, obstajajo pa še nekatere druge pobude sodelovanja na področju zagovorništva, izobraževanja, organiziranja in socialnih storitev, zlasti v zadnjih letih.

Če povzamemo, filipinska vlada se osredotoča zlasti na »izvoz« delovne sile in zagotavljanje nemotenega odhoda filipinskih državljanov v tujino, manj pa se usmerja v promocijo in zagotavljanje spoštovanja njihovih pravic. Pri preprečevanju kršitev v fazi novačenja je nekoristna, prav tako pa ne zagotavlja dovolj osebja oziroma podpornih struktur, na katere bi se v državi prihoda lahko obrnili delavci migranti v težavah. Zdi se tudi, da vladi manjka vizije, kako izkoristiti pozitivne učinke migracij in kako zagotoviti, da bi bile ekonomske migracije resnično posameznikova svobodna izbira (Center for Migrant Advocacy 2009, 66–68).

7 MALEZIJA KOT DRŽAVA PRIHODA DELAVCEV MIGRANTOV

Zaposlovanje tujcev je bilo sestavni del malezijskega gospodarstva že vse od britanskih kolonialnih politik 19. stoletja. Po osamosvojitvi leta 1957, zlasti pa v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je Malezija v hitrem razvoju pretežno izvozno usmerjenega gospodarstva in industrializaciji, pa tudi zaradi staranja domačega prebivalstva in zato, ker domačini ne želijo ali na morejo več opravljati težaških in nevarnih del, še bolj pričela naslanjati na tuje delavce; najprej predvsem na visokokvalificirane, sedaj pa delavci migranti, tako dokumentirani kot nedokumentirani, zapolnjujejo zlasti sektorje, kot so proizvodnja⁶⁶ (40 odstotkov vseh registriranih delavcev migrantov), gradbeništvo (20 odstotkov), delo na plantažah in v kmetijstvu, kot posledica rasti srednjega razreda in vstopa žensk na trg delovne sile pa tudi skrbstveni sektor in gospodinjska dela⁶⁷. Za ohranjanje konkurenčnosti in privabljanje tujih investicij je bilo v Maleziji ustanovljenih tudi več t.i. prostih ekonomskih con (Kaur 2008, 4, 5; Piper 2005, 2, 3; Robertson 2008, 1; War on Want 2012, 17).

V Maleziji naj bi bilo okoli 2 milijona delavcev migrantov, poleg tega pa še od 1 do 2,5 milijona nedokumentiranih migrantov (War on Want 2012, 4, 17). Večina delavcev migrantov je malo- oziroma nekvalificiranih⁶⁸. Zaradi velikega števila nedokumentiranih migrantov in dejstva, da so malezijske politike na področju migrantskega dela precej neuskklajene, je točno število delavcev migrantov v Maleziji težko določiti (Piper 2005, 2, 7). Trgovanje z ljudmi in tihotapljenje je postalo donosen posel in prispeva k večji prisotnosti delavcev brez urejenega statusa; po nekaterih ocenah naj bi bilo v državi od 25 do 30 odstotkov tujih delavcev ter še do dva milijona nedokumentiranih delavcev; to pomeni, da je eden od treh delavcev v

⁶⁶ V elektronski industriji, ki je tudi najuspešnejši sektor malezijske industrije, saj ustvarja okoli 8 odstotkov celotnega bruto domačega proizvoda, naj bi bilo zaposlenih okoli 300000 delavcev migrantov, od tega kar 70-80 odstotkov žensk, tekstilna industrija pa zaposluje več kot 68000 delavcev migrantov (War on Want 2012, 17, 18).

⁶⁷ Kaur (2008, 9) natančneje prikazuje faze v malezijski migracijski politiki: v šestdesetih letih prejšnjega stoletja Malezija ni imela posebne politike upravljanja migracij, v sedemdesetih letih je bila vlada do uvoza tuje delovne sile precej tolerantna, osemdeseta leta so zaznamovala formalizacija kanalov za novačenje tuje delovne sile in podpisi bilateralnih sporazumov, v začetku devetdesetih let pa se je vlada pričela osredotočati na preprečevanje ilegalne migracije. Od konca devetdesetih let lahko opazujemo razvoj novih ukrepov za preprečevanje ilegalnih migracij, nov sistem delovnih dovoljenj, podpisovanje novih memorandumov o razumevanju, ki urejajo novačenje nizko kvalificirane delovne sile in določajo višino plač in druge delovne pogoje in podobno.

⁶⁸ V grobem malezijska vlada razlikuje med skupino strokovnih oziroma kvalificiranih in tehničnih delavcev in skupino pol-, malo- oziroma nekvalificiranih delavcev, ki predstavljajo večino delavcev migrantov v Maleziji, in ti dve skupini tudi različno obravnava, denimo glede pogojev v pogodbi ipd. (več glej Piper 2005, 5 in podpoglavje o delovnih dovoljenjih).

Maleziji migrant oziroma tujec⁶⁹ (Kaur 2008, 8; Piper 2005, 6; Robertson 2008, 1). Piper (2007, 6) to pripisuje tudi poroznim mejam, ki ločujejo ljudi iste narodnosti. Delavci migranti v Malezijo prihajajo iz več kot 12 azijskih držav, največ jih je iz Indonezije, narašča pa tudi število delavcev migrantov iz Nepala in Indije, pa tudi Bangladeša, Vietnama, Kambodže, Burme in s Filipinov. Delovna sila je pretežno moška, delavci migranti pa so zaposleni v vseh sektorjih malezijskega gospodarstva, čeprav je v zadnjem času možno opaziti trend povečanega zaposlovanja delavcev migrantov v proizvodnem sektorju in zmanjševanje v kmetijstvu in gradbeništvu, ter feminizacijo migracij (Piper 2007, 6; War on Want 2012, 4).

Področje dela migrantov vsaj v teoriji ureja delovnopravna zakonodaja, ki se uporablja tudi za domače delavce. Kaur (2008, 13) ob tem poudarja, da so spremembe zakona o zaposlovanju, ki se nanašajo na delavce migrante, pisane predvsem, da bi zaščitile domače delavce pred tujimi. Glavne zadeve glede pogojev dela urejata Zakon o zaposlovanju in Zakon o nadomestilih delavcem, ki pokriva tako domače kot tuje delavce, razen zaposlenih v gospodinjstvu, nad katerima ima pregled oddelek za zaposlovanje. Zadeve glede odnosa med delavci in delodajalci ureja Zakon o industrijskih odnosih, delovanje sindikatov pa ureja Zakon o sindikatih; za pregled nad to zakonodajo in njeno implementacijo je pristojno Ministrstvo za človeške vire. Vse sektorje gospodarstva, razen pomorstva in vojske, ureja tudi Zakon o varstvu in zdravju pri delu, za njegovo izvrševanje pa je pristojen Svet za varstvo in zdravje pri delu, ki ga sestavljajo predstavniki delavcev, delodajalcev in vlade. Poleg tega vsaj v teoriji delavce migrante »pokriva« tudi Zakon o socialni varnosti in Zakon o vzajemni pomoči delavcev. Potrebno pa je omeniti še Zakon o priseljevanju, Kazenski zakonik, pa tudi novejši Zakon za preprečevanje trgovine z ljudmi, ki kriminalizira trgovanje z ljudmi za namene prisilnega dela, vendar je njegova implementacija osredotočena zlasti na primere trgovanja z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja (Amnesty International 2010, 63; Kaur 2008, 13; Piper 2005, 4; Robertson 2008, 2; US Department of State 2013a, 68).

Malezijska vlada nima celovitega in usklajenega pristopa k urejanju zaposlovanja delavcev migrantov; področje spada pod pristojnosti več ministrstev in oddelkov znotraj le-teh: Ministrstvo za notranje zadeve je pristojno za izdajo delovnih dovoljenj in nadzor agencij za posredovanje dela⁷⁰, Ministrstvo za človeške vire in znotraj njega oddelek za zaposlovanje in

⁶⁹ Po nekaterih podatkih pa je nedokumentiranih celo polovica delavcev migrantov v Maleziji (Thom 2010).

⁷⁰ Za namen skrajšanja postopka pridobivanja ustreznih dovoljenj je Ministrstvo za notranje zadeve ustanovilo tudi točko »vse na enem mestu« (ang. *one-stop-shop*), ki jo sestavljajo uslužbenci različnih ministrstev. Ti zgolj

oddelek za industrijske odnose pa je pristojno za zadeve s področja zaposlovanja in delovnopravne zakonodaje. Policija in Urad za imigracijo izvajata imigracijsko politiko (Zakon o priseljevanju), vendar sta številne pristojnosti prenesla na Ljudske prostovoljne enote (Ikatan Relawan Rakyat Malaysia, v nadaljevanju RELA⁷¹, kot so tudi poznane) (Amnesty International 2010, 14; Robertson 2008, 3), čemur se podrobneje posvečamo kasneje. Nevladne organizacije in zagovorniki delavcev migrantov so mnenja, da bi se jedro urejanja področja delavcev migrantov moralo prenesti iz domene nacionalne varnosti, torej Ministrstva za notranje zadeve, v delokrog Ministrstva za človeške vire, ki je tudi bolj seznanjeno s potrebami po zaposlovanju delavcev (migrantov) (prav tam). Malezija ima sklenjenih sedem bilateralnih dogovorov oziroma manj formalnih memorandumov o razumevanju, in sicer z Bangladešem, Kitajsko, Indonezijo, Pakistanom, Šri Lanko, Tajsko in Vietnamom, vendar pa le-ti ne določajo minimalnih standardov glede pogojev dela, onemogočajo včlanjevanje delavcev migrantov v sindikate, dovoljujejo delodajalcem, da delavcu zasežejo potne liste in iz določb dogovora z Indonezijo izključuje zaposlene v gospodinjstvu (Go 2011).

Malezijska politika za urejanje področja zaposlovanja delavcev migrantov je tako usmerjena zlasti v zagotavljanje začasnosti statusa delavcev migrantov, in sicer tako, da se omejuje združevanje družin in vzpostavlja velika odvisnost od delodajalca, trdijo nevladne organizacije (War on Want 2012, 17). Glavne težave, s katerimi se soočajo delavci migranti, so nekonsistentnost migracijske politike oziroma neučinkovita implementacija delovnopravne zakonodaje, nezakonite prakse delodajalcev in kršitve pogodb, kršitve v zvezi s pogoji dela, odvisnost delavcev migrantov od delodajalca ali agenta, poleg tega pa še zlorabe, prisilno delo in izkoriščanje, dolžniška vezanost in zapiranje brez sodnih procesov. Zaposleni v gospodinjstvu ne spadajo v področje delovnopravne zakonodaje in tako niso zaščiteni pred diskriminacijo in kršitvami (Amnesty International 2010, 63; Balasubramaniam 2013; Piper 2005, 10; Piper 2007, 6). Natančneje te težave predstavljamo v nadaljevanju; čeprav so nekatere kršitve pravic delavcev migrantov podobne že opisanim na primeru Filipinov, jih ponavljamo tudi tukaj, kar služi kot ponazoritev sistemskih napak in izkoriščevalskih in izključevalnih mehanizmov tekom celotnega migracijskega procesa.

obravnavajo prijave in izdajajo dovoljenja, kar pomeni, da proces novačenja in zaposlovanja tujih delavcev dejansko nadzorujejo agencije za posredovanje dela (Kaur 2008, 13).

⁷¹ RELA so paramilitarne ljudske prostovoljne enote, ustanovljena v šestdesetih letih prejšnjega stoletja za obrambo pred komunisti. V veliki večini niso usposobljene za izvajanje imigracijske politike oziroma so usposobljeni le malo. Lahko nosijo orožje, za svoje delo prejema tudi manjše plačilo in zaradi svojih ravnanj ne morejo biti preganjani (Amnesty International 2010, 55, 60; Kaur 2008, 15).

7.1 Agencije za posredovanje dela in zunanje izvajanje

Agencije za posredovanje dela običajno delujejo tako v državi izvora kot prihoda delavca migranta, in pri tem tesno sodelujejo. Podjetja, ki najemajo manj kot 50 tujih delavcev, morajo za to uporabiti storitve agencije za posredovanje dela. Evidenco le-teh vodi Ministrstvo za notranje zadeve, ki pa po poročanju nevladnih organizacij pri njihovem nadzoru ni učinkovito (Robertson 2008, 4). Tudi Balasubramaniam (2013) je kritična do urejanja področja zaposlovanja preko agencij za posredovanje dela, saj »standardi, ki bi učinkovito urejali /to področje/, ne obstajajo« (glej tudi Kaur 2008, 13).

Agenti bodoče delavce pogosto zavajajo glede višine plačila, tipa dela, dolžine delovnega časa, nastanitve in drugih pogojev zaposlitve, včasih pa celo glede samega obstoja delovnega mesta ali države, v kateri naj bi ga opravljali (Amnesty International 2010, 18). Balasubramaniam (2013) navaja, da agencije igrajo tudi veliko vlogo pri zamenjavi ali spreminjanju pogojev o zaposlitvi in pri ustvarjanju dolžniške vezanosti. V primeru pritožbe agentu po prihodu v državo, je slednji nekim delavcem iz Bangladeša dejal, da lahko zapustijo Malezijo, če niso zadovoljni s pogoji dela; delavci pa so bili v brezizhodni situaciji in brez denarja, saj so za prihod v Malezijo prodali svojo zemljo (Amnesty International 2010, 19). Če agent delavcev migrantov ne pričaka že na letališču, morajo ti počakati v prostoru za pridržanje na letališču, kar pravzaprav pomeni, da so priprti (Amnesty International 2010, 17, 18). Prostora, ki ne omogoča osnovnih higienskih pogojev, ne morejo zapustiti; nek nepalski delavec je Amnesty International (2010, 18) povedal, da jim imigracijska služba tri dni ni zagotovila niti hrane, prigrizkov iz letaliških prodajaln pa si večina ni mogla privoščiti. Če podjetje nato z napotnim delavcem ni zadovoljno, nekatere agencije delavca za to kaznujejo tako, da jim od plače odbijejo določeno vsoto denarja. Če delavec sam zapusti podjetje, mora običajno sam kriti stroške pridobitve delovnega dovoljenja (Amnesty International 2010, 37).

Amnesty International (2010, 29) poroča tudi o tem, da nekatere agencije pogosto novačijo mladoletne, kar je v nasprotju z mednarodnim pravom; za pridobitev veljavnega delovnega dovoljenja tako agenti zamenjajo ali ponaredijo potne liste. Pri ponarejanju dokumentov kamboških mladoletnic, ki bodo nato opravljale delo v malezijskih gospodinjstvih, pogosto sodelujejo agentje, vaški veljaki in celo družinski člani teh deklic, ki so nato žrtve kršitev, ki jih podrobneje opisujemo v nadaljevanju (Human Rights Watch 2011, 65).

Od leta 2007 je v veljavi tudi sistem zunanjega izvajanja, ki je povzročil, da delovno dovoljenje posameznega delavca migranta ni več vezano na delodajalca, temveč je za delavca odgovoren agent, ki ga lahko glede na potrebe trga delovne sile prerazporeja med različne delodajalce. Pogoji dela so tako določeni v podizvajalskem dogovoru med delodajalcem in agencijo, kar pomeni, da delavec migrant ni neposredno zaposlen v podjetju, kjer dela in je tako lahko izključen iz ugodnosti iz kolektivnih pogajanj (Amnesty International 2010, 15, 16). Tako se dogaja, da ima delavec pogodbo sklenjeno z enim, delo pa opravlja za drug gospodarski subjekt, kar ustvarja težave pri določanju, kdo je delodajalec, ki določa pogoje in druge vidike dela, in pomeni, da je so si dogovori med delavcem in podjetjem, ki ga zaposluje, ter podjetjem, v katerem dejansko dela, lahko v nasprotju⁷² (Robertson 2008, 4).

Delavci, ki jih agencija na podlagi dovoljenja za zunanje izvajanje v večjem številu pripelje v Malezijo z namenom dodeliti jih različnim delodajalcem glede na potrebe, po prihodu v državo pogosto daljša obdobja čakajo brez dela ali pa brez plačila za opravljeno delo (Amnesty International 2010, 20). Pogosto morajo čakati več mesecev; v tem času so brez hrane in vode, agent pa jim odvzame tudi potne liste (prav tam). Nekateri agenti pri posredovanju dela zaračunavajo tudi storitve, ki jih potem ne opravijo, denimo urejanje potrebne dokumentacije; delavci morajo nato zadeve urejati sami (Amnesty International 2010, 21).

Zunanje izvajanje lahko vodi v diskriminacijo na delovnem mestu in slabše delovne pogoje, kot jih uživajo redno zaposleni delavci. Delavci, zaposleni preko agencije, izpadejo iz dogovorov kolektivnih pogajanj in niso upravičeni do dodatkov iz tega naslova, prav tako pa ne morejo biti člani sindikatov. Nekateri delavci so plačani zgolj za oddelane ure, brez da bi bili upravičeni do drugih prejemkov, na primer plačan dopust ali bolniško odsotnost; delavci so poročali celo o tem, da so jim bili dnevi bolniške trgani od plače, prav tako čas, če so na delovno mesto zamudili (MakeITFair 2013). Uradnik malezijske vlade je odkrito priznal, da je zunanje izvajanje politika, usmerjena proti sindikatom in namenjena večanju privlačnosti za zunanje investitorje (prav tam).

⁷² US Department of State (2013, 64) navaja, da je bila v letu 2012 implementirana tudi formalna ločitev delavca od osnovnega delodajalca v primeru posredovanja dela; to je povzročilo, da se gospodarski subjekti, ki se ukvarjajo s posredovanjem dela, lahko izognejo določenim obveznostim, ki jih ima delodajalec do delavca, poleg tega pa tak način zaposlovanja delovne sile koristi tudi dejanskim delodajalcem, saj se lahko izognejo plačilu nekaterih ugodnosti.

7.2 Pridobivanje in urejanje delovnih dovoljenj

Malezijska zakonodaja na področju delovnih dovoljenj razlikuje med »delavci« in »izseljenci«, in sicer na osnovi kvalifikacij delavca; razlikovanju delavcev glede na kvalificiranost sledita tudi različna tipa delovnih dovoljenj in viz ter seveda pripadajočih pravic: visokokvalificirani izseljenci dobijo t.i. delovno karto⁷³, nizko kvalificirani delavci⁷⁴ migranti pa delovno dovoljenje oziroma posebno prepustnico začasne pogodbene delavce in zaposlene v gospodinjstvu (Kaur 2008, 9). V nadaljevanju se posvečamo predvsem drugi, ranljivejši kategoriji delavcev.

Število izdanih delovnih dovoljenj je odvisno od potreb posameznega sektorja, usmerjenost v izvoz ali uvoz, kapitala, pa tudi od razmerja med številom domačih in tujih delavcev, države izvora in nekaterih drugih kriterijev (Kaur 2008, 10). Dokumentirani delavci so z delovnim dovoljenjem vezani na delodajalca, ki jih je privedel v državo. Delovno dovoljenje je veljavno eno leto in ga je moč vsako leto podaljšati⁷⁵. Dovoljenje mora podaljšati delodajalec običajno tri mesece preden poteče (Kaur 2008, 10, 11; Robertson 2008, 2). Stroške za obnovo delovnega dovoljenja običajno krije delodajalec, ki pa si jih nato povrne z odbitki od plače ali pa povrnitev stroškov zahteva pri vrnitvi potnega lista, čeprav se pogosto zgodi, da delavec za delovno dovoljenje plača sam že v državi izvora. Pogosto zahteva plačilo tudi kot obliko varščine, da bodo delavci res ostali na delovnem mestu (Amnesty International 2010, 25; Anglican Alliance 2013, 4). Malezijska vlada pri zaposlovanju tujih delavcev pobere tudi poseben prispevek, ki predstavlja vir prihodka za državo, pa tudi novo breme za delavca (Kaur 2008, 12, 13).

Preden delavec migrant dobi (ali obnovi) svoje delovno dovoljenje, mora opraviti zdravstveni pregled⁷⁶; petnajst zdravstvenih stanj, vključno z nosečnostjo in pozitivnostjo na virus HIV, pomeni takojšnjo prekinitvev postopka za pridobitev delovnega dovoljenja (Amnesty International 2010, 15). Države sicer lahko omejijo vstop nedržavljanov v državo na osnovi

⁷³ Izseljenci so najpogosteje zaposleni v multinacionalnih korporacijah, imajo dveletno pogodbo in lahko v državo pripeljejo tudi svoje družinske člane. Čeprav je njihov status napram nizko kvalificiranim delavcem ugodnejši, to ne pomeni, da lažje pridobijo malezijsko državljanstvo; tretirani so kotčasni delavci (Kaur 2008, 9, 10).

⁷⁴ To so delavci migranti, ki zaslužijo manj kot 2500 malezijskih ringitov mesečno in so zaposleni v gradbenem sektorju, na plantažah, v storitvenem sektorju in v gospodinjstvu (Kaur 2008, 10).

⁷⁵ Delavcu migrantu je v začetku v Maleziji dovoljeno delati največ tri leta, a je dovoljenje mogoče naknadno letno podaljševati do pet oziroma šest let, izjemoma tudi dalj (Kaur 2008, 11; Robertson 2008, 2).

⁷⁶ Izvajanje zdravstvenih pregledov je ministrstvo podelilo zunanjemu izvajalcu, in sicer podjetju Fomema Corporation (Robertson 2008, 2).

skrbi za javno zdravje, vendar obolelost za virusom HIV in nosečnost nista primera, ki bi to opravičevala; takšen ukrep je diskriminatoren (prav tam). Delavci migranti v Malezijo ne smejo pripeljati svojih družinskih članov (prav tam). V poskusu nadzorovanja teles delavcev migrantov pa gredo malezijske oblasti še dlje, namreč nizko kvalificiranim delavcem migrantom je prepovedano poročiti se z malezijskim državljanom (Piper 2007, 7).

Po malezijski zakonodaji je delo brez delovnega dovoljenja kaznivo dejanje, prav tako zaposlovanje več kot 5 delavcev brez urejenega dovoljenja. Zaradi prakse odvzemanja dokumentov in dejstva, da morajo delodajalci oziroma agenti zaprositi za delovno dovoljenje ali njegovo obnovo, delavci pogosto sploh ne vedo, ali pravno gledano lahko delajo v državi (Amnesty International 2010, 25, Kaur 2008, 13). Sistem vstopa v državo je kompleksen; obstaja več tipov delovnih dovoljenj (glej zgoraj) in delavci migranti lahko kršijo imigracijsko zakonodajo, če opravljajo drugo oziroma drugačno delo, kot tisto, za katero dobijo dovoljenje. Zlasti ranljivi so delavci, ki v Malezijo pridejo preko dogovorov za zunanje izvajanje (prav tam).

Če delodajalec ali agent delavcu migrantu ne podaljšata delovnega dovoljenja, to slednjemu preprečuje, da bi zapustil državo brez tveganja, da bo aretiran, preganjan in kaznovan, saj brez veljavnega delovnega dovoljenja njegov status ni regularen. Delodajalec je sicer lahko kaznovan, če zaposluje delavce brez urejenega statusa oziroma veljavnih delovnih dovoljenj, vendar pa so v praksi le redki delodajalci za to kaznovani (Amnesty International 2010, 28). Delodajalec lahko delavcu zaposlitev odpove kadarkoli, kar pomeni tudi neveljavnost njegovega delovnega dovoljenja; to pa vodi v aretacijo in deportacijo. Nevladna organizacija Tenaganita in drugi zagovorniki delavcev migrantov (v Robertson 2008, 2) poročajo celo o primerih, da delodajalci včasih namerno pustijo, da se delavcu delovno dovoljenje izteče, zlasti če gre za delavca, ki ima vlogo nekakšnega neformalnega vodje med sodelavci in denimo najglasneje zagovarja varstvo pravic delavcev, ter ga na ta način diskriminirajo.

7.3 Zadolževanje delavcev migrantov

Mnogi delavci prodajo svoje domove ali zemljo ali se zadolžijo pri družinskih članih ali prijateljih, da si lahko plačajo stroške pridobivanja zaposlitve, potovanja in namestitve, nekateri pa se zadolžijo pri agenciji za posredovanje dela. Pogosto so slabo obveščeni o višini obrestne mere ali pa na visoke obrestne mere pristanejo na osnovi obljubljenih plač, ki pa je

nato znatno nižja (Amnesty International 2010, 21; MakeITFair 2013). Nekateri delavci prve mesece dela sploh ne prejemajo plače, saj naj bi na ta način odplačevali stroške pridobivanja zaposlitve in druge stroške agenta. To naj bi bila običajna praksa pri indonezijskih zaposlenih v gospodinjstvu (Human Rights Watch v Amnesty International 2010, 22). Neka ženska je Amnesty International (2010, 22, 23) povedala, da ji je agent plačal šele ob koncu njene triletne zaposlitve in celo zadržal del sredstev; plačal ji je le za dve leti dela. Organizacija War on Want (2012, 19) je v intervjujih z delavkami migrantkami izvedela, da so morale agencijam plačati zneske v višini 800 ali 1000 ameriških dolarjev in le to odplačevati 7 mesecev z odbitki od plače. Visoki stroški se delavkam zaračunajo tudi, če želijo zamenjati delovno mesto (War on Want 2012, 19). Zaskrbljujoča je praksa, ki jo je razkrila organizacija War on Want (2012, 19): za delavca migranta je ugodnejše, če dela brez dovoljenja za delo in ga torej ne bremenijo »stroški« za agencijo. V tem primeru lahko več prihranijo in nakažejo svojim domačim.

Neizplačilo plače dlje časa ali prekomerno zadolževanje na osnovi lažnih obljub pomeni izkoriščanje delavcev. Odbitki od plače za namen plačevanja stroškov pridobivanja zaposlitve so v nasprotju s konvencijo MOD številka 95 o varstvu plač, poleg tega pa lahko pretirani dolgovi in dogovori, da delavci delajo brez plačila, vodijo v dolžniško vezanost, ki pomeni kršitev mednarodnega prava (Amnesty International 2010, 23). Odbitki od plače so prekomerni z vidika zakonskih omejitev, saj jih pogosto prekoračijo, poleg tega pa večinoma obsegajo velik del zaslužka delavca. Kot rečeno to lahko vodi v dolžniško vezanost, ki v skladu z definicijo ZN pomeni trgovanje z ljudmi (Piper 2007, 7).

7.4 Kršitve v zvezi s pogodbami o zaposlitvi

Pogodba se običajno podpiše že v državi izvora; dogaja se, da delavci migranti ne dobijo kopije svoje pogodbe, ali pa je niso zmožni razumeti, saj je bila napisana v angleškem jeziku. Včasih se višina plače ne ujema z obljubljeno, je nižja, pri nekaterih tudi za polovico, in ker delavci nimajo kopije pogodbe, tudi nimajo dokazila o obljubljeni višini plače. Glede na to, da delavci migranti pogosto vzamejo posojila z visokimi obrestnimi merami na osnovi plače, ki jim je bila obljubljena, tudi te situacije lahko vodijo v dolžniško vezanost (Amnesty International 2010, 24; MakeITFair 2013; Piper 2005, 8). Številni delavci so tudi žrtve zamenjave pogodbe: doma jim agenti v podpis ponudijo pogodbo, ki večinoma ponuja zadovoljivo plačilo in ugodne delovne pogoje, po prihodu v Malezijo pa jih delodajalec

prisili, da podpišejo drugo pogodbo, običajno z znatno nižjo plačo in ugodnostmi, ter trdi, da je to pravno zavezujoča pogodba (Robertson 2008, 6). Pogodbe o zaposlitvi pogosto vključujejo tudi klavzulo, da se delavec ali delavka ne bosta poročila z malezijskim državljanom, ali pa klavzulo o prepovedi politične aktivnosti (Piper 2005, 8), o čemer podrobneje pišemo v nadaljevanju. Čeprav mnogi delavci migranti za delovno dovoljenje plačajo že doma, jim njihovi malezijski agenti stroške za delovno dovoljenje odtegujejo od plače. Ti odbitki pomenijo, da bo delavec za odplačilo svojega posojila moral delati dlje. Ker delavci migranti pogosto sploh ne poznajo točne višine svoje plače, tudi ne vedo, koliko jim agenti od nje odtegnejo (Amnesty International 2010, 23, 37). Takšno odtegotvanje naj bi bilo od leta 2009 sicer prepovedano, vendar protesti delavcev migrantov zoper takšno prakso pomenijo, da se le-ta nadaljuje (Amnesty International 2010, 24). Kaur (2008, 16) izpostavlja, da je varstvo človekovih pravic dokumentiranih in nedokumentiranih migrantov tako odvisno predvsem od določb pogodb, ki jih podpišejo z delodajalcem, in »dobre volje« države (kar pa seveda vodi v samovoljne odločitve in ne zagotavlja splošnega priznavanja in varstva človekovih pravic, op.a.).

7.5 (Ne)sloboda gibanja: odvzem osebnih dokumentov

Osebni dokument oziroma potni list je dokaz, da ima delavec migrant urejen status za delo in bivanje v državi (Tenaganita 2013a). Agenti delavcem pogosto odvzamejo potni list oziroma osebne in druge dokumente že takoj po prihodu na letališče. Nekateri agenti za vrnitev dokumentov nato zahtevajo plačilo (Amnesty International 2010, 19, 25). Delodajalec ali agencija za posredovanje dela delavcem pogosto odvzame potne liste tudi zato, da le-ti ne bi pobegnili, a pod pretvezo, da bodo potni listi pri njih na varnem (Amnesty International 2010, 24; MakeITFair 2013). Takšna praksa je skladno s Zakonom o potnih listih nezakonita, vendar pa malezijske oblasti doslej še niso formalno kaznovale delodajalcev, ki delavcu migrantu odvzamejo osebni dokument (Robertson 2008, 9), nevladna organizacija Tenaganita (2013a) pa celo trdi, da obstaja tihi dogovor med vlado in delodajalci, da ti lahko zadržijo osebne dokumente delavcev migrantov. Amnesty International (2010, 24) navaja, da je bilo julija 2009 med malezijsko in vladami sedmih držav izvora v podpisanih memorandumih razumevanja določba, ki zahteva, da delavci svoje potne liste predajo delodajalcu; ta praksa se pred koncem priprave poročila še ni spremenila. Odvzem dokumentov brez pravne oblasti je po malezijski zakonodaji sicer kazniv, vendar nevladne organizacije kljub temu navajajo celo

primere, ko so delavci migranti podpisali pogodbe z določbo, da bodo svoje potne liste predali delodajalcu oziroma agentu (US Department of State 2013a, 65).

Nek delavec je Amnesty International (2010, 25) na primer povedal, da je delodajalec izgubil njegov potni list in trdil, da mu ga je že vrnil. Delavec je tako imel zgolj policijsko poročilo, edini dokument, ki ga je delavec imel in ki je preprečeval aretacijo. Delavci brez osebnih dokumentov so namreč lahko aretirani ter podvrženi mučenju in slabemu ravnanju ter izsiljevanju s strani policije, prav tako pa težko zapustijo delodajalca, pri katerem doživljajo zlorabe ali izkoriščanje (Amnesty International 2010, 25; Tenaganita 2013a). Delavci migranti sicer lahko pridobijo identifikacijske izkaznice, ki jih izda vlada (t.i. i-Kad ali »ulična karta«), s katerimi lahko izkažejo svojo istovetnost in urejenost statusa, vendar večina delavcev te možnosti ni poznala. Čeprav naj bi po priporočilih stroške izdaje te kartice krili delodajalci, se stroški z odbitki od plače večinoma prenesejo na delavca. Najpogosteje so delavci migranti pri sebi imeli zgolj kopijo svojega potnega lista, mnogi pa nobenega dokazila, da lahko zakonito bivajo in delajo v državi (Amnesty International 2010, 24; Robertson 2008, 10).

7.6 Pogoji zaposlitve: delovni čas in plačilo

Fizičnim in drugim delavcem, ki mesečno zaslužijo manj kot 435 dolarjev, pripadajo: 8-urni delovnik oziroma 48-urni delovni teden, plačilo nadur po višji tarifi⁷⁷ po osmih urah dela na dan z omejitvijo na največ 12-urni delovnik, 30 minutni odmor po 5 urah dela oziroma 45 minutni odmor v 8 urah dela, vsaj dan (24 ur) odmora na teden, razen v nujnih primerih, 12 plačanih dela prostih dni, plačan dopust v višini vsaj 8 dni letno in plačana bolniška odsotnost vsaj 14 dni v posameznem koledarskem letu. Delavcem mora biti poleg tega zagotovljeno najmanj 24 delovnih dni na mesec. Za izvrševanje je pristojno Ministrstvo za človeške vire oziroma oddelek za zaposlovanje, vendar je le-to malo učinkovito zaradi pomanjkanja inšpektorjev (Amnesty International 2010, 64, 65; US Department of State 2013a, 67, 68).

Delavci migranti so v praksi na delovnem mestu večinoma po 12 ur, včasih celo več, z redkimi odmori, pri čemer je njihovo delo lahko pretežno stoječe, 6 dni na teden, poleg tega

⁷⁷ Višina plačila nadure naj bi znaša 1,5-kratnik urne postavke za »običajne« nadure, 2-kratnik za delo na dela prost dan in 3-kratnik za delo na državne praznike; omejitev števila nadur se sicer razlikuje po posameznih sektorjih (US Department of State 2013a, 68).

pa se od njih pričakuje tudi, da na dan oddelajo še tri ali štiri nadure, ki jih je težko zavrniti⁷⁸ (MakeITFair 2013; War on Want 2012, 18). Amnesty International (2010, 35, 36) je zbrala pričevanja delavcev, ki za nadure niso bili plačani oziroma dobijo plačilo le za nad 48 opravljenih nadur. Po drugi strani lokalni delavci delajo od 8 do 10 ur na dan 5 dni na teden in večinoma v jutranji izmeni, delavci migranti pa dobijo zelo zgodnje ali zelo pozne izmene (MakeITFair 2013). Delavcem migrantom prav tako niso omogočeni dela prosti dnevi in plačan dopust, kar denimo domačim delavcem je, ali pa denimo večja urna postavka za delo ob praznikih (Amnesty International 2010, 36). Šele leta 2012 so malezijske oblasti sprejele amandma k Zakonu o zaposlovanju, ki je določil višino minimalne mesečne plače za zaposlene v privatnem sektorju v vseh podjetjih, ki zaposlujejo več kot 6 delavcev; ta znaša 294 dolarjev na polotoku in 261 dolarjev v regijah Sabah in Sarawak. Sprememba zakona je vstopila v veljavo leta 2013 in se nanaša tako na domače kot na tuje delavce, vendar pa ne na zaposlene v gospodinjstvu. Vlada naj bi sicer zagotavljala zaščito zaposlenih v gospodinjstvu glede višine plače in dolžine delovnika (8-urni delovni dan oziroma 48-urni delovni teden), natančnejše pogoje pa naj bi urejali memorandumi o razumevanju, sklenjeni z državami izvora, a inšpekcijski pregledi pogojev dela v gospodinjstvih so redki in nezadostni (US Department of State 2013a, 67, 68). Delavci na plantažah morajo delati 26 dni mesečno in pogosto prejemajo dnevno plačilo oziroma so plačani glede na produktivnost, od česar je odvisna tudi višina plačila nadur; takšen dogovor naj bi bil po besedah malezijskega Združenja za kmetijstvo skladen z zakonodajo (US Department of State 2013a, 70).

Ko pride do plačila za opravljeno delo, se delavci migranti pogosto soočajo z zakasnelim izplačilom plač ali pa neizplačevanjem, kar velikokrat pomeni, da si morajo denar za hrano in stroške bivanja izposojati (Amnesty International 2010, 34). Nekateri delodajalci delavcem odbijajo od plače tudi zaradi zamujanja ali neizpolnjevanja delovnih kvot, v nekaterih primerih pa celo za hrano in namestitev; odbitki od plač včasih nanesejo toliko, da delavec ob koncu meseca dobi malo ali nič denarja ali pa svojemu delodajalcu celo dolguje denar (Amnesty International 2010, 34, 37). Nek delavec, ki je bil zaposlen preko agencije, je Amnesty International (2010, 34) povedal, da mu agent ni izplačeval plače, zato si je moral izposojati denar od podjetja, v katerem je delal. Drug delavec je poročal o tem, da je podjetje, v katerem je bil zaposlen, zamujalo z izplačilom plače, zato so si z drugimi delavci prav tako

⁷⁸ Nekateri delavci migranti so prisiljeni delati tudi na dela proste dni, vendar takrat ne smejo beležiti svoje prisotnosti in za delo tudi niso plačani. V tem primeru je šlo za bangladeške delavce v tovarni, ki so morali delati tudi po več kot 15 ur na dan; delodajalec jim je neprestano grozil in izsiljeval (Amnesty International 2010, 69).

morali denar izposoditi od podjetja; le-to jim je nato to vsoto odbilo od plače. Delavcem tako ob koncu meseca po vseh odbitkih pogosto ostane tako malo denarja, da svojim domačim ne morejo poslati nič, pogosto pa vsota, ki jim ostane, ne zadostuje niti za pokritje stroškov preživetja (Amnesty International 2010, 37).

Poleg tega so delavci migranti v mnogih primerih za isto opravljeno delo plačani manj kot domači delavci (Amnesty International 2010, 36). Smernice politike zaposlovanja tujih delavcev sicer določajo, da morajo biti višina plače in ugodnosti ter pogoji dela delavcev migrantov za enako delo enaki oziroma podobni tistim domačih delavcev, vendar pa je ta politika vse prej kot učinkovito izvajana, kar ustvarja dvotirni sistem v praktično vseh sektorjih, kjer so zaposleni delavci migranti. Zaradi odbitkov od plače so delavci migranti plačani manj od domačih delavcev, plačilo pa pogosto ne zagotavlja preživetja. Dogaja se tudi, da so denimo delavci migranti plačani glede na učinek in se jim torej ne izplačujejo nadure, pač pa višina plačila temelji na tem, koliko enot so proizvedli. Diskriminacijo delavcev migrantov napram domačim delavcem še utrjuje dejstvo, da delavci migranti pogosto ne poznajo svojih pravic ter malezijske zakonodaje in pravnih sredstev, ki bi jih zoper diskriminacijo lahko uporabili. Na tem mestu je potrebno poudariti, da za zaposlene v gospodinjstvu ti minimalni standardi ne veljajo, kar pomeni, da je zaposlenim v gospodinjstvu s tem kršena pravica do enake obravnave (Amnesty International 2010, 64, 65; Robertson 2008, 6; War on Want 2012, 19). Nedokumentirani delavci pogosto zaslužijo še manj kot regularni delavci za isto opravljeno delo, brez kakršnega koli pojasnila s strani delodajalca. Nekateri nedokumentirani delavci morajo delodajalcu celo plačevati oziroma jim slednji od plače odbije dodaten znesek, ki naj bi bil namenjen podkupninam za policiste (Amnesty International 2010, 36).

Postopki anonimne pritožbe so praktično neobstoječi ali pa zaradi pomanjkanja informacij v njihovem jeziku delavcem migrantom nepoznani. Le-ti jih prav tako ne morejo uporabiti, ker ne obvladajo lokalnega jezika. Anonimne prijave je praktično nemogoče vložiti, saj jih je treba osebno oddati Ministrstvu za človeške vire. V primeru pritožbe glede zaposlitvenih ali delovnih pogojev, prenizkih plač ali neizplačila nadur so nekaterim delavcem grozili z deportacijo (MakeITFair 2013).

7.7 Pogoji dela: varnost in zdravje na delovnem mestu

Čeprav bi delodajalci morali zagotoviti ustrezno in varno delovno okolje, Amnesty International (2010, 42) ugotavlja, da obstajajo tveganja in nevarnosti za delavce v vseh sektorjih gospodarstva, posamezni delodajalci pa k zagotavljanju varnih delovnih pogojev tudi različno pristopajo: nekatera podjetja denimo omogočajo usposabljanje s področja varnosti pri delu, druga ne. Tovarne imajo običajno kodekse ravnanja, vendar delavci migranti z njimi niso seznanjeni (MakeITFair 2013).

Amnesty International (2010, 43) beleži primere, ko tovarniški delavci, ki pri delu rokujejo z nevarnimi kemikalijami, niso prejeli primerne varnostne opreme ali usposabljanja. Zaradi izpostavljenosti kemikalijam se zato delavci soočajo z oteženim dihanjem, slabostjo, glavoboli in utrujenostjo. Delavci v neki tovarni plastike od podjetja prejmejo zgolj uniformo, rokavice, zaščitne maske in čevlje pa si morajo priskrbeti sami. Delavci na plantažah, ki rokujejo s pesticidi ali gnojili, prav tako poročajo, da nimajo primerne varnostne opreme, ki bi jim zaščitila oči, dihala in kožo; delodajalec jo menja le redko ali pa je sploh ne zagotovi, tako da si jo morajo delavci priskrbeti sami (prav tam). Varilci v neki tovarni zaradi toksičnih snovi, ki so jim izpostavljeni med delom, trpijo zaradi razdraženih dihal in alergij, delodajalec jim je za delo priskrbel le zaščitne rokavice, maske pa ne; v neki drugi tovarni pa so morali v celotni 12-urni izmeni stati na nogah (MakeITFair 2013).

Ena izmed delavk v tovarni elektronike je Amnesty International (2010, 44) povedala, da je delodajalec zaradi zniževanja stroškov za energijo v tovarni v nekem obdobju zmanjšal delovanje klimatske naprave, poleg tega pa so delavci pri delu izpostavljeni snovem, ki močno dražijo kožo in oči. Delavci se zaradi strahu pogosto ne pritožijo svojemu delodajalcu. Delavci, ki delajo v predelavi lesa, so poročali, da so pri delu izpostavljeni nevarni vrsti lesa, iz katerega se izceja tekočina, ki močno draži kožo in v primeru stika zahteva zdravljenje v bolnišnici. Pri delu jim rokavice iz blaga zaradi jedke tekočine ne koristijo, prav tako pa jim niso zagotovljene varnostne maske in očala, ki bi jih zaščitila pred prahom, in celo čevlji; nekateri delavci si čevljev ne morejo privoščiti, zato so v tovarni kar bosí (prav tam). Pričevanja delavcev, ki jih je zbrala Amnesty International (prav tam), kažejo tudi, da delavci pogosto niso primerno obveščeni o vseh tveganjih na delovnem mestu in zato večkrat sprejmejo napačne, tvegane odločitve: delavci na posestvu, kjer gojijo zelje, so tako povedali, da je bila poleg njihove spalnice soba, kjer so se shranjevali in mešali pesticidi. Delavci, ki

pesticide mešajo, so sicer prejeli maske, vendar pa so se jim zdele neudobne, zato so pri delu raje uporabljali kar navadne robčke.

MakeITFair (2013) poroča tudi o tem, da je delavcem na delovnem mestu prepovedano pogovarjati se o zadevah, ki niso povezane z delom, ponekod je celo zahtevano, da so med delom čim tišje. V primeru pogovarjanja med delovnim časom, zamujanja ali odsotnosti z dela so delavci poročali tudi o tem, da jih nadzornik v tovarni ozmerja ali pa o tem poroča njihovi agenciji za posredovanje dela, ki jim nato čas zamujanja trga od plače (prav tam).

V primeru delovnih poškodb malezijska zakonodaja sicer zagotavlja, da stroške zdravljenja nosijo delodajalci, delavcu pa pripada plačan bolniški dopust v primeru poškodbe na delu, v realnosti pa pogosto ni tako (War on Want 2012, 22). Delavci migranti si morajo v primeru poškodbe pri delu pogosto sami plačati zdravljenje, čeprav bi jim moral delodajalec poravnati stroške za večino poškodb in tudi omogočiti zavarovanje. Agencijskim delavcem so dnevi bolniške odsotnosti pogosto kar trgani od plače. Še redkeje delodajalec plača zdravljenje, če bolezen ali poškodba ne nastaneta pri delu, v primeru invalidnosti pa nekateri delodajalci celo prisilijo delavce, da se vrnejo v svojo državo izvora, da bi se izognili stroškom zdravljenja (Amnesty International 2010, 45; MakeITFair 2013). Nek bangladeški delavec si je na delu zlomil nogo, in preden ga je delodajalec odpeljal v bolnišnico, je moral podpisati, da bo stroške zdravljenja kril sam. Nekateri delodajalci zdravljenje sicer plačajo, a nato stroške zdravljenja odštejejo od delavčeve plače; dogaja pa se tudi, da delodajalci zadržijo izplačilo zavarovalne premije zase oziroma za stroške zdravljenja ali vrnitve v državo izvora (Amnesty International 2010, 45, 46). V primeru bolezni so delavci pogosto primorani delati, saj jim v nasprotnem delodajalec grozi, da se bodo morali vrniti domov; nekateri delodajalci tudi ne izplačujejo bolniškega nadomestila (Amnesty International 2010, 46). Delavci so poročali tudi o tem, da ne morejo v javno bolnišnico, če pri sebi nimajo potnega lista (War on Want 2012, 22).

Na standardnih letnih zdravstvenih pregledih morajo delavke migrantke opraviti test nosečnosti, že v pogodbi pa se morajo zavezati, da v času zaposlitve ne smejo zanositi. Delodajalci jih tako pogosto opominjajo, naj nimajo spolnih odnosov; v primeru zanositve bi jih namreč nemudoma poslali domov (MakeITFair 2013).

7.8 Nastanitev in bivalni pogoji

Številnim delavcem nastanitev omogoči delodajalec. Po zakonu bi takšna nastanitev morala biti v dobrem stanju in zadovoljiti osnovne potrebe, vključno z vodo in elektriko (Amnesty International 2010, 47). Amnesty International (prav tam) je obiskala več takšnih bivališč delavcev migrantov, vendar nobeno ni ustrezalo standardom; pogosto gre za improvizirana kontejnerska bivališča, ki nastanjenim ne omogočajo zasebnosti, zlasti ženskam pa ne občutka varnosti. V kontejnerjih – v enem je nastanjenih po sedem ali osem delavcev – je tudi zelo vroče. Ženske so v takšnih improviziranih »soseskah« pogosto tarče napadov in ropov, vendar jim delodajalci kljub prošnjam ne zagotovijo varovanja (prav tam). Ženske, ki jih je intervjuvala organizacija War on Want (2012, 21), so bile običajno nastanjene v bližini delovnega mesta skupaj z mnogimi drugimi: v sobi, veliki 3 kvadratne metre, naj bi bivalo 18 ljudi, za stroške pa vsaka plačuje do 2 dolarja mesečno. Nekateri delavci so nastanjeni v hostlih, brez postelj in s slabo delujočo električno napeljavo ali vodo; nekateri morajo zbirati deževnico, ki jo morajo za pitje prekuhavati. Tudi na plantažah je nastanitev za delavce migrante pogosto zelo skopa, nimajo elektrike ali vode oziroma kanalizacije, nepalski delavec je tudi dejal, da jim pušča streha. Delavci na gradbiščih običajno prenočujejo kar na delovišču, spijo pa na preprogi na vezanih ploščah (Amnesty International 2010, 48, 49). Nekateri delavci migranti pa so opisali, da je njihovo bivališče primerno: sobo si delita dva delavca, včasih le eden, imajo delujočo električno napeljavo in vodovod.

Običajno je nastanitev namenjena le delavcem migrantom in ne tudi njihovim družinskim članom; žena enega od delavcev v tovarni je opisala, da si ne more privoščiti lastne nastanitve in se mora zato skrivati v kontejnerju, namenjenemu delavcem. Mož jo zaklene v kontejner, ko odide na delo; kontejner je brez stranišča in oken (prav tam). MOD (v Amnesty International 2010, 49) slabe bivalne pogoje označuje kot znak izkoriščanja, ki vključuje zanikanje svobode izbire kraja oziroma bivalnih pogojev ali prisilo k bivanju v nagnetenih, nezdravih ali nesanitarnih pogojih, z malo ali nič zasebnosti.

Robertson (2008, 10) kot eno izmed težav pri urejanju tega področja navaja dejstvo, da so bivalne razmere v pristojnosti lokalnih oblasti. Standardi glede nastanitve delavcev migrantov se tako težko učinkovito uveljavljajo; nevladne organizacije (prav tam) poročajo tudi, da Ministrstvo za javno zdravje kljub večkratnim pozivom nevladnih organizacij in sindikatov še ni naslovilo problema prenatrpanosti in pomanjkanja higiene v bivalnih prostorih delavcev

migrantov. Zaradi nepoznavanja lokalnega jezika ali angleščine, pa tudi zaradi pomanjkanja časa in omejitev gibanja, so delavci migranti pogosto izključeni tudi iz življenja skupnosti, zaradi pomanjkanja denarja pa le redko komunicirajo s svojimi domačimi (War on Want 2012, 22).

7.9 Socialna varnost

Zakon o zaposlovanju zagotavlja obstoj storitev socialne varnosti, ki naj bi krile tako domače kot tuje delavce, vendar pa so zaposleni v gospodinjstvu iz zakonodaje izključene, kar natančneje opisujemo kasneje. Delodajalci se z namenom zmanjševanja stroškov kjer le lahko skušajo izogniti plačevanju prispevkov za zdravstveno ali pokojninsko zavarovanje ter plačane bolniške odsotnosti ali dela prostih dni (Piper 2005, 7, 9). Socialno varnost delavcev migrantov v Maleziji zagotavlja Zakon o nadomestilih delavcem, ki od delodajalcev zahteva plačevanje zavarovanja, ki krije dodatne ugodnosti v primeru smrti delavca na delovnem mestu in poškodbe izven delovnega mesta (Ramachelvam 2013, 5, 6).

Vsak zaposleni je dolžan prispevati v Sklad za vzajemno pomoč delavcev, in sicer delavec 11 odstotkov svoje plače, delodajalec pa vsak mesec 5 malezijskih ringitov. V teoriji imajo delavci migranti možnost dostopa do teh sredstev, ko se želijo vrniti domov, v praksi pa se to zgodi redko. Prav tako obstajajo zavarovalne sheme, v katere so vključeni zaposleni v gospodinjstvu, vendar krijejo le nesreče z dolgotrajnimi posledicami ter stroške hospitalizacije, zdravljenja in vrnitve domov; zaposleni v gospodinjstvu se denimo ne morejo sklicevati na določbe Zakona o zaposlovanju, ker v njih niso zajeti (Piper 2005, 7).

7.10 Dostop do pravnih sredstev, pritožbe

Številne kršitve pravic delavcev migrantov ostajajo neopažene, saj sistem preprečevanja kršitev ne deluje učinkovito. Inšpekcijski pregledi pogojev dela, torej števila delovnih ur, plačila, varnosti pri delu, zaposlovanja mladoletnih in drugih podobnih zadev, sodijo v delokrog Ministrstva za človeške vire, ki pa zaposluje le 240 inšpektorjev za več kot pol milijona krajev zaposlitve; število inšpektorjev je v zadnjih letih še upadlo, prav tako število

pregledov⁷⁹ (Amnesty International 2010, 63, 66). Prav tako sistem ne zagotavlja primerne varstva pravic z dostopom do učinkovitih pravnih sredstev.

Delavci migranti se lahko v skladu z določbami zakona o zaposlovanju s pritožbo obrnejo na generalnega direktorja oddelka za zaposlovanje pri Ministrstvu za človeške vire, in sicer v primeru diskriminacije glede pogojev dela napram domačim delavcem, lahko pa vložijo tudi pritožbo, ki od generalnega direktorja zahteva preiskavo pogojev dela, plač, poškodb na delovnem mestu in drugih določb zakona o zaposlovanju; če se zadeve ne da urediti s pogajanjem, se primer naslovi na delovno sodišče. V primerih odpusta brez odpovednega razloga se (pri)tožbe vložijo skladno z zakonom o industrijskih odnosih; če se zadeve ne da urediti s pogajanjem, se primer naslovi na industrijsko sodišče. Primeri, ki vključujejo delavce migrante, naj bi bili obravnavani prioriteto in rešeni v času od 1 do 3 mesecev, čeprav realnost govori drugače: reševanje primerov naj bi trajalo tudi po več mesecev ali let⁸⁰, od 6 mesecev tudi do 2 let. V teoriji je možno tožbo pred delovnim ali industrijskim sodiščem vložiti tudi iz tujine, vendar se v praksi to ne izvaja (Robertson 2008, 6; glej tudi Amnesty International 2010, 66–68). Delavci migranti lahko vložijo tudi tožbo v civilnem postopku, a je ta običajno dolgotrajen in drag (prav tam).

Delavci migranti, pogosto ob pomoči nevladnih organizacij in sindikatov, najpogosteje vlagajo pritožbe zaradi neizplačila plač ali nerednega ali delnega izplačevanja, goljufanja pri plačah in neupravičenih odbitkov, predlogih delavnikov, odrekanja plačane odsotnosti z dela, pomanjkanja zdravstvene oskrbe ali nadomestila za poškodbe ipd. (Balasubramaniam 2013; Robertson 2008, 6). Nekateri delavci migranti nimajo urejenega delovnega dovoljenja, zato je njihova pritožba zavrnjena. Prav tako morajo za sprejem pritožbe dokazati, da so resnično delali v podjetju, kar pa je težko, saj velikokrat nimajo plačilnih list. Nekateri delodajalci lahko »dokažejo«, da so delavcem migrantom ustrezno plačevali, saj morajo ti pogosto podpisati dokument o prejemu plačila, ki je velikokrat kar t.i. bianco izjava (Amnesty International 2010, 67).

⁷⁹ Amnesty International (2010, 66) tako navaja, da je bilo leta 2008 bilo izvedenih le 1356 pregledov v kmetijskem sektorju, 1015 v proizvodnji in 457 v gradbenem sektorju, kar v primerjavi s prejšnjimi leti predstavlja od 78 do 88 odstotni upad. Poleg tega so inšpektorji leta 2008 obiskali le 12 gospodinjstev.

⁸⁰ Amnesty International (2010, 70) je zbral primere, ko so delavci migranti tudi po dve leti odločitev glede neizplačanih plač. Ko sodišče odloči v korist delavca, to velikokrat še ne pomeni konca postopka; ker obsojeni delodajalec pogosto ne želi izplačati plač, je za izvršitev sodbe potrebno vložiti še tožbo na izvršbo (Amnesty International 2010, 70). Številni delavci migranti tako zaradi dolgotrajnosti postopkov kljub realnim možnostim uspeha opustijo iskanje pravice (prav tam).

Problem je tudi v tem, da delavce migrante, ki vložijo pritožbo, delodajalec pogosto odpusti ali jim s tem grozi, s čimer delavci ostanejo brez službe in prihodka ter tudi brez veljavnega delovnega dovoljenja. Prekinitev delovnega dovoljenja po tem, ko delavec migrant vloži pritožbo, sicer ni protizakonita, so pa delavci po tem izpostavljeni potencialni aretaciji, kazni in deportaciji (Amnesty International 2010, 67, 68). Piper (2005, 9, 10) tako navaja primer, ko je veliko število delavcev vložilo tožbo na delovno sodišče v zvezi z neizplačevanjem plač ali odpustom brez odpovednega razloga, vendar jim Urad za imigracijo ni podaljšal vize, da bi lahko ostali v državi in dosegli pravico. Malezijska zakonodaja sicer omogoča izdajo posebne trimesečne dovolilnice odpuščenemu delavcu, da ostane v državi za čas trajanja svojega primera, vendar pa je postopek za njeno pridobitev zapleten in drag, poleg tega pa se dovolilnica izdaja po prosi presoji Urada za imigracijo. Za obnovitev veljavnosti dovolilnice je potrebno plačevati vsak mesec, in sicer 29 dolarjev, v tem času pa je migrantom prepovedano opravljati plačano delo⁸¹ (Piper 2005, 10; Robertson 2008, 7). Amnesty International (2010, 68) je sicer ugotovila, da se delavcem, ki želijo ostati v državi tudi po pretečenih treh mesecih in nadaljevati s postopkom pred sodiščem, dovolilnica običajno podaljša, vendar največkrat le po 7 ali 8 mesecih.

Delavci, ki so jim bile kršene pravice, tako v praksi nimajo dostopa do pravnih sredstev – v primeru spora z delodajalcem ali agencijo za posredovanje dela jim namreč grozi odpust in posledično neregularnost statusa ter deportacija; takšna praksa se v zadnjih letih ne spreminja. Vezanost statusa delavca migranta na delodajalca tako povzroči, da so delavci migranti zelo ranljivi za izkoriščanje, zakonodaja na področju priseljevanja pa tako lahko »izigra« oziroma prevlada nad delavskimi pravicami (Balasubramaniam 2013; MakeITFair 2013).

Balasubramaniam (2013) izpostavlja tudi, da mehanizmi za popravo krivic v Maleziji niso učinkoviti, saj »delavci migranti nimajo zadostne podpore, da bi te mehanizme uveljavili, denimo nimajo na voljo prevajalcev, informacij o zakonodaji in pravnih postopkih, pravne pomoči. Tudi uradniki neradi pomagajo delavcem migrantom, saj so težave, s katerimi se soočajo, zapletene in obsežne.« (glej tudi Tenaganita 2013b) Delavci migranti pogosto tudi sploh ne vedo, kam se v svojem lahko obrnejo po pomoč; neka zaposlena v gospodinjstvu je tako povedala, da je dolgo trpela grožnje in nasilje svojega delodajalca, ker ni imela dostopa

⁸¹ V nekaterih primerih sicer stroške potovanja in bivanja krije sindikat iz države izvora, tako da se delavec migrant lahko vrača v Malezijo na obravnave v zvezi s svojim primerom, vendar je to redko (Piper 2005, 10). Amnesty International (2010, 68) poudarja, da so delavci tako pogosto primorani delati na črno, čeprav v teh primerih imigracijski uradniki iz humanitarnih razlogov »pogosto zamižijo na eno oko«.

do telefona in ni vedela, kje se nahaja policijska postaja (glej denimo Amnesty International 2010, 41).

Amnesty International (2010, 34, 35) pa poleg tega beleži primere, ko so delavci zaradi neizplačevanja plač ob pomoči nevladne organizacije Tenaganita vložili pritožno na oddelek za zaposlovanje na Ministrstvu za človeške vire, ki je celo odločil v korist delavcev. Ti pa tudi po letu dni od odločitve niso prejeli plačila, saj malezijske oblasti niso storile ničesar, da bi se odločitev dejansko izvršila. Drug primer, ki ga je razkrila Amnesty International (2010, 40) je primer zaposlene v gospodinjstvu, ki je policiji prijavila posilstvo. Storilec – njen delodajalec – je bil sicer pridržan, a izpuščen ob pologu varščine, vendar je žrtev zaradi tega, ker se še leto dni po aretaciji sojenje ni začelo, tožbo umaknila.

Balasubramaniam (2013) je v intervjuju tudi poudarila, da je poleg pravic z naslova zaposlovanja delavcem migrantom državljske pravice, denimo glede zakonske zveze, svobode združevanja, prepovedi pridržanja brez sojenja in pravice s področja zdravstvenega varstva, praktično nemogoče uveljavljati; je pa izpostavila še, da imajo pri njihovem uveljavljanju težave tudi malezijski državljani. Vlada sicer stanje na področju pravic delavcev migrantov skuša izboljšati, vendar je njihov odziv precej »mlačen in nezavzet«, saj področja priseljevanja ne urejajo z vidika pravic, ampak iz varnostne perspektive (prav tam).

7.11 Izkoriščanje, prisilno delo in trgovanje z ljudmi

Zaradi razširjenosti in grobih kršitev človekovih pravic se v tem poglavju še enkrat strnjeno in nekoliko podrobneje posvečamo izkoriščanju in prisilnemu delu, katerega žrtve so pogosto delavci migranti. Zavajanje in prevare delavcev migrantov s strani agentov z namenom pridobivanja materialnih koristi, novačenje mladoletnih oseb in ponarejanje osebnih dokumentov zanje, nespoštovanje ali zamenjava pogodbe po prihodu v Malezijo, naknadni dodatni odbitki od plače, nepridobitev ustreznih dovoljenj za delavca, odvzem potnih listov – vse to so dejanja, katerih namen je izkoriščanje (Amnesty International 2010, 49). Delavci migranti za malo plačilo opravljajo težaška dela v slabih razmerah, delodajalci jim od plače odštevajo razne naknadne odbitke ali pa jim ne izplačujejo plač, včasih jim ne krijejo zdravstvene oskrbe v primeru poškodbe na delu, delavci pa v takšnih pogojih vztrajajo – odplačati morajo posojilo in visoke obresti in druge stroške za agente, od njihovega zaslužka je odvisna družina doma. Včasih v slabih delovnih in bivalnih pogojih vztrajajo tudi zaradi

groženj ali nasilja ali pa zato, ker jim je z delovnega mesta preprečeno in prepovedano oditi. Ker delodajalec večini delavcev odvzame potni list, nimajo pri sebi nobenega dokaza, da v državi bivajo in delajo legalno, torej tvegajo pripor in deportacijo (Amnesty International 2010, 50; US Department of State 2013a, 65, 66).

Malezijska ustava prepoveduje prisilno delo – delo, ki ga delavec ne opravi po lastni volji in ga izvrši zaradi grožnje kazni –, s preprečevanjem česar naj bi se ukvarjalo pet vladnih agencij, vendar pa naj bi se kljub temu, tudi zaradi neučinkovitosti vladnih aktivnosti, primeri prisilnega dela ali pa pogojev, ki bi lahko vodili k prisilnemu delu, v praksi pojavljali. Za to gre predvsem pri delavcih, zaposlenih na plantažah, v ribištvu, proizvodnji električnih naprav ter v gostinstvu in pri delu v gospodinjstvu; največkrat se prisilno delo izrazi kot dolžniška vezanost, še posebej v primeru delavcev migrantov, ali pa prisilno delo v gospodinjstvu (US Department of State 2013a, 65, 66). V letu 2012 so imigracijski uradniki pomagali več kot 100 zaposlenim v gospodinjstvu, ki so bili žrtve prisilnega dela: delavke so imele izredno dolge delovnike, omejeno svobodo gibanja, večkrat pa naj bi jih tudi pretepli. V tem primeru so odgovorne agente aretirali (prav tam).

Delavci migranti, ki so z zavedeni ali prevarani v času novačenja, transporta ali sprejema z namenom izkoriščanja, so žrtve trgovine z ljudmi. Prisilno delo in druge prakse, ki so podobne suženjstvu, so v vsakem primeru izkoriščevalske. Številni delavci so tudi žrtve dolžniške vezanosti (prav tam). Čeprav so storilci kaznivega dejanja trgovanja z ljudmi posamezniki, takšno početje malezijska vlada olajšuje z ohlapno zakonodajo, ki ureja področje zaposlovanja, toleriranjem dogovorov agencij za posredovanje dela, ki povzročijo zlorabe, pomanjkljivim nadzorom in neizvajanjem zakonodaje na področju preprečevanja trgovine z ljudmi, poleg tega pa od zaposlovanja tuje delovne sile pobira tudi pristojbine (Balasubramaniam 2013). V letu 2012 so tako tožilci pričeli z 19 primeri trgovanja z ljudmi, večina se je nanašala za zaposlene v gospodinjstvu; en izmed obtoženih je bil obsojen na 12-letno zaporno kazen (US Department of State 2013, 66). Amnesty International (2010, 52–54) je zasledila celo primer, ko so bili v primeru trgovanja z ljudmi neposredno vključeni uradniki urada za priseljevanje.

7.12 Zaposleni v gospodinjstvu

Zaposleni v gospodinjstvu, to so v veliki večini ženske, so še posebej ranljivi za zlorabe, saj delajo na domu svojega delodajalca, skriti in izolirani od virov pomoči, zato kršitvam njihovih pravic namenjam posebno poglavje. Seveda vsi niso žrtve zlorab, vendar le malo minimalnih standardov glede narave njihovega dela in praktična izključitev tovrstnega dela iz delovne zakonodaje, konkretno zakona o zaposlovanju in zakona o nadomestilih delavcem, neurejenost področja zaposlovanja ter pomanjkljiv nadzor agencij za posredovanje dela pomenijo, da so pogoji zaposlitve in dela zaposlenih v gospodinjstvu prepuščeni presoji delodajalca in da zaposleni ne uživajo varnosti zaposlitve. Zaposlene v gospodinjstvu v Maleziji pogosto spremlja tudi stigma, ki omogoča in opravičuje ponižujoče ravnanje (Huling 2012, 647; Human Rights Watch 2011, 56, 63; Piper 2005, 7). Piper in Satterthwaite (2007, 245) opozarjata tudi na paradoks, in sicer, da je delo v gospodinjstvu v Maleziji uradno prepoznano za namene pridobivanja vize oziroma dovoljenja, vendar pa pravni status ne zagotavlja nujno tudi priznanja in zaščite v okviru delovnopravne zakonodaje.

Trajanje zaposlitve, odgovornosti zaposlene, delovno mesto, nastanitev, hrana in zdravstvena oskrba so določene s pogodbo med delodajalcem in delavko ali pa med agencijo za posredovanje dela in delavko. Število delovnih ur, ki jih morajo dnevno opraviti zaposleni v gospodinjstvu, zakonsko ni omejeno, prav tako ni določeno plačilo nadur ali število dela prostih dni oziroma dni, namenjenih počitku (Amnesty International 2010, 63; Piper 2005, 7, 8). Pričakuje se, da bodo delavke v gospodinjstvu delale tudi 12 ur na dan ali več; Human Rights Watch (2011, 61) poroča o primeru kamboške delavke, ki je morala delati tudi po 16 ur na dan. Odmori med delom ali dela prosti dnevi jim običajno ne pripadajo; izjema so delavke v gospodinjstvu, ki prihajajo s Filipinov: na vztrajanje filipinske vlade jim pripada en dela prost dan tedensko. Nekateri delodajalci od njih celo pričakujejo, da bodo čez dan zaposlene v njihovem podjetju, zvečer pa opravljale delo v gospodinjstvu (Amnesty International 2010, 38; Human Rights Watch 2011, 58). Številne kamboške delavke, ki jih je intervjuvala organizacija Human Rights Watch (2011, 57, 58) poročajo o nerednem plačevanju ali celo neizplačevanju plač, mnoge pa plačo prejmejo v enem kosu ob poteku njihove dveletne pogodbe. Nekateri delodajalci so delavkam od plače denimo odštevali stroške razbite posode, čistil ali medicinske oskrbe, če so jo potrebovale, ali pa odbitke od plače napravili in povsem nerazumljivih razlogov. Višina plač delavk se običajno razlikuje

glede na državo, iz katere prihajajo: organizacija Human Rights Watch tako navaja, da je splošno znano, da so delavke v gospodinjstvu, ki prihajajo s Filipinov, najboljše plačane.

Delodajalci ali agentje zaposlenim v gospodinjstvu pogosto odvzamejo potne liste, jim gibanje omejuje zgolj na gospodinjstvo oziroma jim prepovejo izhode brez nadzora, nekateri pa jim celo prepovejo komuniciranje in stike z družino. Zaposleni v gospodinjstvu so pogosto podvrženi tudi tveganim delovnim pogojem, denimo morajo uporabljati agresivna čistila brez ustrezne zaščite, in neustreznim bivalnim pogojem, denimo spijo pod stopnicami ali na tleh kopalnice. Pogosto tudi ne dobijo zadostne količine hrane, včasih delodajalec to uporabi celo kot obliko kaznovanja, ali pa dobijo neprimerno ali celo pokvarjeno hrano (Huling 2012, 468, 469; Human Rights Watch 2011, 61).

Nekatere določbe zakona o zaposlovanju se sicer nanašajo tudi na zaposlene v gospodinjstvu, in sicer naj bi plačno obdobje ne presevalo enega meseca, plačilo pa naj bi bilo zaposlenemu nakazano najkasneje sedmi dan po izteku tega obdobja brez nezakonitih odbitkov od plače. Poleg tega pa zakon o preprečevanju trgovine z ljudmi kot kaznivo navaja trgovanje z ljudmi za namene prostitucije ali prisilnega dela (Human Rights Watch 2011, 72–73). Kljub temu je doseganje pravice težko, pregon zlorab migrantov pa se zgodi le redko. Human Rights Watch (prav tam) je zbral primere, ko policija ni preiskala vložene pritožbe ali pa so preiskave trajale zelo dolgo. V tem času bi moral delavec migrant, ki je pritožbo vložil, ostati v državi, vendar le-ti pogosto nimajo varnega bivališča ali pa dostopa do svetovanja in drugih podobnih storitev. Za razreševanje delovnopравnih sporov, denimo glede neizplačanih plač, tako ne obstajajo jasni mehanizmi; zadeve se urejajo s pogajanjem po neformalni poti preko agentov, ambasad ali ob pomoči nevladnih organizacij ali agencij za posredovanje dela (Human Rights Watch 2011, 68). Ko so v težavah, na primer ubežijo nasilnemu delodajalcu (več glej spodaj), delavke velikokrat ne vedo, kam naj se zatečejo, zato se obrnejo na svojega agenta; le-ti jih največkrat pošljejo kar nazaj k istemu delodajalcu, pogosto pa jim tudi grozijo (Human Rights Watch 2011, 61, 62). Malezijsko ministrstvo za ženske, družino in razvoj skupnosti sicer upravlja zavetišča, kamor policija in nevladne organizacije včasih napotijo delavke v gospodinjstvu, ki so žrtve zlorab, vendar Human Rights Watch (2011, 75) dvomi v resnično zavezanost oblasti k pomoči in podpori žrtvam, saj, »čeprav je obstoj zavetišč korak naprej pri razlikovanju med žrtvami trgovanja z ljudmi in nedokumentiranimi migranti, ni del celovitega pristopa k podpori, ki bi v ospredje postavljala žrtev« (prav tam).

Pogosto so delavke v gospodinjstvu tudi žrtve poniževanja, psihičnega oziroma psihološkega in fizičnega nasilja: Huling (2012, 650) navaja podatke študije MOD, ki je ugotovila, da je kar polovica vseh delavcev migrantov, zaposlenih v gospodinjstvu, žrtev verbalnega in/ali fizičnega nasilja, vključno s spolnim nasiljem. Human Rights Watch (2012) nadalje ugotavlja, da je zaradi nasilja in zlorab v zatočiščih, ki jih nudijo veleposlaništva Šri Lanke in Indonezije v državah, kot so Malezija, pa tudi Saudska Arabija in Kuvajt, v katerem koli trenutku moč najti od 100 do 600 žensk. Amnesty International (2010, 39–41), Human Rights Watch (2011, 59, 60) in US Department of State (2013a, 70) so zbrala pričevanja o primerih, pri katerih gre praktično za izživljanje nad zaposleno: polivanje z vrelo vodo in vročim oljem, pretepanje z železno palico ali palico za golf, stradanje, puljenje ali britje las, ščipanje, obmetavanje s hrano. Nek delodajalec je zaposleno pretepel, davil, ji grozil z nožem in posilil, neka druga delodajalka je svojo zaposleno napadla z vročim likalnikom. Nekateri delavke kaznujejo, tudi za male »napake«, tako, da jih zmerjajo, prisilijo k dolgotrajnemu klečanju ali čepenju, jim odrekajo možnost opravljanja verskih obredov, na primer molitev ali posta, in podobno. Čeprav oblasti delodajalce, ki svoje zaposlene v gospodinjstvu zlorablajo, preganjajo, žrtve pogosto nimajo dostopa do zdravstvene pomoči ali morajo zanjo plačati celo več kot drugi, zaradi stigme, izolacije in nadlegovanja s strani agencij za posredovanje dela ter pomanjkanja učinkovitih mehanizmov za pritožbe pa žrtve zlorabe le redko prijavijo. Pogosto se delavkam grozi, da jih bodo poslali domov, če bodo prijavile nasilje (Human Rights Watch 2011, 59, 60; US Department of State 2013a, 70). Huling (2012, 648, 649) ob tem poudarja, da ekstremno nasilje, celo uboje zaposlenih v gospodinjstvu, malezijska javnost dojema bolj kot posamezne ekscese in ne vsesplošno razširjeno sistemsko prakso, vendar ob tem prepričanju postavi podatke indonezijske organizacije Migrant Care, ki je poročala o tem, da je leta 2009 v tujini umrlo kar 1018 delavk migrantk, večina od njih v Maleziji in Saudski Arabiji, ki sta glavna »trga« za indonezijske delavce migrante, zlasti za zaposlene v gospodinjstvu. Indonezijska vlada (prav tam) denimo tudi ocenjuje, da je okoli 1000 žensk, zaposlenih v gospodinjstvu, žrtev nasilja in slabega ravnanja – čeprav je prijavljenih le 50 takšnih incidentov letno izmed 300000 indonezijskih zaposlenih v gospodinjstvu v Maleziji –, od udarcev, brc, do hujših napadov, ki zahtevajo celo hospitalizacijo, pri čemer ocenjuje, da številni manjši napadi sploh niso prijavljeni oziroma obravnavani.

Zgoraj opisane zlorabe in kršitve, s katerimi se soočajo zaposleni v gospodinjstvu – zavajanje, novačenje mladoletnih oseb, zadolževanje, odvzem osebnih dokumentov, omejevanje osebne

svobode in komuniciranja, grožnje in nasilje, neizplačevanje plač, slabi delovni pogoji, omejen dostop do pravnih sredstev – lahko vodijo do situacij, ki pomenijo prisilno delo, trgovanje z ljudmi ali dolžniško vezanost. Irene Fernandez (v US Department of State 2013a, 71) poudarja, da bi morala vlada pri uresničevanju memorandumov o razumevanju glede zaposlovanja v gospodinjstvu z državami izvora celostno urediti področje novačenja, napotitve in zaposlovanja delavcev migrantov. Neurejenost tega področja namreč kaže, da so delavke »ujete«, in sicer tako fizično kot ekonomsko, in da se lahko osvobodijo le s tveganim pobegom, ki pa lahko pomeni aretacijo, pridržanje in deportacijo (Human Rights Watch 2011, 63–68).

7.13 Nedokumentirani delavci

Ukrepi malezijske vlade proti nezakonitemu priseljevanju postajajo vse strožji: mejne kontrole, kazenski ukrepi, pripori in deportacije neregularnih migrantov, med katere sodijo tako nedokumentirani delavci kot tudi begunci in žrtve trgovine z ljudmi. Delodajalci pogosto izkoriščajo nedokumentiran status delavcev, ki pa velikokrat, kot smo opisali že zgoraj, sploh ni krivda delavca; njihov status je odvisen od delodajalca (Kaur 2008, 14; MakeITFair 2013; Piper 2005, 9). Kaur (2008, 15), denimo, kot problematično ocenjuje ureditev⁸², ki omogoča delodajalcem, da delavce zaposlijo preko podjetij za najemanje delovne sile. Te v državo pripeljejo veliko število delavcev »na zalogo«, tudi do 500 delavcev brez konkretne pogodbe, in jih nato »prodajo« naprej. Vsi delavci ne dobijo službe in zato postanejo neregularni oziroma nedokumentirani migranti, a ne po svoji krivdi.

Za izvrševanje imigracijske zakonodaje so v Maleziji pristojna Urad za imigracijo in policija; prvi ukrepi za regularizacijo bivanja nedokumentiranih migrantov in posledične amnestije so se sicer pričele izvajati konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, od takrat pa so malezijske oblasti aretirale in izgnale že na sto tisoče nedokumentiranih migrantov (Kaur 2008, 14). Zadnji večji program poskusa regularizacije statusa nedokumentiranih migrantov, poimenovan 6P, je bil uveden leta 2011; po besedah nevladne organizacije Tenaganita (2013b) je prava polomija, saj se je sprevrgel v še eno dobičkonosno aktivnost privatnih agentov: 1,3 milijona nedokumentiranih migrantov se je registriralo pri Ministrstvu za notranje zadeve in plačalo tudi po več kot 4000 malezijskih ringitov za pridobitev dovoljenja,

⁸² Ob tem opozarja predvsem na nekoordiniranost politik in posameznih vladnih agencij (Kaur 2008, 15).

a so številni ostali nedokumentirani zaradi prevar agencij, ki so za opravljanje te storitve pridobile licenco pri ministrstvu. Licenco je pridobilo 277 agencij, ki pa so v številnih primerih migrantom zagotovile le delovno dovoljenje, ne pa dejanske zaposlitve; tudi ti migranti so sedaj tarča pregona (Tenaganita 2013a). Oblasti zoper goljufije še niso ukrepale, kljub številnim podanim ovadbam, prav tako pa Tenaganita (2013b) trdi, da so postopki legalizacije netransparentni.

Vlada pa se pri odkrivanju in »odstranjevanju« nedokumentiranih migrantov vse bolj zanaša na prostovoljske enote RELA in sosedske straže (Kaur 2008, 14). Pripadniki RELA imajo pristojnost⁸³ ustaviti vsakogar, za kogar menijo, da je terorist, nedokumentiran delavec ali kako drugače nezaželena oseba, in to osebo aretirati ali preiskati njene prostore brez sodnega naloga; pripadnikov RELA se delavci migranti zelo bojijo, saj delujejo poniževalno in nasilno. Pogosto so tudi brez uniforme⁸⁴, s čimer se ne razlikujejo od »običajnih« kriminalcev (Amnesty International 2010, 56; Robertson 2008, 3). Takšno samovoljno izvajanje imigracijske politike je pripadnike RELA že večkrat postavilo v situacije, ko so aretirali osebe tujih veleposlaništev v državi ali pripadnike ameriške vojske, pa tudi povsem »običajne« delavce migrante, čeprav so v državi prisotni povsem zakonito (več glej Amnesty International 2010, 55, 61).

Neregularno bivanje v državi⁸⁵ je kaznivo in se kaznuje z zaporno kaznijo do pet let, telesno kaznijo (šest udarcev z bičem za moške in nič za ženske), globo v višini približno 2500 evrov in deportacijo (MakeITFair 2013; Robertson 2008, 3). Delodajalci, ki zaposlujejo več kot pet neregularnih migrantov, so oprav tako lahko kaznovani z zaporno in telesno kaznijo in globo, vendar pa nevladna organizacija Suaram (v Kaur 2008, 14) poroča, da je število obsojenih razmeroma majhno. Balasubramaniam (2013) v zvezi s tem poudarja tudi, da delodajalci

⁸³ Amnesty International (2010, 55) sicer opozarja, da naj pripadniki RELA že od leta 2009 ne bi imeli več pooblastil za izvajanje imigracijske politike, vendar je organizacija zabeležila več primerov njihovega delovanja tudi po tem.

⁸⁴ Dejstvo, da policija in pripadniki RELA pogosto delujejo brez uniforme, pa zlorablajo tudi nekateri civilisti, ki tako od delavcev migrantov denimo zahtevajo denar in jih nadlegujejo ali pretepajo pod pretvezo, da so policisti brez uniforme (Amnesty International 2010, 56).

⁸⁵ Na tem mestu je potrebno najprej pojasniti, da begunci, kot jih priznava Urad visokega komisarja ZN za begunce, v Maleziji nimajo statusa, saj država ni podpisnica Konvencije ZN o beguncih iz leta 1951 in nima zakonodaje, ki bi urejala podeljevanje azila oziroma statusa begunca. Vsakdo brez veljavne vize oziroma dovoljenja je tako lahko aretirani, obsojen in zaprt; po prestani zaporni kazni pa se znajde v centrih za pridržanje, pogosto za več mesecev (Kaur 2008, 16; Thom 2010). Oblasti sicer posameznikov, ki bi jim bil po konvenciji priznan status begunca, običajno ne deportirajo – čeprav Kaur (2008, 16) navaja, da malezijske oblasti begunce iz Burme pogosto vračajo na Tajsko, kjer ti postanejo žrtve trgovine z ljudmi – in načeloma sodelujejo z Uradom visokega komisarja ZN za begunce in humanitarnimi organizacijami, vendar pa zaščita človekovih pravic ni v središču azilne politike (prav tam).

pogosto podkupijo uradnike, da jih ti ne kaznujejo, medtem ko delavci tega običajno ne morejo storiti. Nedokumentirani delavci, ki jih aretirajo oblasti ali pripadniki RELA, končajo v priporu v centrih za pridržanje za nedoločen čas. V njih delujejo posebna imigracijska sodišča, ki jih je vlada ustanovila zato, da bi pospešila proces sojenja neregularnim migrantom, vendar pa v praksi pomenijo zgolj »transfer neregularnih migrantov iz centrov za pridržanje v zapore« (Kaur 2008, 15). Njihovo delovanje pa malezijsko združenje pravnikov (v Robertson 2008, 2, 3) obsoja tudi zato, ker delavcem ni dana možnost, da bi razumeli obsodbe in potek procesa v svojem jeziku, prav tako pa jim je v praksi zanikana pravica do pravnega svetovalca.

Pogoji v priporu so slabi in nehumani, poleg tega pa vlada nevladnim organizacijam ne dovoljuje pregledov pogojev v priporu; bivalni pogoji so nezadovoljivi, saj so centri prenatrpani – v večini od 16 centrov za pridržanje je nastanjenih več ljudi, kot jih lahko sprejmejo –, priprtim nista na voljo primerna hrana in pitna voda, medicinska oskrba ni na voljo⁸⁶, številni podležejo boleznim, kot je letsospiroza, ki se prenaša s podganjim urinom, obstajajo poročila o napadih, mučenju in zlorabah, celo smrtih. Zaradi takšnih pojavov so nedokumentiranim migrantom grobo kršene človekove pravice (Kaur 2008, 15; Suaram v Piper 2005, 7, 8; Thom 2010; US Department of State 2013a, 5).

Nadalje, Robertson (2008, 3) navaja ugotovitve malezijskega združenja pravnikov, ki ocenjuje, da je kar 33 odstotkov populacije v malezijskih zaporih tujcev, čeprav so tujci storilci le 2 odstotkov kaznivih dejanj v državi letno, po nekaterih podatkih pa zgolj 1 odstotka (Tenaganita 2013b). Kljub temu so nedokumentirani migranti za vlado privlačni grešni kozli za povečevanje stopenj kriminala, drog, prostitucije in drugih kriminalnih aktivnosti (prav tam). To je utemeljitev za pregon in izgon deset tisočih nedokumentiranih migrantov; eden največjih takšnih pregonov se je pričel prav septembra 2013 (Tenaganita 2013a). Nevladna organizacija Tenaganita (v US Department of State 2013a, 71) je poročala, da je bilo samo v letu 2011 več kot 1500 primerov zlorabe migrantov, vključno z nedokumentiranimi delavci migranti, in 500 kršitev imigracijske zakonodaje s strani delodajalcev. Delavci so bili po tem, ko so odslužili zaporno kazen, v veliki večini primerov deportirani, delodajalci pa oproščeni krivde.

⁸⁶ Izvajajo jo večinoma nevladne organizacije, če jim je dovoljen vstop v centre za pridržanje (US Department of State 2013a, 5).

Poleg tega pa izvajanje imigracijske politike zaznamujeta tudi nasilje in korupcija: policija pogosto ustavlja delavce migrante, zlasti ko se denimo odpravijo po nakupih, in jih legitimira; če pri sebi nimajo dokumentov, od njih zahtevajo plačilo, tudi več kot 200 ameriških dolarjev, in če pri sebi nimajo denarja, jih pretepejo. Pogosto preiskujejo tudi bivališča delavcev migrantov, pri čemer so zelo nasilni ali pa delavcem migrantom celo odtujijo osebne in dragocene predmete; podobno velja tudi za pripadnike RELA (Amnesty International 2010, 57–60). Žrtve takšnih praks so pogosto tudi dokumentirani delavci, regularni migranti, ki pri sebi nimajo osebnih dokumentov, ker jim jih odvzamejo delodajalci (Amnesty International 2010, 59). Thom (2010) navaja tudi primere, ko so imigracijski uradniki ženske in moške, ki so jih odkrili in bi jih morali deportirati, prodali kot belo blago ali za sužnje na ladjah za ribolov, razen če ti pri sebi niso imeli denarja, s katerim so uradnike lahko podkupili; v tem primeru so lahko ostali v Maleziji. Oblasti naj bi sicer v zadnjem času takšno početje izkoreninile (Thom 2010).

Za zaščito pred takšnim ravnanjem nekatere nevladne organizacije za pomoč beguncem delavcem migrantom izdajo nekakšne identifikacijske kartice, vendar jih policija pogosto ne upošteva, prav tako ne identifikacijskih kartic za begunce, ki jih izda Urad visokega komisarja ZN za begunce (Amnesty International 2010, 58). Ministrstvo za notranje zadeve naj bi sicer začelo z izdajanjem identifikacijskih kartic, ki bi beguncem dovolile začasno ostati v državi (Amnesty International 2010, 60).

7.14 Članstvo v sindikatih in zagovorništvo pravic delavcev migrantov

Pravica do organiziranja je ena temeljnih pravic, ki omogoča zahtevanje drugih pravic. Delavci migranti v Maleziji se skladno z obstoječo zakonodajo sindikatu lahko pridružijo, ne smejo pa v njem opravljati uradniških funkcij oziroma je zanje zahtevano malezijsko državljanstvo; delavci migranti običajno niso člani sindikata, prav tako pa s to svojo pravico sploh niso seznanjeni. Nekateri delavci imajo v svoji pogodbi celo klavzulo, ki jim prepoveduje aktivnost oziroma članstvo v sindikatu, čeprav je to v nasprotju z malezijsko zakonodajo. Kršitev pogodbe se tako lahko kaznuje z odpovedjo, to pa vodi v neveljavnost delovnega dovoljenja in deportacijo; Urad za imigracijo pa med drugim določa, da bodo delavci migranti, če bodo odkriti pri opravljanju kakršnih koli prevratniških ali protizakonitih aktivnostih, nemudoma vrnjeni v svojo državo na lastne stroške. Poleg tega so problematični tudi pogoji, ki jih za pridobitev delovnega dovoljenja navaja Ministrstvo za notranje zadeve;

delavec migrant naj skladno s pogoji ne bi bil član nobene organizacije, kar pa si delodajalci običajno tolmačijo kar kot prepoved članstva v sindikatu (MakeITFair 2013; Piper 2005, 9, 10; Robertson 2008, 8; US Department of State 2031a, 59, 60).

V Maleziji so sindikati vseh glavnih sektorjev gospodarstva pridruženi Svetu sindikatov Malezije⁸⁷, ki ima reprezentativno vlogo. Svet je bil ustanovljen leta 1949, leta 1955 pa je bil registriran po zakonu o družbah (in ne po zakonu o sindikatih), zato kot tak ne more pozivati k stavki in ima malo nadzora nad člani. V Maleziji je sicer le okoli 10 odstotkov delavcev sindikalno organiziranih (Piper 2005, 15). Svet delavcem migrantom nudi le malo storitev, in sicer zato, ker so številni delavci migranti v »tradicionalnih« sektorjih gospodarstva nedokumentirani ali pa jim pogodbe prepovedujejo članstvo v sindikatu, pa tudi zaradi politične usmeritve sindikata, ki je do pred kratkim dajala prednost domačim delavcem oziroma delavce migrante dojemala kot »plenilce« delovnih mest domačih delavcev, vzroke za nižanje plač in na splošno kot socialno problematiko (Piper 2005, 17, 18, 20). Svet sicer ima pododbor, ki se ukvarja s tujimi delavci, vendar se le-ta sooča s pomanjkanjem sredstev in zaposlenih (prav tam).

V Maleziji je tudi pravica do stavke močno omejena, napoved stavke denimo zahteva tajno glasovanje sindikata, rezultate katerega je potrebo predložiti Ministrstvu za človeške vire, ki nato stavko odobri; če je ne, so stavkovne aktivnosti nezakonite (US Department of State 2013a, 63). Tako že od leta 1962 ni bilo večje stavke zaposlenih v industriji, vendar US Department of State (2013a, 61) beleži primere stavk delavcev migrantov: 600 nepalskih delavcev, zaposlenih v tekstilni industriji, je stavkalo zaradi neprimerne prehrane, kamboški delavci pa so 3 dni stavkali zaradi nezadovoljstva s pogoji nastanitve in višino plače.

V zadnjem času je Svet sindikatov Malezije na področju problematike delavcev migrantov v sodelovanju z nevladnimi organizacijami⁸⁸ sicer pričel z zagovorništvom in predstavljanjem posameznih delavcev migrantov, ki so vložili pritožbo pri oddelku za zaposlovanje, zlasti glede neizplačila plač in kompenzacij, in v primerih mediacije, kjer je dovoljena prisotnost članov sindikata, odprli pa so tudi pogovore glede viz. Posamezni sindikati so, vsaj na deklaratorni ravni, bolj odprti do težav delavcev migrantov (Piper 2005, 17, 19). Zlasti v

⁸⁷ Poleg tega obstaja tudi sindikat uslužbencev javnega sektorja (več glej US Department of State 2013a, 61).

⁸⁸ Piper (2005, 19) sicer trdi, da nekateri sindikalisti, zlasti tisti starejši, ne zaupajo nevladnim organizacijam, ki naj bi po njihovem imele svojo agendo.

sektorjih, ki večinoma zaposlujejo delavce migrante s kratkotrajnimi pogodbami, denimo v lesarstvu, so sindikati aktivnejši, vendar je organizacija delavcev migrantov težka zaradi nerazumevanja jezika in sporov med posameznimi nacionalnimi skupinami migrantov, prakse podjetij, ki grozijo ali celo odpuščajo delavce migrante, ki se pridružijo sindikatu, in imigracijske politike oziroma takojšnje deportacije delavca migranta, ki je odpuščen. Sindikalna aktivnost se tako pogosto prične v tajnosti (Piper 2005, 18). Delavci migranti izmed sebe pogosto sicer izberejo neformalnega predstavnika, vendar pa je ta nato pogosto žrtev šikaniranja s strani delodajalca (US Department of State 2013a, 64). Težavnost sindikalnega organiziranja se po sektorjih razlikuje, tudi zaradi specifik posameznih sektorjev: gradbeni sektor denimo zaznamuje velika mobilnost delavcev in kompleksen sistem podizvajalcev, na katere je vezano tudi izplačilo plač, pa tudi vezanost delavcev na posamezne projekte in nedokumentiranost delavcev. Težave se pojavljajo tudi na področju dela v gospodinjstvu, ki za enkrat še ni vključeno v sindikalno dejavnost, vendar Svet namerava zaposlenim v gospodinjstvu pomagati pri ustanovitvi sindikata. Prvi primer priznane sindikalne dejavnosti delavcev migrantov sicer beležimo v industriji pohišstva; ena izmed tovarn namreč zaposluje kar 100 odstotkov tujih delavcev (Piper 2005, 21, 22).

Piper (2005, 15) in Robertson (2008, 9) pa navajata tudi zaskrbljujočo prakso, in sicer da je v Maleziji tudi domačinom oteženo ustanavljanje sindikatov ter da je »njihova moč enaka nič«. Obstajajo primeri, ko delodajalci domače delavce, ki so aktivni v sindikatu, odpustijo in namesto njih zaposlijočasne delavce ali pa delavce migrante, ki pa jim je delovanje v sindikatu prepovedano; ker ne smejo glasovati, je šteto, da so »proti« (US Department of State 2013a, 64). Delavce migrante delodajalci ustrahujejo tudi z namenom preprečiti jim glasovanje ali zagotoviti, da bodo glasovali proti zahtevam sindikata⁸⁹, zlasti v primeru ustanovitve oziroma zagotovitve priznanja sindikata s strani delodajalca, ko mora »za« glasovati 50 odstotkov zaposlenih (US Department of State 2013a, 63). Na ta način, in ob upoštevanju omejujoče zakonodaje in politik, otežujejo sindikalno aktivnost in zmanjšujejo moč in pomen sindikatov.

V Maleziji tudi ni organizacij, ki bi jih v imenu (delavcev) migrantov vodili tujci, z izjemo nekaj filipinskih duhovnikov, ki vodijo skupine v okviru cerkva, in dejavnosti, ki jih izvajajo

⁸⁹ Glasovanje je tajno in zahteva večino vseh glasov, zakon pa ne zagotavlja varovalk zoper manipulacije s strani delodajalca, ki denimo med tiste, ki glasujejo, lahko »dodaja«časne delavce migrante in z ustrahovanjem zagotovi, da bodo glasovali proti sindikatu (Robertson 2008, 9).

tuja veleposlaništva. Na področju problematike delavcev migrantov so zelo aktivne nekatere nevladne organizacije, denimo Tenaganita, Women's Aid Organization in Suaram, ki pa se s tem področjem ne ukvarjajo primarno, ampak bolj iz potrebe »na terenu« (Piper 2005, 10). Ker se delavci migranti ne morejo samoorganizirati in predstavljati svojih interesov, sindikati pa njihove interese zagovarjajo le v omejenem obsegu, tudi Balasubramaniam (2013) poudarja, da regionalne in nacionalne nevladne organizacije opravijo večino dejavnosti zagovorništva pravic. Prej omenjene organizacije se tako ne ukvarjajo specifično s posebej ranljivimi skupinami ali migranti posameznih nacionalnih skupin, ampak so aktivne na področju zagovorništva pravic žensk in migrantov oziroma človekovih pravic na splošno, redno pa, kot že rečeno, delujejo tudi na področju problematike delavcev migrantov. Nevladne organizacije tako poleg osveščanja in zagovorništva pravic, denimo težav glede pogodb o zaposlitvi, zlorab in izkoriščanja, pomanjkanja informacij in izoliranosti zaposlenih v gospodinjstvu, nudijo tudi nekatere storitve, zlasti svetovanja in pomoči pri vlaganju pritožb (Piper 2005, 14). Piper (prav tam) poleg tega navaja še nekatere verske organizacije, ki poleg duhovne podpore nudijo tudi pravno svetovanje, informiranje in karitativne storitve, redno pa migrantske skupnosti tudi obiskujejo.

Nevladne organizacije v konkretnih primerih lahko delujejo le, ko se žrtve kršitev pravic že obrnejo neposredno nanje, medtem ko se sindikati lahko bolj vključujejo v konkretne spore ali denimo obiskujejo in pregledujejo delovne pogoje, prav tako pa imajo sindikati večjo pogajalsko moč pri vladi, opaža Piper (2005, 23). Zaradi hierarhične strukture sindikatov je sodelovanje z nevladnimi organizacijami pogosto oteženo, imajo pa sindikati pri opolnomočenju delavcev večji potencial zaradi masovnega članstva (prav tam). Na drugi strani so nevladne organizacije učinkovitejše na področju konceptualizacije, promocije in zagovorništva pravic, prav tako pa s povezovanjem in regionalnim sodelovanjem zagotavljajo bolj globalen pristop k problemu, vendar jih pogosto pestijo težave s pridobivanjem sredstev za svoje delovanje. Piper (2005, 22, 24) zato poudarja, da bi bilo tesnejše sodelovanje med nevladnimi organizacijami in sindikati smiselno, čeprav je doslej potekalo le v zelo omejenem obsegu⁹⁰.

Če povzamemo, varstvo pravic delavcev migrantov v Maleziji ni učinkovito, kršitve in izkoriščanje so razširjeni in pogosto. Zavajanje in prevare delavcev migrantov s strani agencij,

⁹⁰ Delno morda tudi kot posledica tekmovanja pri tem, komu bo pripisano »lastništvo« (ang. *ownership*) nad problematiko delavcev migrantov (Piper 2005, 19).

novačenje mladoletnih oseb in ponarejanje osebnih dokumentov zanje, nespoštovanje ali zamenjava pogodbe po prihodu v Malezijo, naknadni dodatni odbitki od plače, nepridobitev ustreznih dovoljenj za delavca, odvzem potnih listov – vse to so dejanja, katerih namen je izkoriščanje. Delavci migranti se običajno znajdejo v sektorjih gospodarstva, kjer opravljajo težaška, lahko tudi nevarna dela. Obstaja velik problem z nedokumentiranimi delavci migranti, ki so jim grobo kršene človekove pravice, in pri zaposlenih v gospodinjstvu, ki so izločeni iz delovnopravne zakonodaje. Ker so sredstva za popravo krivic v praksi nedostopna, zagovorništvo interesov in podpora delavcem migrantom v težavah tako zagotavljajo predvsem nevladne in migrantske organizacije.

8 IMPLIKACIJE OBSTOJEČEGA STANJA NA POLOŽAJ DELAVCEV MIGRANTOV

Preden se lotimo ocenjevanja učinkovitosti režima varstva pravic delavcev migrantov na primeru izbranih držav, se bomo nekoliko zadržali pri implikacijah obstoječega stanja, zlasti tistih, ki nakazujejo strukturne probleme na področju varstva pravic delavcev migrantov. Primera Filipinov in Malezije sta nam služila za ilustracijo dejanskega stanja v dveh državah oziroma tekom celotnega migracijskega procesa. Na tem mestu želimo stopiti korak nazaj in položaj, dostojanstvo in pravice posameznika ter prepoznane pomanjkljivosti režima zaščite pravic delavcev migrantov na primeru Filipinov in Malezije umestiti v širši kontekst globalnega kapitalizma in migracij. Glede na to, da iz prakse očitno izhaja, da je režim varstva pravic delavcev migrantov razmeroma neučinkovit, menimo, da bi učinkovit režim zaščite pravic delavcev migrantov te negativne implikacije moral preseči, česar se bomo nekoliko podrobneje dotaknili tudi v naslednjem poglavju.

V diskurzu migracij in razvoja so migracije obravnavane predvsem kot (pozitivna) »ekonomska sila, ki državam v razvoju zagotavlja rast«. S kvalitativno spremembo (ekonomskih) migracij so v ospredju tega diskurza predvsem začasni⁹¹ pogodbeni delavci migranti, ki so nizko- ali nekvalificirani, vezani na delodajalca, slabo plačani za opravljanje težaških del in z omejenimi pravicami (Rosewarne 2010, 99, 100). Kot smo omenili že v začetku, je argument za liberalizacijo migracijskih tokov oziroma začasnih migracij, čemur se natančneje posvečamo v magistrskem delu, stanje v državah v razvoju, ki se soočajo s presežkom delovne sile, zlasti ne- in nizko kvalificiranih delavcev, ki bi bili doma brezposelni. Ekonomski »aksiom«, ki velja v teh primerih, se torej glasi, da je nekaj boljše kot nič (Gavin 2013). Z izvozom delavcev migrantov so tako tudi države v razvoju vpotegnjene v globalni kapitalistični sistem, v razvitih državah pa začasni delavci migranti predstavljajo sredstvo za izpolnitev primanjkljajev oziroma potreb po delovni sili, ki jih z domačo delovno silo ne morejo zapolniti, bodisi zato, ker tega niso zmožne ali pa ker tega ne želijo. V teoriji torej migracije omogočajo učinkovitejše razporejanje delovne sile v globalnem smislu (prav tam; Rosewarne 2010, 101, 106). Vlade lahko s spodbujanjem začasnih migracij ohranjajo svojo suverenost – rešujejo manko delovne sile, ne da bi morale za to sprostiti svoje meje: začasne ekonomske migracije v teoriji delujejo kot »sklopka«, ki se jo da regulirati, pa tudi

⁹¹ Začasnost je tu v ospredju: gibanje ljudi preko meja namreč ostaja občutljivo področje za nacionalne države, poleg tega pa začasni delavci migranti ostajajo v stiku s svojimi družinami doma in so bolj motivirani za pošiljanje denarnih nakazil (Rosewarne 2010, 102, 103).

kot sredstvo preprečevanja neregularnih migracij (prav tam). Poleg tega pa denarna nakazila delavcev migrantov iz tujine predstavljajo tudi vse bolj pomemben vir kapitala, ki v »mnogih primerih celo presega kapitalske tokove uradne razvojne pomoči državam v razvoju« (prav tam).

Že omenjena Gavin (2013) in Rosewarne (2010) v svojih prispevkih preizprašujeta ta dominanten diskurz globalnih migracij, ki delavce migrante obravnava kot proizvodna sredstva, države izvora pa kot države s presežkom tega faktorja, ki ga lahko izkoristijo (in izvozijo) v procesu migracij. Rosewarne (2010, 103) v povezavi s tem pojasnjuje, da je se osišče debate o delavcih migrantih vrti predvsem okoli njihove vključitve, v potega v globalni trg dela, le malo ali nič pozornosti pa se posveča dejanskim pogojem te vključitve. Temu, predvsem pa implikacijam globalnih migracij in globalne delitve dela ter s tem povezanimi kršitvami pravic delavcev migrantov, se posvečamo v nadaljevanju tega poglavja. Pri tem povzemamo tudi misli nekaterih drugih avtorjev, ki se v svojih prispevkih ukvarjajo z globalno delitvijo dela (vendar ne nujno neposredno s problematiko delavcev migrantov⁹²).

Globalizacijski procesi vzpostavljajo »tehnologijo moči, ki posameznike skladno z logiko globalnega kapitalizma vzpostavlja kot subjekte in objekte« (Penttinen 2000, 2). (Začasni) delavci migranti so zaradi revščine in brezposelnosti doma – te pogoje Penttinen (2000, 2) opisuje kar kot strukturno nasilje – potegnjeni v globalni trg delovne sile, pri čemer pa so zelo omejeni: svojo »moč dela« lahko izvajajo le kot delavci, ki bi bili sicer v državi izvora brezposelni. Njihova edina »izbira« je, da pristanejo na to, da so reducirani zgolj na proizvodno sredstvo⁹³; v globalni politični ekonomiji predstavljajo le vložek, blago oziroma potrošni material in ne morejo delovati kot (družbeni) subjekti⁹⁴. Tisto nekaj pravic, ki jih imajo, izhaja iz konkretne pogodbe o zaposlitvi, ki določa pogoje in trajanje dela, pri določenem delodajalcu, na katerega so vezani z delovnim dovoljenjem; svojo »moč dela«

⁹² Badalič (2008) tako obravnavava delavke v izvozno-predelovalnih conah v državah v razvoju, Liang (2007) piše o delu kot potrošnem materialu v globalnih mestih na primeru zaposlenih v gospodinjstvu, Penttinen (2000) pa se ukvarja s trgovanjem z belim blagom za namene prostitucije. Avtorji izpostavljajo tudi za naše magistrsko delo pomembne vidike globalne delitve dela, zato smo nekatere njihove misli aplicirali na položaj delavcev migrantov na Filipinih in v Maleziji.

⁹³ Pravzaprav gre za totalno razčlovečenje: Penttinen (2000, 11) – sicer na primeru trgovine z belim blagom za namene prostitucije, vendar menimo, da mehanizem lahko apliciramo tudi na delavce migrante – govori o tem, da so (delavci migranti, op.a.) kot blago kupljeni in prodani na globalnem trgu delovne sile in reducirani zgolj na telesa, ki proizvajajo profit.

⁹⁴ Trg za svoje delovanje zahteva »institucionalno ločitev družbe na ekonomsko in politično sfero«. Delo je namreč na trg vpotegneno kot blago in prav ta fikcija med drugim omogoča, da trg nastopi kot izključni »režiser« usode človeških bitij (Polanyi v Rosewarne 2010, 104, 105). Polanyi sicer to domnevo o fiktivnem blagu (ang. *fictitious commodity*) spodbija (več glej prav tam).

lahko torej izvajajo zgolj v omejenem obsegu, odsotnost možnosti za izvajanje pravic pa definira njihov podrejen status. Dejanske omejitve mobilnosti delovne sile vodijo v koncentracijo delavcev migrantov na delo v nevarnih, težaških, ponižujočih pogojih, ali pa na fizično omejitve na delovno mesto v primeru zaposlenih v gospodinjstvu. Globalizacija tako deluje kot oblika bio-oblasti, ki marginalizira in komodificira telesa posameznikov za namene uporabe globalnega kapitalizma⁹⁵, pri čemer je prav pomanjkanje svobode na trgu delovne sile glavna pojavna oblika tega mehanizma (Gavin 2013; Penttinen 2000, 2; Rosewarne 2010, 104). Overbeek (2000, 50) v pojavnosti globalnega trga delovne sile opaža dialektični proces privatizacije in socializacije: obenem poteka komodifikacija vseh sfer človekovega življenja, individualizacija in tekmovanje na trgu, na drugi strani pa se z globalno delitvijo dela nadomeščajo medosebne vezi s širjenjem krogov neosebne odvisnosti.

Popredmetenje oziroma komodifikacija prav pri delavcih migrantih pride bolj do izraza kot pri »običajnih« oziroma domačih delavcih; novi globalni delavec je nesvoboden, s podpisom (individualne) pogodbe o zaposlitvi vključen v podrejen položaj, v tem procesu pa žrtvuje mnoge pravice, kar je še bolj izrazito pri nedokumentiranih migrantih (Rosewarne 2010, 105). Na primeru Filipinov in Malezije smo tako skušali prikazati, kako obstoječi ukrepi na področju upravljanja ekonomskih migracij disciplinirajo in marginalizirajo oziroma izključujejo delavce migrante, vzpostavljajo razmerja dominacije in izkoriščanja ter jih obravnavajo kot potrošno blago. Države, vključene v globalno delitev dela, tako aktivno, s konkretnimi politikami in ukrepi, ali pa zgolj z dopuščanjem določenih praks, zagotavljajo in vzdržujejo plejado delavcev migrantov, cenenega materiala za agencije in podjetja, ki delujejo v sistemu globalnega kapitalizma. Na tem mestu bomo kršitve pravic delavcev migrantov, s katerimi smo se podrobneje ukvarjali v prejšnjih poglavjih, predstavili in opredelili kot mehanizme discipliniranja in dehumanizacije oziroma komodifikacije delavcev migrantov.

Če parafraziramo Badaliča (2008, 133), Filipini kot država izvora s stanjem domačega gospodarstva »zagotavljajo obilje primernih podrejenih subjektov, ki vzdržujejo uspešno delovanje kolesja«. Država tako sledi ekonomskim interesom in »izvoz« delovne sile vidi skozi optiko pridobivanja denarnih nakazil in tujine, doma pa kot način kupovanja socialnega miru, s čimer pa pomembno prispeva h komodifikaciji dela oziroma vzpostavitvi delavcev

⁹⁵ Foucault (v Penttinen 2000, 3) piše, da bio-oblast sodobnega kapitalizma zahteva učinkovita in disciplinirana telesa, ki bodo doprinesla produkcijskemu sistemu. Posamezniki – delavci migranti v našem primeru – so tako vzpostavljeni kot podrejeni subjekt, ki »vznikne in deluje kot rezultat oblastnih proizvodjalnih sil v določenem zgodovinskem trenutku« (Foucault v Badalič 2008, 136; Penttinen 2000, 4, 5).

migrantov zgolj kot ekonomskih faktorjev. To odsevajo denimo že bilateralni sporazumi, ki so v splošnem precej odvisni od pogajalske moči države in tako lahko vzpostavljajo situacije za neenako obravnavo delavcev migrantov iz posameznih držav; kot smo opisali že prej, pa le redko vključujejo zagotovila za celovito zaščito pravic delavcev migrantov. Pogoje za izkoriščanje in popredmetenje delavcev države izvora vzdržujejo tudi s tem, da delavcem migrantom, ki se odpravljajo na delo v tujino, ne zagotavljajo ustreznih in primernih informacij, zlasti o njihovih pravicah. Pri tem pa so na delu tudi agencije in drugi gospodarski subjekti za posredovanje dela; ti ne opravljajo zgolj te aktivnosti, torej posredovanja v toku ekonomskih migracij, temveč tudi disciplinirajo in skušajo izvajati maksimalno kontrolo nad telesi delavcev. To se kaže v obveznih zdravstvenih pregledih, zavajanju pri novačenju in zamenjavah pogodb, nalaganju prekomernih stroškov zadolževanju ter ustvarjanju ekonomske odvisnosti (glej Constable v Liang 2007, 11). Skozi proces novačenja so »delavci popredmeteni (ang. *objectified*) kot orodje agencij za kovanje dobička« (Liang 2007, 10). Ker se z vstopom agencije v proces zaposlovanja odgovornost za delavca razprši in zamegli, ni povsem jasno, kdo je odgovoren za delavca migranta⁹⁶. Ti so tako odrinjeni, ne spadajo k podjetju, s tem pa tudi utišani. To stanje potencira tudi zatiranje sindikalnih aktivnosti (glej Badalič 2008, 150, 152). Pri zaposlovanju delavcev migrantov igra veliko vlogo tudi sama pogodba o zaposlitvi; ta velikokrat prevlada nad dejansko zakonodajo in vodi v pristanek na izkoriščevalske pogoje dela. Delovno dovoljenje za delavca migranta lahko pridobita le njegov agent ali delodajalec, kar vodi v odvisnost delavca migranta oziroma povzroči, da delavec migrant nima nobene kontrole nad tem, ali je njihov status urejen. Neurejenost statusa najpogosteje vodi v nedokumentiranost delavca migranta (Tenaganita 2013b). Tudi odvzem osebnih dokumentov kot praksa, ki jo zelo pogosto izvajajo delodajalci, za delavca migranta – poleg grobe omejitve svobode gibanja – pomeni, da ne ve, ali je njegov status v državi (še) urejen, zato tudi ne more zapustiti države ali delovnih pogojev, v katerih je žrtev zlorab ali izkoriščanja.

Delavci migranti – ne-državljeni, so torej le ker nimajo državljanstva države prihoda, obravnavani kot izven neke skupnosti, čeprav so v njej fizično prisotni; večina instrumentov za varstvo človekovih pravic sicer vzpostavlja le malo razlik med državljani in nedržavljeni – ena takšnih je denimo pravica do življenja, ki je priznana vsakomur brez razlikovanja –, princip nediskriminacije, ki se vzpostavlja v primeru nekaterih drugih pravic, pa ne »stoji« na

⁹⁶ Gre za globalizacijo, kjer je globalizirana poslovna dejavnost, ne pa tudi odgovornost (Badalič 2008, 215).

tako trdni osnovi, kar je očitno tudi v primeru delavcev migrantov (Goodwin-Gil 2000, 160). Meje tako obstajajo ne le kot geografska, temveč tudi kot družbena realnost (Kaur 2008, 15). Oblastni in izključevalni model deluje tudi na kraju zaposlitve v Maleziji, pri pogojih zaposlitve in dela, ki so običajno slabši od tistih, ki veljajo za domače delavce, pa tudi bivalnih pogojih, in sicer z namenom čim večjega izkoristka telesa delavca migranta: ker ti pravzaprav niso klasični oziroma »pravi« potrošniki (pač pa v skladu z globalno delitvijo dela proizvajajo blago za zlasti zahodne potrošnike), je njihova plača lahko le minimalna, takšna, ki zadosti minimalnim pogojem za preživetje, delovni čas pa stremi k čim večjemu izkoristku njegovega delovnega potenciala (glej Badalič 2008, 142, 162, 163). Pri tem se za doseganje čim bolj poslušnih teles uporablja tudi mikrokaznovanje⁹⁷ – denarne kazni (odbitki od plače), fizične in simbolne kazni ter poniževanje (glej Badalič 2008, 185). Težaško in ponižujoče delo v proizvodnji elektronike, hrane, kmetijstvu, v jeklarski in tekstilni industriji ter na področju dela v gospodinjstvu prikazuje razmere, ki napeljujejo k zaključkom o sodobnem suženjstvu: na svetu naj bi bilo tako zaslužjenih skoraj 30 milijonov ljudi v 162 državah, večina od njih pa živi v Aziji (Grono 2013; Hartogs 2013). Žrtve postanejo ubogljivi sužnji, ki jih je po uporabi lahko zavreči. V osrčju suženjstva je vedno nasilje, pa naj gre za izkoriščanje, prisilo k delu v določenih pogojih, za zavajanje pri novačenju in za dolžniško vezanost, ali pa za trgovanje z belim blagom ali denimo prisilne poroke; v vseh teh primerih so sužnji v popolni oblasti in pod nadzorom druge osebe z namenom izkoriščanja, brez svobodne volje in svobode gibanja, nezmožni zapustiti situacijo, v kateri so se znašli (Bales v Hartogs 2013). V opisanih primerih, ki smo jih obravnavali v magistrskem delu, se to jasno kaže.

Razmerje (ne)moči pa se še posebej jasno izrazi na primeru zaposlenih v gospodinjstvu: to področje zaposlovanja je izključeno iz delovnopravne zakonodaje⁹⁸, s tem pa tudi iz prostora javnosti; če krivica ni definirana, pa je ne moreš popraviti. Prostor intime postane prostor dela, kar pomeni, da so zaposleni izolirani in še toliko bolj ranljivi za izkoriščanje in zlorabe, poleg tega pa so običajno izpostavljeni tudi drugim, očitnejšim tehnikam nadzora in discipliniranja – odrečeni so jim dela prosti dnevi, odvzeti osebni dokumenti, omejena svoboda gibanja in določeno spremstvo za izhode, podvrženi pa so tudi grožnjam,

⁹⁷ »Kazni umeščajo /delavca/ v pol nedopustnega z namenom, da /.../ prikazujejo, česa ne sme delati, ter /ga/ tako usmerjajo na 'pravo' pot« (Badalič 2008, 187).

⁹⁸ Delovno dovoljenje, pridobitev katerega je v pristojnosti Urada za imigracijo, tako še ne pomeni priznanja v okviru delovnopravne zakonodaje, kar ponovno pomembno pokaže na dejstvo, da so delavci migranti obravnavani z vidika nacionalne varnosti in ne delavskih pravic.

izsiljevanju, poniževanju, nasilju in zlorabam. Beg od takšnega delodajalca zanje pomeni vstop v območje ilegalnosti oziroma neregularnosti statusa (glej Badalič 2008, 154–157).

Če se nekoliko zadržimo še pri nedokumentiranih delavcih, ki to pogosto postanejo zaradi zapletenega sistema in omejenosti zakonitega vstopa v državo in zaradi svojega neregularnega statusa lahko opravljajo le kratkotrajne zaposlitve, seveda na črno, ter težko pridobijo ustrezno nastanitev in ne morejo iskati pravice na sodišču (Tenaganita 2013a). Kljub predpisanim kaznim za zaposlovanje nedokumentiranih delavcev se takšne prakse ne preganjajo, še več, nedokumentirani migranti sami so pogosto tarča kazenskega pregona. Badalič (2008, 122, 124) dopuščanje takšnega, neformalnega dela z vidika delodajalca pojasnjuje z zmanjševanjem stroškov in večanjem fleksibilnosti, z vidika državnih organov⁹⁹ pa z zagotavljanjem »pogojev za nemoteno politično in ekonomsko delovanje družbe« oziroma toleriranje družbeno (sprejemljive) dejavnosti, ki zagotavlja zaslužek, socialni mir in stabilnost. Prav prakse v zvezi z nedokumentiranimi delavci izpostavljajo kulturo nekaznovanja kršiteljev, torej delodajalcev in agentov, in kriminalizacijo žrtev, torej delavcev migrantov. Vlada ne naslavlja vzrokov, ki pri mnogih delavcih migrantih povzročijo nedokumentiranost statusa, pač pa vzdržuje sistem, v katerem nekateri bogatijo, delavci migranti pa so in ostajajo kaznovani za zločine, ki jih niso zagrešili (Tenaganita 2013a). Tenaganita (2013b) prav tako izpostavlja nesmiselnost prakse malezijskih oblasti, ki z namenom preprečevanja trgovanja z ljudmi preganjajo nedokumentirane migrante in ne storilce kaznivih dejanj, zlasti pa sistema novačenja in napotitev delavcev migrantov. Prav nedokumentirani delavci nas usmerijo na naslednji fenomen: umeščeno tega problema (in tudi zaposlovanja delavcev migrantov na splošno) v polja varnosti in državne suverenosti – kar odražajo akterji, aktivni pri tem, torej Ministrstvo za zunanje zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve in nekateri varnostni organi –, problematiko delavcev migrantov vzpostavlja kot vprašanje (državne) varnosti in ne varnosti oziroma varstva delavskih in človekovih pravic. Menimo, da je tudi to eden izmed izključevalnih mehanizmov, saj koncept varnosti sam po sebi vzpostavlja distinkcijo med »nami« in »njimi«. Overbeek (2002) takšno izključevanje oziroma kriminalizacijo delavcev migrantov imenuje selektivna kriminalizacija, ga postavi ob bok selektivni liberalizaciji, torej izrekanju dobrodošlice denimo visoko kvalificiranim in visoko zaželenim migrantom, in ga uvrsti med preostale oblike discipliniranja dela.

⁹⁹ V tem smislu govorimo o toleriranju oziroma tihi privolitvi, malomarnosti ali pa dejanski nezmožnosti pregona takšnih praks (Badalič 2008, 123).

Država prihoda tako ne igra vloge le pri (teoretični, op.a.) zaščiti pravic delavcev migrantov, pač pa se »državna suverenost in javne politike izvajajo tudi z namenom regulacije, upravljanja in discipliniranja delavcev« (Cheng ter Huang in Yeoh v Liang 2007, 9). Prav skozi nacionalno suverenost in politike, kamor je običajno umeščeno področje zaposlovanja delavcev migrantov, se konstruira in vzdržuje fenomen ekonomskih migracij, poleg tega pa na ekonomske migracije – tako na oblikovanje trga kot na oblikovanje »izdelkov«, ki ustrezajo potrebam trga – vplivajo tudi delodajalci in agencije za posredovanje dela (Liang 2007, 9, 10). Kršitve, ki se dogajajo denimo v Maleziji, tako kažejo na sistemske napake, ki ustvarjajo okolje, v katerem so delavci migranti žrtve izkoriščanja in dvakrat »povoženi«: najprej prevlada pravica države do suverenega upravljanja lastnih meja in določanja pogojev vstopa in dela na njenem ozemlju, nato pa interes kapitala, ki vpliva na (ne)implementacijo politik zaščite pravic delavcev migrantov.

Ob zaključku procesa migracije v ospredje ponovno stopi vloga države izvora, ki bi morala z ustreznimi programi reintegracije zagotoviti vrnitev delavcev migrantov v družbeno realnost. Čeprav imajo Filipini vzpostavljene programe, ki delavcem migrantom po vrnitvi nudijo finančno in socialno pomoč in svetovanje, je problematična njihova implementacija: dostop do sredstev iz sklada za zagon podjetij ni vedno enostaven in pregleden, nevladne organizacije pa opozarjajo tudi, da vlada ne izvaja celostnega spremljanja delavcev migrantov.

Ko tako razmišljamo o implikacijah položaja delavcev migrantov v sistemu globalnega kapitalizma, ne moremo niti mimo »rušilnih učinkov globalizacije«, o katerih spregovori Bauman (v Kralj 2008, 59). Globalizacija namreč proizvaja »človeške izvržke« oziroma »odpadne ljudi«, torej takšne ljudi, ki imajo malo ali nič možnosti biti socialno priznani in zasesti svoje mesto v svetu – ugotovitev, na katero nas napeljuje tudi položaj delavcev migrantov v globalnem kapitalizmu. Ustvarjanje neuporabnih, odvečnih posameznikov je posledica modernizacije – ustvarjanja reda in ekonomskega napredka¹⁰⁰ (prav tam); Bauman (v Kralj 2008, 60, 61) sicer razlikuje med revnimi, torej (družbeno) izključenimi iz

¹⁰⁰ Bauman (v Kralj 2008, 61) se nekoliko zadrži tudi pri učinkih neoliberalnega kapitalizma, torej razgradnji socialne države, ekonomski deregulaciji, povečevanju števila negotovih oblik zaposlitve, zlasti pa je relevantna njegova ocena globalizacijskih procesov. Ti »spodjedajo velik del nacionalne suverenosti držav«, k morajo nato izbrati nove družbene probleme, da jih lahko nadzorujejo in upravljajo (prav tam). Migracije so v tem kontekstu izvrsten poligon za izvajanje nadzora in upravljanja (in torej tudi ponovno krepitev nacionalne suverenosti).

potrošništva, pri čemer opredeljuje zaposlenost¹⁰¹ in zlasti potrošništvo kot ključna načina za vključitev v družbo in prepoznanje statusa človeka. Druga kategorija izvržkov pa so t.i. sans-papiers, torej migranti, begunci in prosilci za azil, odloženi na »družbena odlagališča odpadkov« ali kar na »naša domača dvorišča« (Bauman v Kralj 2008, 61, 62). Ti pomenijo »slutnjo naše lastne zamenljivosti ali celo odvečnosti« in pomenijo grožnjo ločnici zunaj-znotraj (Bauman v Kralj 2008, 61). Tu se ponovno lahko navežemo na Badaliča (2008) in dejstvo, da delavci migranti zaposlitvi navkljub niso klasični potrošniki, temveč predvsem ali pa zgolj proizvodna sredstva, katerih plačilo je namenjeno le najnujnejši »obnovi« njihovih delovnih sposobnosti. Kaj hitro pa se lahko znajdejo tudi v drugi kategoriji in (p)ostanejo »zunaj«, predvsem izven dosega sredstev in načinov za popravilo krivic, a ne povsem odvečni – kot smo že omenili, so neregularne migracije z vidika kapitala do neke mere tudi funkcionalne (glej Overbeek 2002).

Še več, parafraziramo lahko tudi Agierja (v Kralj 2008, 62), ki sicer govori o beguncih, vendar odlično pojasni delovanje izločevalnih mehanizmov, ki so na delu tudi v primeru delavcev migrantov: ob izgubi sredstev, na katerih temelji socialna eksistenca – bivališča, lastnine, družine in ostalih »vsakdanjih označevalcev družbene pripadnosti«, posamezniku ostane le golo življenje. Pri beguncih gre torej za ustvarjanje neoseb, oseb, ki ne pripadajo (več) temu svetu, oseb brez sredstev, ki bi označevala njihovo družbeno pripadnost, identiteto, prav tako pa kasneje omogočala njihovo družbeno predelavo, torej vrnitev v pomenljiv svet (Kralj 2008, 63). Pri delavcih migrantih lahko to »upravljanje z odvečnimi družbenimi elementi«, odvečnost oziroma proces dehumanizacije oziroma ustvarjanja ne-ljudi opazujemo že pri samem »izvozu« delovne sile, nato pa pri delovnih in bivalnih pogojih ter izolaciji ali pa kar brezsravnimi deportacijami nezaželenih v državi prihoda, prav tako pa tudi po vrnitvi domov, ko neustrezni programi reintegracije onemogočajo ponovno vključitev v skupnost oziroma »pomenljiv svet«. Upravljanje z odvečnostjo gre tako na roko regulaciji »svobodnega trga« ter nacionalne oziroma rasne sestave posamezne države (glej Kralj 2008).

¹⁰¹ Zaposlenost rešuje problem identitete, socialnega položaja, preživetja, reda in reprodukcije (Bauman v Kralj 2008, 60).

9 UČINKOVITOST REŽIMA ZAŠČITE PRAVIC DELAVCEV MIGRANTOV

V tem poglavju se bomo najprej posvetili temu, kdaj in kako je mednarodni režim lahko učinkovit, nato pa odgovorili na raziskovalno vprašanje, ali in kako se uveljavlja režim zaščite pravic delavcev migrantov na Filipinih in v Maleziji. Rittberger (v Roter 1999, 43) meni, da je režim učinkovit, če »je ravnanje akterjev dejansko rezultat obstoja norm in pravil režima«. Učinkovitost tako razumemo kot »merilo doseganja namena nekega režima oziroma kot skladnost med štirimi komponentami režima (načela, norme, pravila, procedure) in ravnanjem akterjev« (prav tam). Če želimo ugotoviti, kako učinkovit je določen režim, imamo tako na eni strani norme in pravila, na drugi pa ravnanje akterjev kot posledico le-teh, oziroma, gledano širše, uspešno izpolnjevanje namena ali funkcije nekega režima oziroma dejansko implementacijo norm in pravil. V kakšni meri je ravnanje akterjev, torej držav, prav posledica elementov režima, je seveda težko enoznačno ugotoviti.

Da bi učinkovitost mednarodnega režima razdelali nekoliko podrobneje, se na tem mestu delno opiramo na delo Underdala (2002), ki se sicer ukvarja z učinkovitostjo režimov s področja (varstva) okolja, vendar menimo, da koncepte in metodologijo, ki jo uporablja, lahko do neke mere prenesemo tudi na naš primer. Pri učinkovitosti mednarodnih režimov gre seveda za kompleksno in večplastno vprašanje, s katerim so se ukvarjali številni avtorji in na katerega tukaj zagotovo ne bomo v celoti odgovorili. Vseeno pa menimo, da lahko z analizo situacije na primeru izbranih držav ponudimo nekaj vpogledov v problematiko učinkovitega varstva pravic delavcev migrantov. Prav tako pa na tem mestu še enkrat opozarjamo na terminološko in konceptualno zagato, v kateri smo se znašli: čeprav smo se v magistrskem delu namenili ugotavljati uveljavljanje in pomen učinkovitega režima zaščite pravic delavcev migrantov na primeru izbranih držav, se pravzaprav že ves čas ukvarjamo z upravljanjem (ang. *governance*) ekonomskih migracij oziroma v tem okviru varstvom pravic delavcev migrantov. Kot smo že omenili, so mednarodni režimi ena od oblik mednarodnega (oziroma globalnega, op.a.) upravljanja (Benko 2000, 235), ki je »niz legitimnih postopkov, ki so primerni za razreševanje določenih problemov zainteresiranih subjektov in kot taki najčešče poverjeni kaki instituciji« (prav tam). Menimo, da ima na našem področju raziskovanja koncept globalnega upravljanja večjo pojasnjevalno moč, saj so človekove pravice z vidika ekonomskih migracij očitno (postale) vprašanje, ki presega pristojnosti režima. Tudi Hollifield (2000, 98) v tem kontekstu termin režim uporablja zadržano, saj je kot tak

razmeroma neučinkovit: pravila glede vstopa ekonomskih migrantov primarno nadzirajo države in ne denimo mednarodna organizacija. Prav tako je režim mednarodnih delovnih migracij (oziroma zaščite pravic delavcev migrantov, op.a.) le šibko institucionaliziran brez osrednje norme, ki bi vodila njegovo delovanje, glavni organi, MOD in MOM, pa imajo le malo regulatornih in institucionalnih kapacitet. Zlasti za razvite države tako stroški sodelovanja v režimu pretehtajo koristi, tako da se raje poslužujejo kratkoročnih uni- ali bilateralnih metod upravljanja kot dolgoročnih multilateralnih strategij (Hollifield 2000, 99). Kljub temu bomo za ocenjevanje učinkovitosti uporabljali nekoliko prilagojene teoretične koncepte, ki se uporabljajo za ocenjevanje učinkovitosti mednarodnih režimov, pri čemer se bomo dane zagate ves čas zavedali.

Underdal (2002, 4) v zdravorazumski maniri učinkovitost režima (oziroma upravljanja, op.a.) opredeli kot uspešno izvajanje (nabora) funkcij oziroma reševanje problemov, ki so motivirali njegov nastanek. Metodološko idejo učinkovitosti precizira s potrebo po primerjavi: najprej moramo tako opredeliti objekt, katerega učinkovitost ocenjujemo, torej bo to izbrani režim. Underdal (2002, 3–6) razlikuje med fazo formacije oziroma oblikovanja režima¹⁰², ki predstavlja formalni učinek (ang. *output*) le-tega, torej nabor norm in pravil, in posledicami režima, in sicer ukrepi in spremembo ravnanja oziroma fazo implementacije ali rezultatov režima (ang. *outcome*) ter dejanskimi izboljšavami stanja skozi čas ali vplivom režima (ang. *impact*). Underdal (2002, 6) nato učinkovitost konkretnega režima nato opredeli kot funkcijo strogosti in vključujočnosti določb (ang. *stringency and inclusiveness of its provisions*), ravni sodelovanja oziroma skladnosti ravnanja članov (ang. *level of compliance*) in stranskih učinkov, ki jih povzroča. *Output*, *outcome* in *impact* so tako trije različni koraki v vzročno-posledični povezavi; v fazi *outputa* lahko režim ocenimo glede na prej omenjene faktorje: strogost določb, do kakšne mere so ciljne aktivnosti dejansko v domeni režima oziroma pod njegovo oblastjo (vključujočnost) in stopnja vzpostavljenega sodelovanja oziroma skladnosti ravnanja članov. Nadalje moramo operacionalizirati standard ali merilo uspeha, ki je lahko ocena stanja v primeru, da režim sploh ne bi obstajal, ali pa primerjava z idealno oziroma optimalno situacijo. Ta pristopa sta medsebojno komplementarna (Underdal 2002, 7, 8). Učinkovitost režima je tako odvisna spremenljivka oziroma funkcija dveh neodvisnih spremenljivk, in sicer narave (težavnosti) problema in sposobnosti za reševanje problema. Pri

¹⁰² Underdal (2002, 5) med drugim izpostavi tudi zanimivo domnevo, in sicer, da je proces mednarodnih pogajanj pogosto lahko tudi učna izkušnja, skozi katero vključeni akterji lahko spremenijo nekatera svoja stališča do problema ali ukrepov za njegovo reševanje. Posledično lahko torej že sodelovanje v samem procesu vodi v posamične spremembe v ravnanju, tudi če za to (še) ne obstajajo prave zaveze.

tem so nekateri problemi težje rešljivi iz intelektualnega ali pa političnega vidika, pri čemer imamo v mislih zlasti interese posameznih akterjev (neskladje in koordinacija) (Underdal 2002, 13–21). Sposobnost za reševanje problema pa je opredeljena z institucionalnim okvirjem (»pravili igre«), porazdelitvijo moči med vključenimi akterji ter veščinami in (politično) voljo za iskanje rešitve (Underdal 2002, 23–36). Kot rečeno, gre za kompleksno teoretično vprašanje, ki ga na tem mestu ne bomo podrobneje razdelovali in na katerega bomo v nadaljevanju skušali odgovoriti tako, da se bomo mestoma oprli na teoretične elemente in koncepte, s katerimi operira Underdal (2002).

Ko govorimo o režimu varstva pravic, ki je pri našem raziskovalnem vprašanju v ospredju, imamo v mislih proces, ki si ga lastijo države (ang. *state-owned process*), kot pomembno izpostavlja Piper (2007, 3). Debata o ekonomskih migracijah se namreč osredotoča zlasti na regulacijo migracij, torej nadzor nad prihodi in izhodi v oziroma iz države in preprečevanje neregularnih migracij, in predvsem na sodelovanje med državami v zvezi z različnimi vidiki le-teh. V zadnjem času kljub temu v ospredje debate stopajo tudi človekove pravice delavcev migrantov in izpostavljajo migrante kot osrednjo enoto analize te problematike (Piper 2007, 8). Tu ponovno poudarjamo, da se urejanje področja ekonomskih migracij in v tem okviru pravic delavcev migrantov po našem mnenju bolj pomika proti konceptu globalnega upravljanja: kljub še vedno osrednji vlogi države tako na področju suverenosti pri določanju pravil o tem, kdo bo prestopil meje njenega ozemlja, kot tudi pri zagotavljanju in uresničevanju varstva človekovih pravic, ne moremo govoriti zgolj o režimu, saj je to področje še vedno izrazito kompleksno, fragmentirano in slabo institucionalizirano, veliko vlogo pri tem igrajo tudi bilateralni dogovori med državami in zlasti nedržavni akterji. V nadaljevanju uporabljamo oba pojma, torej režim in upravljanje, vendar pa menimo, da je nekoliko bolj splošen in širši pojem (globalnega) upravljanja primernejši.

Vprašanje varstva pravic delavcev migrantov kot že omenjeno običajno umeščamo v polje legalističnega, torej tistega, kar je zapisano v dokumentih mednarodnega prava, vendar pa v magistrskem delu zasledujemo tudi bolj sociološki pogled, ki izpostavlja obstoj pravic v zahtevah in dejanskem izvajanju (Piper 2007, 3, 4). Grugel in Piper (v Piper 2007, 8) nadalje trdita, da so »režimi, ki temeljijo zgolj na normah ali neformalnih pravilih šibkejši in njihova implementacija težja v primerjavi z režimi, ki obstajajo v instituciji ali mednarodnem pravu«, čeprav so ti redki. Poleg tega kot nujno izpostavljata podporo držav in drugih akterjev. Tudi drugi avtorji menijo, da je, ko imamo v mislih konkretno režim varstva človekovih pravic,

nacionalno pravo najpomembnejše za njihovo zaščito; trdijo, da je mednarodni režim sicer dokaj učinkovit na področju promocije pravic, manj pa na področju implementacije. Regionalni režimi so v splošnem učinkoviti le, če nadzirajo relativno učinkovite nacionalne režime (Freeman 2008, 358; glej tudi Donnelly v Landman 2001, 2), s čimer se strinjamo in opazamo tudi na izbranem paru držav. Države s sodelovanjem v režimu pristanejo na omejitev svojega delovanja in zaščito človekovih pravic; sodelovanje v režimu bi torej moralo izkazati pozitivno povezanost med normami in pravili ter zaščito človekovih pravic oziroma negativno povezanost z obstojem njihovih kršitev. Ravnanje držav tako lahko merimo z implementacijo norm in pravil režima ter s skladnostjo ravnanja s sprejetimi zavezami, kot smo že poudarili (Landman 2001, 10, 11, 15; glej tudi Underdal 2002).

Vprašanje zaščite pravic delavcev migrantov se sicer običajno pojavi takrat, ko se problemi že pojavijo; zagotovitev zaposlitve s strani države izvora in potreba po delovni sili v državi prihoda imata – zaradi narave ekonomskih migracij – večinoma prednost pred dobrobitjo delavcev (Tomas 2008, 1). Pri analizi učinkovitosti režima varstva pravic delavcev migrantov tudi Ruhs (2012, 1287, 1289) izpostavlja vlogo in interes držav: pravice (delavcev) migrantov namreč v državi prihoda vplivajo na učinke migracij oziroma »pravice migrantov so orodja in rezultat izbire javne politike«. De Guchteneire in Pecoud (2004, 3) v zvezi s tem trdita, da zaščita pravic delavcev migrantov ni problematična zaradi pomanjkanja ozaveščenosti mednarodne skupnosti ali mednarodnih standardov, ampak zlasti zaradi pomanjkanja politične volje za implementacijo teh standardov. Ruhs (2012, 1287, 1289) se v zvezi z vlogo držav pri varstvu pravic opira na definicijo državljanstva, ki ga opredeli kot pravi status, ki posameznika veže na določeno državo in je povezan z določenimi pravicami in dolžnostmi. Pravice migrantov so tako »podmnožica« pravic, ki izhajajo iz državljanstva, v obeh primerih pa pravice izhajajo iz odnosa z državo in ne iz človeškosti oziroma dostojanstva (prav tam). Politike priseljevanja so skladno s tem pogledom namenjene omejevanju in upravljanju dostopa migrantov do pravic, ki izhajajo iz državljanstva; pravice migrantov¹⁰³ so običajno odvisne od njihovega statusa v državi prihoda¹⁰⁴. Izkaže se torej, da ima država skoraj popolno kontrolo nad pravicami, ki jih uživajo posamezniki na njenem ozemlju; to se kaže

¹⁰³ Pri tem seveda ne gre le za pravice, ki izhajajo iz dela, ampak tudi pravice v zvezi z integracijo v družbo (De Guchteneire in Pecoud 2004, 4).

¹⁰⁴ Migranti z dovoljenjem za stalno prebivanje uživajo največ pravic oziroma vse pravice, razen nekaterih političnih, migranti s statusom začasnega prebivanja imajo običajno uživanje ekonomskih in socialnih pravic omejeno, nedokumentirani migranti pa v večini držav uživajo le malo pravic. Stopnja pravic, ki jih migranti uživajo, je nadalje lahko odvisna tudi od nacionalnosti migranta ali pa namena bivanja v državi (Ruhs 2012, 1288).

tudi na primeru urejanja področja delavcev migrantov, ki se običajno uvršča v pristojnost oddelkov za priseljevanje – pravice delavcev migrantov so torej neločljivo povezane s tem, koga bo država spustila preko svojih meja in v kakšnem številu¹⁰⁵ (Ruhs 2012, 1288). Interes države in njena suverenost tako na tehtnici prevladata nad pravicami posameznika. Ker so pravice delavcev migrantov v tem pogledu tudi (javna) politika, je smiseln pomislek, kakšen je strošek zagotavljanja teh pravic¹⁰⁶ (Ruhs 2012, 1290).

9.1 Uveljavljanje režima zaščite pravic delavcev migrantov na Filipinih in v Maleziji

Da bi presegel (negativne) implikacije položaja delavcev migrantov v globalnem kapitalizmu, opisane v prejšnjem poglavju, mora režim zaščite pravic delavcev migrantov obstajati in se tudi uveljavljati. Pomen učinkovitega režima na primeru Filipinov in Malezije bomo obravnavali v nadaljevanju tega poglavja, v katerem bomo odgovorili tudi na raziskovalno vprašanje. Posebej se bomo v kontekstu ocenjevanja učinkovitosti režima oziroma upravljanja osredotočili na pravni status in dejanski položaj delavcev migrantov na primeru izbranih držav ter na aktivnosti držav, delodajalcev in privatnih akterjev ter civilne družbe tako pri izvajanju kot preprečevanju kršitev ter kakšni in kako se uveljavljajo mehanizmi za popravilo krivic.

Najprej bomo režim opredelili oziroma »zamejili« s pravnim okvirjem upravljanja ekonomskih migracij na primeru Filipinov in Malezije¹⁰⁷. Na globalni oziroma mednarodni ravni¹⁰⁸ obstaja Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih

¹⁰⁵ Bolj razvite države prihoda so običajno bolj odprte do visoko kvalificiranih delavcev migrantov, saj le-ti lahko bolje prispevajo h gospodarski rasti ter zaradi višjih zaslužkov tudi več prispevajo v državno blagajno (Ruhs 2012, 1289).

¹⁰⁶ Ruhs (2012, 1290) trdi, da je v interesu držav prihoda, da ščitijo pravice delavcev migrantov – in na ta način tudi položaj domačih delavcev, da delodajalci ne bodo raje zaposlovali tujih delavcev, katerih pravice so bolj omejene. Podobno trdi tudi Badalič (2008, 211), ki pravi, da situacije, v katerih so posameznikom, četudi umaknjenim in utišanim, kršene pravice, predstavljajo tveganje za razgradnjo naših lastnih standardov.

¹⁰⁷ Konkretna težava in ovira pri ratifikaciji mednarodnih dokumentov smo sicer obravnavali že v podpoglavju o globalnem upravljanju (ekonomskih) migracij in okviru varstva pravic delavcev migrantov in jih na tem mestu ne bomo ponovno navajali.

¹⁰⁸ Na tej točki bomo omenili tudi druge temeljne mednarodne dokumente oziroma konvencije za varstvo človekovih pravic: Filipini so podpisali in ratificirali oziroma pristopili k praktični vsem temeljnim mednarodnim instrumentom, in sicer Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah in Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvenciji o otrokovih pravicah, Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju in Konvenciji o pravicah invalidnih oseb, medtem ko je Malezija podpisala in ratificirala oziroma pristopila le h Konvenciji o otrokovih pravicah, Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (z zadržki) in Konvenciji o pravicah invalidnih oseb. Temeljni instrumenti mednarodnega varstva človekovih pravic sicer obsegajo še opcijske protokole h konvencijam (glej 65. Office of the High Commissioner on Human Rights 2014). Tem

družinskih članov, ki so jo podpisali in ratificirali Filipini, Malezija pa ne. V okviru MOD je za delavce migrante relevantnih več konvencij: Filipini so podpisali in ratificirali konvenciji številka 97¹⁰⁹ in 143, ki se eksplicitno nanašata na delavce migrante, ter konvencijo številka 189, ki se nanaša na zaposlene v gospodinjstvu, pa tudi vse preostale temeljne konvencije MOD. Malezija pa konvencij številka 97 in 143 ni podpisala in ratificirala oziroma konvencija številka 143 velja le za malezijsko državo Sabah¹¹⁰, prav tako ne konvencije številka 189, izmed osmih temeljnih konvencij MOD pa jih je podpisala in ratificirala le 6, in sicer Konvencijo številka 98 o pravicah organiziranja in kolektivnega pogajanja, Konvencijo številka 29 o prisilnem ali obveznem delu, Konvencijo številka 105 o odpravi prisilnega dela, Konvencijo številka 138 o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja, Konvencijo številka 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo in Konvencijo številka 100 o enakem nagrajevanju moške in ženske delovne sile za delo enake vrednosti; od tega konvencija 105 ni v veljavi (glej Normlex 2014).

Na regionalni ravni sta obe državi članici Združenja držav jugovzhodne Azije in tudi podpisnici Deklaracije ASEAN za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov, ki je namenjena spodbujanju pravičnih in ustreznih pogojev zaposlitve in plačila ter dostopa do dostojnih pogojev dela in bivanja za delavce migrante. Njene določbe so razmeroma blage, tudi po zaslugi interesov Malezije, saj ne vsebujejo varovalk za družinske člane delavcev migrantov in nedokumentirane delavce migrante. Poleg tega obstajajo še nekatere politične pobude in procesi, tako na globalni kot regionalni ravni. Na bilateralni ravni imata obe državi sklenjene bilateralne dogovore na področju dela in zaposlovanja, vendar le-ti bolj urejajo zadeve, ki sodijo v suverenost držav, torej vstop in bivanje v državi prihoda, manj pa varstvo pravic delavcev. Malezija kot država prihoda je za takšne sporazume očitno manj zainteresirana, na primeru Filipinov pa smo opazili, da je takšen način upravljanja ekonomskih migracij manj učinkovit tudi zaradi velike razpršenosti delavcev migrantov po svetu, različne pogajalske moči držav oziroma želje po ohranjanju konkurenčnosti in zamudnosti pogajalskega procesa. Na nacionalni ravni imata obe državi vzpostavljene mehanizme varstva pravic delavcev migrantov: Filipini so na pobudo nevladnih organizacij in zagovornikov pravic migrantov sprejeli zakon, ki ureja zaščito pravic filipinskih delavcev v

instrumentom se v magistrskem delu nismo podrobno posvečali, saj, kot že rečeno, pravice, zapisane v Mednarodni konvenciji o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov, niso na novo ustvarjene, ampak le precizneje interpretirane človekove pravice v primeru delavcev migrantov, sicer pa zapisane že v prej sprejetih instrumentih varstva človekovih pravic.

¹⁰⁹ S pridržkom, da so izključene določbe aneksov II in III.

¹¹⁰ Izključene so določbe aneksov I in III.

tujini in vzpostavili več vladnih agencij in uradov, ki se ukvarjajo s tem področjem, tako doma kot v tujini. Prav tako filipinski delavci migranti v teoriji lahko odhajajo na delo le v države, v katerih so njihove pravice varovane, sankcionirano pa je tudi področje (nezakonitega) novačenja. Nekateri avtorji opozarjajo, da imajo pri dejanski implementaciji te politike glavno vlogo igrati posredniki in agencije, pristop vlade k urejanju zaposlovanja delavcev migrantov v tujini pa je po njihovem mnenju neuskladen in usmerjen bolj v »izvažanje« delovne sile kot promocijo spoštovanja njihovih pravic. Tudi malezijska vlada nima celovito urejenega pristopa k urejanju področja zaposlovanja delavcev migrantov; vsaj v teoriji delovnoppravna in druga relevantna zakonodaja ureja tudi zaposlovanje delavcev migrantov in preprečevanje prisilnega dela in trgovine z ljudmi, a izključuje zaposlene v gospodinjstvu. Dostop do sredstev za popravilo krivic je otežen oziroma je v praksi zelo omejen, kar povečuje ranljivost delavcev migrantov.

Pravni okvir bomo sedaj »napolnili« z vsebino; znotraj njega so se na primeru Filipinov in Malezije, pa tudi sicer, oblikovala naslednja načela varstva pravic delavcev migrantov: načelo nediskriminacije; pravica do dela, vključno s prepovedjo suženjstva in prisilnega dela; prepoved otroškega dela; pravice na delovnem mestu, torej pravično plačilo, omejitve glede trajanja delovnika, zaščita pred odpustom brez odpovednega razloga, oziroma v zvezi z dostojnimi pogoji dela; svoboda združevanja in pravica do ustanavljanja in pridruževanja sindikatom ter do kolektivnih pogajanj (International Labour Organization 2007, 10; International Commission of Jurists 2011, 223). Nadalje Amnesty International (2012, 9–12) navaja še pravico do ustreznega bivanjskega standarda, zaščito pred trgovanjem z ljudmi in svobodo pred samovoljnim pridržanjem in priporom, pravico do učinkovitih pravnih sredstev in pravico do združevanja družine za regularne migrante. (Ne)uresničevanje vsebine režima smo, s poudarkom na posameznih področjih, podrobneje predstavili že v študiji primerov Filipinov in Malezije, zato je na tem mestu ne bomo ponovno ocenjevali.

Ali režim oziroma upravljanje zaščite pravic delavcev migrantov v Filipinih in Maleziji torej izpolnjuje svojo funkcijo oziroma rešuje probleme, zaradi katerih je nastal? Na tem mestu se bomo naslonili na metodologijo Underdala (2002), ki smo jo razdelali že v začetku tega poglavja in pogledali, ali in koliko je vsebina režima »uglašena« z realnim stanjem, torej ali se dejansko uresničuje in izpolnjuje funkcijo režima ter dosega merilo uspešnosti oziroma učinkovitosti. Kot merilo uspeha smo izbrali opolnomočenost delavcev migrantov, ki bi pomenila uresničevanje varstva njihovih pravic in dostop do možnosti za popravilo krivic.

Režim oziroma obravnavan fenomen upravljanja vsaj v neki obliki obstaja: njegovi formalni učinki so norme in načela, ki zapolnjujejo prej opisan pravni okvir. Betts (2008, 6) sicer opaža dan multilateralni okvir ni koherenten, vendar prepoznava obstoj globalnega upravljanja migracij, ki pa je precej razdrobljeno. Martin (v Miller 2000, 41) tudi pomembno poudari, da so mednarodne migracije edini ključni del mednarodne ekonomije, ki ga ne koordinira mednarodna organizacija. Na vsakem področju migracij tako obstaja cel nabor multilateralnih, regionalnih in bilateralnih dogovorov in ureditev; ekonomske oziroma delovne migracije se urejajo zlasti z bilateralnimi in regionalnimi dogovori ter konvencijami MOD (Betts 2008, 7), ki smo jih opredelili zgoraj. Vse to državam nudi precejšnjo mero fleksibilnosti pri izboru oblik in načinov sodelovanja ter utrjuje obstoječa razmerja oziroma asimetrijo moči¹¹¹ (prav tam), kar izražajo tudi nekatere študije učinkov mednarodnih migracij oziroma bilateralnih sporazumov (Miller 2000, 35). V primeru bilateralnih sporazumov so pogosto v ospredju tudi začasni programi zaposlovanja, ki vsebujejo omejitve glede pravic v zvezi z bivanjem v državi in tudi nekaterih delavskih pravic (Miller 2000, 36). Vse to se je izrazilo tudi na primeru naših obravnavanih držav. Prav dejstvo, da gre pri (ekonomskih) migracijah za izjemno razpršenost in heterogenost delavcev migrantov, kar smo na več mestih ilustrirali tudi v prejšnjih poglavjih, pa izpostavlja izjemno kompleksnost upravljanja in potrebo po učinkovitem načinu zagotavljanja pravic delavcev migrantov.

Pri učinkovitosti režima se ukvarjamo tudi – ali pa predvsem – z njegovimi posledicami, torej sprejetimi ukrepi in implementacijo ter v končni fazi izboljšanje stanja skozi čas. Prav faza implementacije se izkazuje za najpomembnejšo, saj v izbranih državah lahko opazimo vrzel med tem, kar je zapisano, tako na mednarodni kot nacionalni ravni, in tem, kar se v resnici uveljavlja. Rush (2012, 1286) na primeru Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov, mi pa k temu dodajamo tudi preostale standarde, ki naj bi zagotavljali varstvo pravic delavcev migrantov, opozarja na vrzel med obsežnim naborom pravic, zapisanih v konvenciji, in dejanskimi pravicami, ki jih uživa večina delavcev migrantov; to vrzel med pravnim statusom in dejanskim položajem delavcev migrantov opazamo tudi v naših obravnavanih državah. Vrzel napeljuje tudi k zaključku, da so mehanizmi varstva, ki jih zagotavljajo države, neučinkoviti, zlasti, če primerjamo izbrani državi.

¹¹¹ Mednarodne migracije namreč pogosto izvirajo iz obstoječih socio-ekonomskih razlik (Miller 2000, 35).

Zdi se, da so (neželene) delovne migracije s političnega vidika kot pravi Hollifield (2000, 100) dojete kot nadloga, ki pa obenem ne predstavlja prevelike grožnje. Prav zato se lahko urejajo na unilateralni ali ad hoc osnovi: korist mednarodnega sodelovanja je majhna oziroma negativna, priložnosti za »pobeg« pa je precej. Vrzel med teorijo in prakso pri varstvu pravic delavcev migrantov v izbranih državah in tudi sicer, lahko pojasni tudi sama umestitev imigracijskih politik – le-te se »oblikujejo na preseku ekonomskih in političnih premislekov« (Overbeek 2000, 66). Moderna država mora zagotavljati ustrezne pogoje za akumulacijo kapitala in zadostno zaposlitev svojega prebivalstva, pri čemer procesi globalnega restrukturiranja – torej spodbujanja prostega pretoka blaga, storitev in kapitala in discipliniranja dela, ki prinaša paradoks pri upravljanju migracij, saj se prost pretok produkcijskih faktorjev ne nanaša tudi na delovno silo – to nalogo države spodjedajo, po drugi strani pa prav ti procesi diktirajo »nove strukture 'fleksibilne akumulacije' z zmanjševanjem moči organiziranega dela in deregulacijo trgov delovne sile« (Overbeek 2000, 66, 67). V povezavi s tem Straubhaar (2000, 112) izraža pomislek, da zaradi izjemne heterogenosti delovne sile povsem liberaliziran mednarodni (oziroma globalni, op.a.) trg delovne sile ne bi vodil v njeno optimalno alokacijo – različne države namreč v migracijah vidijo različne (ekonomske) koristi: države s presežkom delovne sile preferirajo izseljevanje nizko kvalificirane delovne sile ali brezposelnih in se želijo izogniti »odtekanju možganov«, države, ki povprašujejo po delovni sili, pa si želijo visoko kvalificiranih delavcev, ne pa nizko kvalificiranih, ki bi domači delovni sili »kradli« službe in izkoriščali javne dobrine. Če se na tem mestu spustimo še na raven posameznika, ki je ves čas v osredju našega magistrskega dela, menimo, da prostega pretoka oseb oziroma delovne sile ne bi smeli vzpostaviti in osnovati na dejstvu, da se delavci z mehanizmi discipliniranja in izključevanja vse bolj reducirajo zgolj na proizvodna sredstva, ampak z njihovim opolnomočenjem in spoštovanjem človekovih pravic.

Kljub temu Ruhs (2012, 1286) meni, da ta vrzel ne bi smela biti vzrok, da režim varstva pravic delavcev migrantov zavrne kot popolnoma neučinkovit. Mednarodni dokumenti varstva pravic delavcev migrantov lahko imajo političen vpliv na regionalne procese ali pa služijo kot pomembno orodje zagovornikov pravic delavcev migrantov in nevladnih organizacij, pa tudi držav podpisnic zoper države, ki h konvenciji še niso pristopile. Predstavljajo minimalne mednarodne standarde na področju zaščite pravic delavcev migrantov in referenčni okvir (prav tam) in v tem pogledu mu lahko pritrdimo. Obenem poudarja, da je težko zanikati neuspeh Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev

migrantov in njihovih družinskih članov, glede na njen glavni cilj, torej zaščito pravic delavcev migrantov in njihovih družinskih članov v globalni ekonomiji: nizka stopnja ratifikacije in dejstvo, da glavne države prihoda delavcev migrantov konvencije niso ratificirale, resno omejuje učinkovitost režima. Pod vprašaj postavlja tudi implementacijo in uresničevanje pravic, zapisanih v konvenciji, v državah, ki so jo ratificirale: včasih ratifikacija mednarodne pogodbe pomeni poslabšanje namesto izboljšanja stanja človekovih pravic v državi podpisnici, zlasti v manj demokratičnih državah, saj pritisk za spremembe popusti. To lahko opazujemo na primeru Filipinov, ki so sicer pogosto omenjani kot model za upravljanje ekonomskih migracij z vidika varstva pravic, vendar pa smo ugotovili, da v fazi implementacije pogosto ne zagotavljajo ustreznega varstva pravic delavcev migrantov. Poleg tega nekatere manj razvite države, ki so pristopile h konvenciji, tudi sicer izkazujejo slabo raven varstva človekovih pravic (Hathaway v Ruhs 2012, 1287). Podobno velja za standarde, vzpostavljene v okviru MOD: Goodwin-Gill (2000, 177) je do njihovega uveljavljanja in učinkovitosti razmeroma kritičen, saj jih mnoge države prihoda ne upoštevajo v celoti, raven mednarodne ratifikacije je nizka, zlasti v razmerju držav izvora in držav prihoda. Raven sodelovanja oziroma skladnosti ravnanja članov z vsebino režima v našem primeru tako ne kaže bleščeče podobe, saj denimo Malezija kot država prihoda konvencije ZN o delavcih migrantih in številnih instrumentov MOD ni ratificirala, tudi Filipini, ki so pri tem sicer »zgodna« država, pa imajo težave pri uresničevanju varstva pravic delavcev migrantov.

Pri ocenjevanju učinkovitosti režima se bomo nekoliko pomudili še pri strogosti in vključujočnosti njegovih določb. Pomembno in potrebno je, da je v ospredju varstva pravic delavcev migrantov, pri čemer imamo v mislih zlasti ne- in nizko kvalificirane delavce migrante, ki so tudi ranljivejši, nabor individualnih in kolektivnih pravic, ki delavce migrante umeščajo v kontekst položaja delavstva v globalnem kapitalizmu in po našem mnenju krepijo njegov položaj, če so seveda ustrezno implementirane; to so načelo nediskriminacije, pravica do dela, vključno s prepovedjo prisilnega dela, pravice na delovnem mestu oziroma v zvezi z dostojnimi pogoji dela ter pravica do ustanavljanja in pridruženja sindikatom ter do kolektivnih pogajanj. Nadalje, učinkovit režim varstva pravic delavcev migrantov bi moral upoštevati in se prilagoditi tudi trendom sodobnih ekonomskih migracij: večji vlogi privatnih agentov in posrednikov, začasnosti in cikličnosti migracij, feminizaciji in porastu neformalnega dela, naraščanju neregularnih migracij, prav tako pa bi moral nasloviti vzroke, ki posameznike silijo v pristajanje na izkoriščevalske pogoje dela. Na ta način bi premagal

izoliranost, nevidnost in izločenost delavcev migrantov, tako v sistemu globalnega kapitalizma kot v globalnem upravljanju migracij.

Ko premišljamo pojem odgovornosti za varstvo pravic delavcev migrantov, ponovno poudarjamo, da je zaščita in promocija spoštovanja človekovih pravic »prva odgovornost vlad« (Goodwin-Gill 2000, 165). V tem smisli je namen režima prav »omejevanje posebne pravice suverenih držav, pogosto na osnovi recipročnosti za njihove lastne državljane« (Miller 2000, 42). Kljub temu se pogosto zgodi, da so delavci migranti potisnjeni v šibek, celo nemočen položaj – soočajo se z izkoriščanjem in zlorabami, pa tudi pritiski pri vključevanju v družbo v državi prihoda in obenem željo ohraniti lastno nacionalno identiteto. Prav ta nemoč je »ključni element pri razumevanju njihove ranljivosti, ki pa ni inherentna okoliščina, ampak okoliščina, ki je migrantom vsiljena skozi omejitve v določeni državi« (Commission on Human Rights v Goodwin-Gill 2000, 163; Goodwin-Gill 2000, 176). Pri tem dodajamo, da ranljivost delavcev migrantov ni le posledica aktivnosti oziroma ukrepov države, ki vzpostavljajo razmerja odvisnosti, pač pa tudi njene neaktivnosti – dopuščanja izkoriščanja in nekaznovanja kršiteljev, neučinkovitost pomoči in dostopa do pravnih sredstev, kar jasno pokažeta izbrana primera Filipinov in Malezije. Delavske pravice so tudi človekove pravice, zato tu še enkrat izpostavljamo odločitev Medameriškega sodišča za človekove pravice, ki pravi, da delavci migranti uživajo pravice iz naslova dela in da morajo biti le-te zato priznane in zagotovljene neodvisno od njegovega (ne)regularnega statusa v državi zaposlitve (Cholewinski 2007, 266; glej tudi Piper 2007, 13).

Kar se tiče samega varstva pravic, so zgodovinsko gledano prapor predstavništva interesov delavstva nosili sindikati. Ti imajo do delavcev migrantov že tradicionalno ambivalenten odnos, poleg tega pa jim trendi sodobnih ekonomskih migracij – večja vloga privatnih agentov in posrednikov, ki tekmujejo, da bi delovno silo »prodali« delodajalcem, začasnost, feminizacija, neformalno delo, porast neregularnih migracij – preprečujejo učinkovito zastopanje interesov delavcev migrantov. V te »čevlje« so tako stopile predvsem nevladne organizacije in druge zagovorniške skupine (Piper 2007, 3, 4), kot lahko opazimo tudi na primeru Filipinov in Malezije. V izbranih državah je tako opazna velika vloga civilne družbe, ki pa je bolj kot ne vzniknila iz potrebe oziroma zaradi razširjenosti kršitev: na Filipinih imajo pomembno vlogo pri izražanju in zagovarjanju interesov delavcev migrantov napram vladi in mednarodnim organizacijam pa tudi nudenju podpornih storitev za delavce migrante njihove družine in nekdanji delavci migranti, različne migrantske organizacije in mreže, pa tudi

katoliška cerkev. Sindikati se v problematiko delavcev migrantov vključujejo le sporadično, prav tako pa ni vzpostavljenega sodelovanja med sindikati in nevladnimi organizacijami oziroma je le-to minimalno. Sindikalno so zaradi narave dela organizirani le pomorščaki. V Maleziji se delavci migranti sindikatom načeloma lahko pridružijo, vendar je ta pravica v praksi pogosto »poteptana«, pogosto celo s klavzulo v pogodbi o zaposlitvi. Dogaja se tudi, da so predstavniki interesov delavcev migrantov žrtve šikaniranja, ustrahovanja in groženj. V Maleziji poleg tega ni organizacij, ki bi jih v imenu (delavcev) migrantov vodili tujci, z izjemo nekaj filipinskih duhovnikov, ki vodijo skupine v okviru cerkva, in dejavnosti, ki jih izvajajo tuja veleposlaništva. Najbolj aktivne so nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z različnimi vidiki človekovih pravic, in so pod okrilje zaradi potreb »na terenu« vzele tudi delavce migrante. Ker se delavci migranti ne morejo samoorganizirati, sindikati pa njihove interese zagovarjajo le v omejenem obsegu in še to le v zadnjem času, ko nekoliko bolj sodelujejo z nevladnimi organizacijami, regionalne in nacionalne nevladne organizacije opravijo večino dejavnosti zagovorništva njihovih pravic, vendar v konkretnih primerih lahko delujejo le, če se prizadeti delavec migrant obrne neposredno nanje.

Vseeno menimo, da problematike delavcev migrantov ne gre obravnavati kot ločeno vprašanje, ampak v kontekstu položaja dela(vstva) v globalnem kapitalizmu. Prav nizka raven ratifikacije obstoječih dokumentov varstva pravic delavcev migrantov in nekatere pomanjkljivosti teh dokumentov kažeta na pomen (političnega) aktivizma (Piper 2007, 13) oziroma pomembno vlogo nevladnih in migrantskih organizacij in drugih zagovorniških skupin. Poleg tega obstoječe razumevanje pravic delavcev migrantov kaže na dojemanje migracij kot dvojnega fenomena emigracije in imigracije, vendar pa kompleksnosti sodobnih migracijskih tokov ne moremo reducirati zgolj na to: začasne migracije običajno pomenijo, da delavec migrant za seboj v državi izvora pusti svoje bližnje, to pa neizbežno pomeni formacijo »transnacionalnih skupnosti«, še vedno pa je lahko zainteresiran za politično dogajanje doma, kar s seboj prinese vprašanje volilne in drugih političnih pravic. Problem se pojavi tudi pri dostopu do pravnih sredstev po vrnitvi v državo izvora (Piper 2007, 14, 15). Vse to kaže na to, trdi Piper (2007, 16), da pravic delavcev migrantov ne moremo enostavno razdeliti med dve državi, v katerih se te pravice lahko izvajajo, ampak gre za transnacionalni fenomen – tako z vidika skupne odgovornosti kot tudi potenciala za politični aktivizem.

Govorimo lahko kar o »transnacionalizaciji« pravic (oziroma o potrebi po takšnem razumevanju le-teh, op.a.): do delavcev migrantov imajo dolžnosti tako države izvora kot

države prihoda na vseh točkah migracijskega procesa (Piper 2007, 15), ki bi moral biti varen in predvsem spoštovati dostojanstvo delavcev oziroma ljudi. Tomas (2008, 1) trdi podobno, in sicer da je gibanje delavcev v korist tako državi izvora kot prihoda in da se lahko upravlja le s priznanjem skupne oziroma deljene odgovornosti (pa tudi širše družbene odgovornosti; glej Piper 2007, 15) za promocijo in spoštovanje varstva pravic delavcev migrantov tako držav izvora kot prihoda v vseh fazah migracijskega procesa. Ob povečanem obsegu migracij, ki jih spodbujajo globalne neenakosti, želje posameznikov in tudi industrija novačenja delavcev, so (bolj) učinkoviti mehanizmi zaščite in varstva pravic delavcev nujni; ratifikacija in implementacija obstoječih konvencij in protokolov bi bila (le en, op.a.) pomemben korak v to smer (Anglican Alliance 2013, 5).

Obstoječi mednarodni instrumenti varstva pravic delavcev migrantov proces transnacionalizacije pravic sicer odražajo, a le do določene mere: pri tem gre za pravice, ki jih zagotavlja država izvora pri prehodu meje, pravice, ki jih imajo delavci migranti po prihodu v državo prihoda, v odnosu do države izvora in prihoda, in pravice, ki jih obdržijo ali pridobijo po vrnitvi domov (Piper 2007, 15). Piper (2007, 15, 16) zato zagovarja širši pristop k varstvu pravic delavcev migrantov, ki bi vključeval tudi naslavljanje vzrokov migracij in socio-politične sfere, v kateri delavci migranti delujejo, in vzpostavil pravice delavcev migrantov kot razširjene dolžnosti držav izvora in prihoda. Potrebno bi bilo razmisliti tudi o odzivu na trende, ki se kažejo v sodobnih migracijskih tokovih, denimo vse večjo vlogo privatnih akterjev v procesu migracij in v tem smislu preseganju kulture nekaznovanosti kršiteljev – delodajalcev, agencij in drugih; Iredale in Piper (2003, 5, 6) med drugim denimo predlagata opcijski protokol h konvenciji.

De Guchteneire in Pecoud (2004, 4) navajata še en, izjemno pomemben razlog za posebno ranljivost (delavcev) migrantov, in sicer razlikovanje med begunci in »običajnimi« migranti, ki smo jo opazili tudi pri našem preučevanju. V praksi se takšno razlikovanje izjemno težko vzpostavi; begunce namreč opredeljuje prav dejstvo, da so iz svoje države preganjani zaradi določenih okoliščin, ki jim v teoriji zagotavljajo status begunca, medtem ko mnogi posamezniki prav tako lahko »bežijo« zaradi neugodnih okoliščin v svoji državi, denimo gospodarske negotovosti ali degradacije okolja, vendar pa pravice do azila v državi prihoda ne morejo uveljavljati. Balasubramaniam (2013) v tem kontekstu tako poudarja tudi, da sta beg in azil kot taka privilegij tistih, ki si to lahko privoščijo; tisti brez sredstev te možnosti ne morejo koristiti. Podobno je z delavci migranti – le tisti z dovolj izobrazbe in sredstev lahko

migrirajo z namenom dela v drugi državi. To odpira pomembno vprašanje, in sicer kako zelo so ekonomske migracije prostovoljne, ki ga vidimo kot področje, vredno nadaljnje analize.

10 ZAKLJUČEK

Ekonomske migracije so eden izmed najbolj očitnih sodobnih izkazov globalizacije in po svoji naravi izrazito transnacionalno, celo globalno vprašanje, prav tako pa tudi položaj posameznikov, vključenih vanje. V magistrskem delu smo se posvečali obstoju in učinkovitosti režima varstva pravic delavcev migrantov na primeru Filipinov kot države izvora in Malezije kot države prihoda delavcev migrantov. Kljub temu, da so Filipini vsaj na formalni ravni zgledna država, medtem ko Malezijo lahko uvrstimo na nasprotni pol med države, ki mednarodnih instrumentov varstva človekovih pravic ne upoštevajo, opazimo, da se pravzaprav pri obeh pojavljajo precej podobni mehanizmi izkoriščanja delavcev migrantov ter da je na delu izključevanje in reproduciranje obstoječih odnosov moči. Le-to posameznike spreminja v »potrošno blago«, kar morda najbolj simptomatično kaže prav problematika delavcev migrantov. To nas napelje na zaključek, da je režim (oziroma upravljanje) varstva pravic delavcev migrantov praktično neučinkovit, še zlasti, ko govorimo o implementaciji¹¹².

Globalno upravljanje (ekonomskih) migracij se odvija v več dimenzijah in obsega pravila in predpise, implementacijske mehanizme in tudi diplomatske aktivnosti ter bi moralo vključevati deljeno odgovornost med državo izvora, državo prihoda in tudi med delodajalcem in delavcem (Tomas 2008, 23, 24). Na ravni mednarodnih pravnih instrumentov govorimo o treh osrednjih, in sicer o mednarodnem pravu človekovih pravic, standardih, ki jih je oblikovala MOD, in Mednarodni konvenciji ZN o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov. Dopolnjujejo jih tudi nezavezujoči dokumenti in (politični) procesi, kot sta denimo multilateralni okvir za ekonomske migracije, ki ga je pripravila MOD, ali Globalni forum o migracijah in razvoju. Na ravni regionalnih instrumentov je za naše delo relevantna Deklaracija ASEAN za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov in nekatere nezavezujoče iniciative (glej Hamada 2011, 527–535). Ocenjujemo, da so obstoječe pravice – na ravni pravil, ne pa tudi na ravni implementacije in nadzora nad njo – sicer ustrezne in iz kršitev ne ugotavljamo »pomanjkanja« ali potrebe po snovanju novih pravic, prilagojenih specifično problematiki delavcev migrantov, kar ne nazadnje niti ne bi bilo smiselno, vendar pa bi se pri implementaciji več pozornosti moralo posvetiti tudi trendom in specifikam sodobnih migracij.

¹¹² Kot pa smo že omenili, so režimi na področju varstva človekovih pravic, rečemo lahko, da tudi na področju zaščite pravic delavcev migrantov, razmeroma učinkoviti pri promociji le-teh.

Pri obravnavanju učinkovitosti režima se globalno upravljanje tako »izteče« na raven države, torej nacionalnega upravljanja, ki se umešča predvsem v polje imigracijskih politik. Države običajno mednarodne (ekonomske) migracije na eni strani tako obravnavajo z vidika varnosti, na drugi pa z vidika koristi oziroma makroekonomskih interesov: države izvora s tem rešujejo problem brezposelnosti in jih podpirajo zaradi denarnih nakazil iz tujine, države prihoda pa na ta način zapolnjujejo povpraševanje v določenih sektorjih gospodarstva, ki jih z domačimi delavci ne morejo, in dobijo ceneno in fleksibilno delovno silo iz tujine, kar se lepo kaže tudi na primeru izbranih držav. Pravice delavcev migrantov so tako pogosto žrtvovane, saj jih zasenčijo interesi podjetij – delodajalcev (oziroma kapitala, op.a.), razkrajanje pravic delavcev v globalnem merilu na primeru delavcev migrantov pa še potencirajo specifične agencijskega dela, nedokumentiranost delavcev in feminizacija migracij (glej Piper 2007, 9, 16), kar zrcali tudi situacija na Filipinih in v Maleziji. Prav zaradi tega je samoorganiziranje delavcev migrantov oteženo, vodilno vlogo pri varstvu pravic delavcev migrantov pa ob relativni togosti sindikatov tako prevzemajo nevladne in migrantske organizacije, ki se usmerjajo v zagotavljanje podpore in zagovorništva.

V magistrskem delu zasledujemo misel Straubhaarja (2000, 111), ki pravi, da »globalne igre potrebujejo globalna pravila«. Upravljanje ekonomskih migracij oziroma v okviru le-tega varstvo pravic delavcev migrantov mora biti po našem mnenju multilateralno oziroma globalno in preseči obstoječe razdrobljene uni- in bilateralne ukrepe, ki utrjujejo in reproducirajo obstoječa razmerja moči, tako med državami in delavci posameznih nacionalnosti kot tudi med delom in kapitalom. Vprašanje človekovih pravic delavcev migrantov se mora reševati znotraj poenotenga (in tudi enotno implementiranega) okvirja, ki bi tudi v praksi temeljil na načelu nediskriminacije in boju proti izkoriščanju in prisilnemu delu, pa tudi znotraj širšega vprašanja položaja delavstva. Menimo, da bi moral resnično učinkovit varstva pravic delavcev migrantov¹¹³, da bi izpolnil svoj namen, na prvem mestu zagotoviti spoštovanje pravic delavcev migrantov ter učinkovit dostop do poprave krivic, nato pa nasloviti tudi vzroke globalnih nepravilnosti oziroma strukturnih neenakosti, ki reproducirajo revščino (glej Overbeek 2002, 85). Ne smemo namreč pozabiti, da svobodi gibanja oziroma pravici zapustiti državo, ki nikakor ni prepoznana kot absolutna pravica¹¹⁴,

¹¹³ Pri čemer razmislje o obliki oziroma zasnovi in izvedbi tega režima že presega namen tega magistrskega dela, je pa vsekakor vprašanje, vredno nadaljnje analize.

¹¹⁴ Nekateri avtorji sicer menijo, da je svoboda gibanja temeljna za integriteto in razvoj posameznika, vendar tudi če svobodo gibanja obravnavamo kot dobro samo po sebi, to še ne pomeni, da drugim državam nalaga obveznosti ali pričakovanja (Goodwin-Gill 2000, 171).

vrednost najpogosteje pripisujemo na osnovi osebnih razlogov, vendar pri tem ne smemo zanemariti tudi na faktorje potega, ki delujejo v migrantskih tokovih: konflikte in preganjanje, brezposelnost in revščino (glej Goodwin-Gill 2000, 170). Prav tako bi moral učinkovit režim zagotoviti transnacionalnost oziroma »prenosljivost« pravic ter skupno odgovornost v migrantske tokove vpetih držav.

Prispevek magistrskega dela je v tem smislu v razumevanju sodobnih ekonomskih migracij v kontekstu globalnega kapitalizma in položaja delavstva znotraj le-tega, z vidika aktivističnega prispevka pa upamo, da smo prikazali kršitve človekovih pravic kot modus operandi, sistemsko značilnost globalnega kapitalizma in izpostavili potrebo po boju proti njegovim izključevalnim in razčlovečevalnim mehanizmom. Delavci migranti morajo imeti vlogo in glas v tem procesu kot deležniki ter postati družbeni agenti in ne le pasivni nosilci oziroma prenašalci moči globalnega kapitala (glej Piper 2007, 17) ali zgolj produkcijski faktorji. Če se za konec navežemo še na Badaliča (2008), bi to pomenilo okrepitev zavedanja, da kratenje delavskih standardov nekaterim pomeni kratenje delavskih standardov vsem delavcem.

LITERATURA

1. Alcid, Mary Lou L. 2005. *Migrant Labor in Southeast Asia. Country Study: Philippines*. Dostopno prek: http://www.fes.de/aktuell/focus_interkulturelles/focus_1/documents/7_000.pdf (15. oktober 2013).
2. Amnesty International. 2010. *Trapped. The Exploitation of Migrant Workers in Malaysia*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/info/ASA28/002/2010> (12. junij 2013).
3. Amnesty International. 2012. *ASEAN: Briefing to the Committee on the Implementation of the Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Migrant Workers*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/info/IOR64/003/2012/en> (25. september 2013).
4. Anglican Alliance. 2013. *Welcoming the stranger – migrant workers in a globalised economy*. Dostopno prek: <http://www.anglicanalliance.org/resources/category/?dc=407> (21. september 2013).
5. ASEAN. 2014. *Association of Southeast Asian Nations*. Dostopno prek: www.asean.org (27. januar 2013).
6. Badalič, Vasja. 2010. *Za 100 evrov na mesec. Proizvodni sistem globalnega kapitalizma*. Ljubljana: Krtina.
7. Balasubramaniam, Renuka T. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9. september.
8. Beauvois, Jean-Leon. 2000. *Razprava o liberalni služnosti. Analiza podrejanja*. Ljubljana: Krtina.
9. Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
10. Betts, Alexander. 2008. *Global Migration Governance*. Dostopno prek: <http://www.globaleconomicgovernance.org/search/node/global%20migration%20governance> (6. maj 2013).
11. Burnell, Peter. 2008. Governance and Conditionality in a Globalizing world. V *Politics in the Developing World*, ur. Burnell, Peter in Vicky Randall, 291–311. Oxford: Oxford University Press.
12. Cai, Feina. 2011. *The labour export policy: a case study of the Philippines*. Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2011/08/24/the-labour-export-policy-a-case-study-of-the-philippines-2/> (11. november 2013).

13. Castles, Stephen in Mark J. Miller. 2009. *Migration in the Asia-Pacific Region*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=733> (27. avgust 2013).
14. Center for Migrant Advocacy. 2008a. *Philippine Migrants Rights Groups' Written Replies to the List of Issues Relating to the Consideration of the Initial Report of the Philippines*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws10.htm> (17. september 2013).
15. --- 2008b. *Statement of the Center for migrant Advocacy to the NGO meeting of the UN Committee on the Migrant Workers Convention*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws10.htm> (17. september 2013).
16. --- 2009. *The Philippines: A Global Model on Labour Migration? Second Edition*. Dostopno prek: <http://centerformigrantadvocacy.com/resources/latest-publications/research-and-info-2009/> (7. november 2013).
17. --- 2012. *Submission to the UN Committe on Migrant Workers for the List of Issues Prior to Reporting (LOIPR) of the Philippine Government in Preparation for the Committee on Migrant Workers' 16th Session (16-27 April 2012)*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws16.htm> (6. november 2013).
18. Cholewinski, Ryszard. 2005. *Protecting Migrant Workers in a Globalized World*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=293> (9. julij 2013).
19. Cholewinski, Ryszard. 2007. The Rights of Migrant Workers. V *International Migration Law. Developing Paradigms and Key Challenges*, ur. Cholewinski, Ryszard, Euan MacDonald in Richard Perruchoud, 255–274. The Hague: T.M.C. Asser Institut.
20. Das, Uttam Kumar. 2008. *Why Bangladesh should ratify the International Convention on Migrants?* Dostopno prek: <http://archive.thedailystar.net/law/2008/12/03/campaign.htm> (26. februar 2014).
21. De Guchteneire, Paul in Antoine Pecoud. 2004. *Migration, human rights and the United Nations: an investigation into the low ratification record of the UN Migrant Workers Convention*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/42ce46a74.html> (25. september 2013).
22. *Deklaracija ASEAN za zaščito in promocijo pravic delavcev migrantov - ASEAN Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Migrant Workers*. Dostopno prek: <http://www.asean.org/communities/asean-political-security->

- community/item/asean-declaration-on-the-protection-and-promotion-of-the-rights-of-migrant-workers-3 (13. februar 2014).
23. Freeman, Michael. 2008. Human Rights. V *Politics in the Developing World*, ur. Burnell, Peter in Vicky Randall, 353–372. Oxford: Oxford University Press.
 24. Gavin, Tommy. 2013. *Challenging the Dominant Globalisation-Migration Discourse*. Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2013/07/03/challenging-the-dominant-globalization-migration-discourse/> (1. oktober 2013).
 25. Commission on Human Rights Philippines. 2008. *Response to the List of Issues on CMW*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws10.htm> (17. september 2013).
 26. Felongco, Gilbert P. 2013a. *Amnesty blames government inaction for abuse of illegal Filipinos in Middle East*. Dostopno prek: <http://m.gulfnews.com/news/world/philippines/amnesty-blames-government-inaction-for-abuse-of-illegal-filipinos-in-middle-east-1.1202909> (11. november 2013).
 27. --- 2013b. *Philippines takes tough stand against illegal recruitment*. Dostopno prek: <http://gulfnews.com/news/world/philippines/philippines-takes-tough-stand-against-illegal-recruitment-1.1242726> (11. november 2013).
 28. Go, Stella. 2011. *The Role of bilateral Labor and similar Agreements in Asian Labor Migration: The Post-Crisis Context*. Dostopno prek: <http://www.adbi.org/event/4186.roundtable.labor.migration.asia/events.resources.php?TypeID=21> (22. februar 2014).
 29. Goodwin-Gill, Guy S. 2000. Migration: International Law and Human Rights. V *Managing Migration. Time for a New International Regime?* ur. Ghosh, Bimal, 160–189. Oxford: Oxford University Press.
 30. Grant, Stephanie. 2005. *Migrants' Human Rights: From the Margins to the Mainstream*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=291> (9. julij 2013).
 31. Grono, Nick. 2013. *A powerful weapon in the fight against modern day slavery*. Dostopno prek: <http://mg.co.za/article/2013-10-16-a-powerful-weapon-in-the-fight-against-modern-slavery> (28. november 2013).
 32. Grugel, Jean in Nicola Piper, ur. 2007. *Critical Perspectives on Global Governance. Rights and regulation in governing regimes*. New York: Routledge.

33. Hall, Andy. 2012. Migrant Workers and Social Protection in ASEAN: Moving Towards a Regional Standard? *Journal of Population and Social Studies* 21(1): 12–38.
34. Hamada, Yuko. 2011. Global Governance and International Migration: A Bridge Too Far? V *Limits of Good Governance in Developing Countries*, ur. Javier, Aser B., Hirotsumi Kimura, Suharko in Ake Tangsupvattana, 517–554. Yogyakarta: Gadjan Mada University.
35. Hartogs, Jessica. 2013. *Slavery still grips tens of millions worldwide, report says*. Dostopno prek: <http://www.cbsnews.com/news/slavery-still-grips-tens-of-millions-worldwide-report-says/> (28. november 2013).
36. Hollifield, James F. 2000. Migration and the »New« International Order: The Missing Regime. V *Managing Migration. Time for a New International Regime?* ur. Ghosh, Bimal, 75–109. Oxford: Oxford University Press.
37. Huling, Alice. 2012. Domestic Workers in Malaysia: Hidden Victims of Abuse and Forced Labour. *New York university Journal of International Law and Politics* 44(2): 629–680.
38. Human Rights Watch. 2011. *They Deceived Us at Every Step: Abuse of Cambodian domestic Workers Migrating to Malaysia*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/reports/2011/10/31/they-deceived-us-every-step> (2. oktober 2013).
39. --- 2012. *World Report 2012: A Landmark Victory for Domestic Workers*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/world-report-2012/world-report-2012-landmark-victory-domestic-workers> (7. marec 2014).
40. International Labour Organization. 2007. *International labour standards on migrant workers' rights: Guide for policymakers and practitioners in Asia and the Pacific*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/asia/whatwedo/publications/WCMS_BK_PB_184_EN/lang--en/index.htm (2. marec 2014).
41. --- 2013. *Bilateral Agreements and Regional Cooperation*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/asia/areas/labour-migration/WCMS_226300/lang--en/index.htm (22. februar 2014).
42. International Catholic Migration Commission. 2008. *Statement of the International Catholic Migration Commission to the UN Committee on Migrant Workers*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws10.htm> (17. september 2013).

43. International Commission of Jurists. 2011. *Migration and international Human Rights Law. Practitioners Guide No. 6*. Geneva: International Commission of Jurists.
44. International Organisation for Migration. 2013a. *Key Migration Terms*. Dostopno prek: <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html> (26. avgust 2013).
45. --- 2013b. *Labour Migration*. Dostopno prek: <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/labour-migration.html> (26. avgust 2013).
46. Iredale, Robyn in Nicola Piper. 2003. *Identification of the Obstacles to the Signing and Ratification of the UN Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers. The Asia-Pacific Perspective*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/projects/unesco-project-on-the-international-migrants-rights-convention> (2. oktober 2013).
47. Jabora-Carolus, Khara J. 2010. *The invisible majority: female migrant workers*. Dostopno prek: <http://www.migrant-rights.org/research/the-invisible-majority-female-migrant-workers/> (19. oktober 2013).
48. Kaur, Amajit. 2008. *International Migration and Governance in Malaysia: Policy and Performance*. Dostopno prek: <http://www.une.edu.au/about-une/academic-schools/school-of-humanities/research/une-asia-pacific-centre/uneac-asia-papers> (2. september 2013).
49. Kralj, Ana. 2008. *Nepovabljeni: globalizacija, nacionalizem in migracije*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
50. Landman, Todd. 2001. *Measuring the International Human Rights Regime*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/832342/Measuring_the_international_human_rights_regime (5. december 2013).
51. Liang, Li-Fang. 200. *The Construction of Global City: Invisible Work and Disposable Labour*. Dostopno prek: <http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/124.html> (3. december 2013).
52. Little, Richard. 2008. Mednarodni režimi. V *Globalizacija svetovne politike. Mednarodni problemi*, ur. Baylis, John, Patricia Owens in Steve Smith, 122–141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Mahidol Migration Centre. 2011. *Migrant workers' Rights to Social Protection in ASEAN. Case Studies of Indonesia, Philippines, Singapore and Thailand*. Singapore: Friedrich Ebert Stiftung.

54. MakeITFair. 2013. *The life of a migrant worker in Malaysia*. Dostopno prek: <http://evertiq.com/news/23693> (9. september 2013).
55. Martin, Philip. 2008. *Another Miracle? Managing Labour Migration in Asia*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/development/desa/population/events/expert-group/14/index.shtml> (16. junij 2013).
56. McAllister, Sharon Elisabeth P. 2013. *Overseas Filipino workers deserve better protection*. Dostopno prek: <http://www.peoplesworld.org/overseas-filipino-workers-deserve-better-protection/> (11. november 2013).
57. *Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov – International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. 1990. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm> (13. februar 2014).
58. Metro. 2013. *A stain on humanity: 29 milion slaves worldwide*. Dostopno prek: <http://metro.co.uk/2013/10/17/a-stain-on-humanity-29million-slaves-worldwide-4149387/?ITO=news-sitemap> (28. november 2013).
59. Migrante International. 2009. Initial Statement of Migrante International to the United Nations Committee on Migrant Workers. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmws10.htm> (17. september 2013).
60. Miller, Mark J. 2000. International Migration in Post-Cold War International Relations. V *Managing Migration. Time for a New International Regime?* ur. Ghosh, Bimal, 27–47. Oxford: Oxford University Press.
61. Monterona, John Leonard. 2011. *Ph. Govt perform poorly in combating illegal recruitment activities; average of 10 victims daily*. Dostopno prek: <http://www.migrant-rights.org/research/ph-govt-performs-poorly-in-combating-illegal-recruitment-activities-average-of-10-victims-daily/> (11. november 2013).
62. Murgel, Jasna. 2003. *Človek v mednarodnem pravu*. Maribor: Grafiti studio.
63. Newland, Kathleen. 2005. *The governance of international migration: mechanisms, processes and institutions*. Dostopno prek: <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/migration-policy-and-research/migration-policy-1/global-commission-on-internation/thematic-studies.html> (17. junij 2013).
64. Normlex. 2014. *Information System on International Labour Standards*. Dostopno prek: <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0> (22. februar 2014).

65. Office of the High Commissioner on Human Rights. 2005. *The International Convention on Migrant Workers and its Committee (Rev.1)*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/PUBLICATIONSRESOURCES/Pages/FactSheets.aspx> (7. september 2013).
66. --- 2013. *Statement by the Special Rapporteur on the human rights of migrants at the High Level Dialogue on International Migration and Development*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=13715&LangID=E> (25. november 2013).
67. --- 2014. *The Core International Human Rights Instruments and their monitoring bodies*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx> (25. februar 2014).
68. O'Neill, Kevin. 2004. *Labor Export as Government Policy: The Case of the Philippines*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=191> (11. november 2013).
69. Overbeek, Henk. 2000. Globalization, Sovereignty, and Transnational Reeregulation: Reshaping the Governance of International Migration. V *Managing Migration. Time for a New International Regime?*, ur. Ghosh, Bimal, 48–74. Oxford: Oxford University Press.
70. --- 2002. Neoliberalism and the Regulation of global Labor Mobility. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 581(74): 74–90.
71. Pecoud, Antoine. 2013. *»Suddenly, Migration Was Everywhere«: The Concepts and Future Propects of the Global Migration Group*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=932> (12. avgust 2013).
72. Penttinen, Elina. 2000. *Globalization, Bio-Power, and Trafficking in Women*. Dostopno prek: <http://ipsarc19.anu.edu.au/P&P.htm> (1. oktober 2013).
73. Philippine Daily Inquirer. 2013. *Saudi immigration crackdown. »Our feet were chained«. 6000 OFW face arrest as »saudization« begins*. Dostopno prek: <http://globalnation.inquirer.net/89597/our-feet-were-chained> (11. november 2013).
74. Piper, Nicola. 2005. *Migrant Labor in Southeast Asia. Country Study: Malaysia*. Dostopno prek: http://www.fes.de/aktuell/focus_interkulturelles/focus_1/documents/6_000.pdf (20. junij 2013).
75. --- 2007. *Governance of Migration and Transnationalisation of Migrants' rights – An Organisational Perspective. Working Papers – Center on Migration, Citizenship and*

- Development*. Dostopno prek: http://www.uni-bielefeld.de/%28en%29/tdrc/ag_comcad/publications/wp.html (20. junij 2013).
76. Piper, Nicola in Margaret Satterthwaite. 2007. Migrant Women. V *International Migration Law. Developing Paradigms and Key Challenges*, ur. Cholewinski, Ryszard, Euan MacDonald in Richard Perruchoud, 237–254. The Hague: T.M.C. Asser Institut.
77. Ramachelvam, Dato M. 2013. *Migrant Workers in Malaysia and Protection Under Domestic Law*. Dostopno prek: <http://www.slideshare.net/nazuzila/migrant-workers-in-malaysia-protection-under-domestic-law> (28. september 2013).
78. Reus-Smit, Christian. 2008. Mednarodno pravo. V *Globalizacija svetovne politike. Mednarodni problemi*, ur. Baylis, John, Patricia Owens in Steve Smith, 98–121. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
79. Robertson, Philip S., Jr. 2008. *Migrant Workers in Malaysia – Issues, Concerns and Points for Action*. Dostopno prek: http://portal.fairlabor.org/fla/go.asp?u=/pub/mp&Page=CT_MigrantWorkers (15. junij 2013).
80. Rosewarne, Stuart. 2010. Globalisation and Commodification of Labour: Temporary Labour Migration. *The Economic and Labour Relations Review* 20(2): 99–110.
81. Roter, Petra. 1999. Od režimske teorije do teorij mednarodnih režimov: razvoj preučevanja mednarodnih režimov. *Časopis za kritiko znanosti* 27 (197): 33–63.
82. Ruhs, Martin. 2012. The Human Rights of Migrant Workers: Why Do So Few Countries Care? *American Behavioral Scientist* 56(9), 1277–1293.
83. Straubhaar, Thomas. 2000. Why do we need a General Agreement on Movements of People (GAMP)? V *Managing Migration. Time for a New International Regime?* ur. Ghosh, Bimal, 110-136. Oxford: Oxford University Press.
84. Sunstar Manila. 2013. *Treaty to protect domestic workers comes into force*. Dostopno prek: <http://www.sunstar.com.ph/manila/local-news/2013/09/05/treaty-protect-domestic-workers-comes-force-301588> (5. september 2013).
85. Tenaganita. 2013a. *Stop the crackdown against the vulnerable; protect the rights, lives & dignity of migrants and refugees*. Dostopno prek: http://www.facebook.com/#!/permalink.php?story_fbid=546029062112934&id=119840961488415 (29. avgust 2013).
86. --- 2013b. *Undocumented, scapegoated & hunted down by the Home ministry: stop the crackdown on migrant workers*. Dostopno prek: <http://www.facebook.com/#!/>

- permalink.php?story_fbid535888399793667&id=118940961488415 (28. avgust 2013).
87. The World Bank. 2013. *Migrants from developing countries to send home \$414 billion in earnings in 2013*. Dostopno prek: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/Migrants-from-developing-countries-to-send-home-414-billion-in-earnings-in-2013> (24. oktober 2013).
 88. Thom, Graham. 2010. *Trapped – migrant workers in Malaysia*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org.au/refugees/comments/22763/> (27. november 2013).
 89. Tomas, Patricia A. Sto. 2008. *Protecting migrant workers from the Philippines*. Dostopno prek: <http://archives.migrationanddevelopment.net/research-publications/protecting-migrant-workers-a-shared-responsibility> (29. avgust 2013).
 90. Underdal, Arild. 2002. One Question, Two Answers. V *Environmental Regime Effectiveness*, ur. Miles, Edward L., 3--45. Cambridge: The MIT Press.
 91. United Nations Treaty Collection. 2014. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*. Dostopno prek: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtdsg_no=IV-13&chapter=4&lang=en (27. januar 2014).
 92. US Department of State. 2013a. *Malaysia 2012 Human Rights Report*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/#wrapper> (30. november 2013).
 93. --- 2013b. *Philippines 2012 Human Rights Report*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/#wrapper> (30. november 2013).
 94. --- 2013c. *Trafficking in Persons Report 2013*. Dostopno prek: www.state.gov/documents/organization/210741.pdf (15. januar 2014).
 95. Velazquez, Felipe Cuamela. 2000. Approaches to the study of international migration: a review. *Estudios Fronterizos* 1 (1): 137–168.
 96. Voiculescu, Aurora in Helen Yanacopulos, ur. 2011. *The Business of Human Rights. An Evolving Agenda for Corporate Responsibility*. London: Zed Books.
 97. War on Want. 2012. *Restricted Rights: Migrant women workers in Thailand, Cambodia and Malaysia*. Dostopno prek: <http://www.waronwant.org/overseas-work/sweatshops-and-plantations/hidden/inform/17518-restricted-rights-migrant-women-workers-in-thailand-cambodia-and-malaysia> (27. januar 2014).
 98. Wojcik, John. 2013. *Filipinos lured into »slavery« in Louisiana*. Dostopno prek: <http://www.peoplesworld.org/filipinos-lured-into-slavery-in-louisiana/> (11. november 2013).

99. Yau, Jennifer. 2005. *Promise and Prospects of the UN's Convention on Migrant Workers*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=288> (9. julij 2013).
100. Zard, Monette. 2005. *Human Rights Strengthen Migration Policy Framework*. Dostopno prek: <http://www.migrationinformation.org/USfocus/display.cfm?ID=295> (9. julij 2013).